

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 36ον

ΜΑΡΤΙΟΣ 1973

Αριθ. 339

Η ΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Η "ΚΙΒΩΤΟΣ,"

“Αν τὸν Μάρτιο τοῦ 1821 μᾶς καταπλήσσει, μᾶς ξαφνιαῖ, ἢ ἐξόρμησις, ἢ ἕξι ο ἶ ο ς τοῦ ἔθνους γιὰ τὴν ἀνάκτησι τῆς ἐλευθερίας του, τὸ ἴδιο μεγαλόπνοη καὶ μεγαλειώδης εἶναι κάποια ἐῖ σ ο δ ο ς τοῦ ἔθνους τὸ Μάιο τοῦ 1453.

Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπορήσει κανεὶς: Τί μεγαλειώδες ἢμπορεῖ νὰ ἔχη ἢ εἴσοδος σὲ μιὰ περίοδο σκλαβιάς καὶ κατατρεγμοῦ; Δὲν πρόκειται γι' αὐτὴ τὴν εἴσοδο. Πρόκειται γιὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Γένους στὴν ἐθνικὴ του Κιβωτό.

Ἡ Πόλις ἔπεσε. Ἐνας φοβερός κατακλυσμὸς ἄρχιζε, τὴν ἴδια κιόλας ὥρα, πού ἀπειλοῦσε ν' ἀφανίσῃ τὰ πάντα. Τότε ἦταν, πού, ἐνῶ ἔσθηνε ὁ χιλιόχροнос φάρος τοῦ Βυζαντίου, ἀναθε στίς καρδιές ὁ δαυλὸς μιᾶς μεγάλης ιδέας: Νὰ μαζέψουν σὰν μέσα σὲ κιβωτό, ὄχι ζῶα, μὰ ὅλα τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια, κι' αἰώνια, κι' ἀθάνατα ἰδανικά: Τὴν πίστι, τὸν ἔρωτα γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερία της, τὴν γλώσσα, τὴν παιδεία, τὴν οἰκογένεια, τίς παραδόσεις, τὴν ἀνθρωπιά.

Καὶ τὴν ἔφτιαξαν οἱ σκλάβοι τὴν κιβωτό κι' ἔκλεισαν μέσα σ' αὐτὴ ὅλα τὰ ἐθνικά τους καὶ ἠθικά περιουσιακὰ στοιχεῖα, γιὰ νὰ ὑπάρχη, ἔστω καὶ δεῖγμα, ἀπὸ αὐτά, ὅταν ὁ κατακλυσμὸς σταματήσει. Καὶ μπῆκε ὅλο τὸ ἔθνος στὴν κιβωτό μὲ τὴν ἐλπίδα, μὲ

τὴν βεβαιότητα, ὅτι «πάλι μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς, πάλι δικά μας θάναί».

Καὶ κράτησε ἐκεῖνος ὁ κατακλυσμὸς ὄχι 40 ἡμέρες, ἀλλὰ 400 ὀλόκληρα χρόνια! Πόσες ἀπόπειρες γι' ἀποτίναξι τοῦ ζυγοῦ δὲν πνίγηκαν μέσα στὸ αἷμα! Πόσες φορὲς δὲν ἔστειλαν τὸ περιστέρι ἀπὸ τὴν κιβωτό τους οἱ σκλάβοι καὶ δὲν γύρισε ἐκεῖνο καταματωμένο ἀπὸ τὰ ραμφίσματα τοῦ γερακιοῦ!

Κι' ὅταν ἡ κιβωτὸς στάθηκε στὴν κορυφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀραράτ, πού λέγεται 25η Μαρτίου 1821, τὸ ἔθνος ἔγῃκε βέβαια γυμνὸ, ζυπόλυτο καὶ πεινασμένο. Εἶχε ὅμως περιουσία πνευματικὴ, κεφάλαια πίστεως, εὐσεβείας, ἀνθρωπιάς, θυσίας, εἶχε καρδιά. Κι' ἦταν νὰ θαυμάζης τότε τὴν παλληκαριά καὶ τὴν ἀνδρειωσύνη τῶν ἐπαναστατημένων «ραγιαδῶν», μὰ ἦταν πιὸ θαυμαστὲς ἢ πίστις, ἢ ταπεινωσύνη, ἢ τιμιότης, ἢ ἀνεξικακία, ἢ αὐταπάρησις τῶν ἀγωνιστῶν.

Νὰ γιατί ἡ εἴσοδος στάθηκε ἐξ ἴσου μεγαλειώδης, ὅσο καὶ ἡ ἐξοδος τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὴ δουλεία.

Σήμερα, πού ὅλες οἱ μεγάλες ιδέες ἔχουν πεθάνει κι ἔχουν ὑποσταλῆ ὅλες οἱ σημαῖες τους, καὶ γιὰ μᾶς, τοὺς Ἑλληνας τοῦ 1973, ἡ μεγάλη ιδέα πρέπει νᾶναι αὐτὴ πού μᾶς δίνει ὁ καθηγητὴς κ. Ἀλέξανδρος Τσιριντά-

νης στο βιβλίο του «Ένα μήνυμα»: Σάν μέσα σέ κιβωτό νά διαφυλάξουμε όλες τις αξίες, πού κινδυνεύουν στήν κατακλυσμιαία αὐτή ἐποχή, γιά νά ὑπάρξη κάποτε δείγμα τους γιά τις γενιές, πού θά ἔρθουν. Γράφει ἐπί λέξει:

«Ἐνθυμούμεθα ὄλοι τὴν ἱστορία τῆς κιβωτοῦ τοῦ Νῶε μέσα εἰς τὸν κατακλυσμὸν ἐκεῖνον. Ἐ, λοιπόν, κάθε ἄτομον, κάθε ἀνθρωπίνη προσωπικότης, μέσα εἰς τὰς τόσας δυνατότητας, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς τὸ ἔχει προικίσει, ἔχει μέσα του καὶ αὐτὴν τὴν δυνατότητα... νά συντηρῇ μέσα του τὸν θησαυρὸν τῶν πνευματικῶν ἀξιών, ὁτιδήποτε καὶ ἂν γίνεταί ἀπ' ἔξω καὶ νά ἀκτινοβολῇ γύρω του, ὅσονδήποτε πυκνὸ καὶ ἂν εἶναι γύρω του τὸ σκοτάδι».

Καὶ δὲν εἶναι μόνο προῖκα εἰς τὸν ἄνθρωπο ἡ δύναμις ν' ἀντιστέκεται στὴ φθορά· εἶναι καὶ ὑποχρέωσίς του ν' ἀντιστέκεται.

Σήμερα μιὰ ἀπειλὴ ἔχει κινητοποιήσει ὁλόκληρο τὸν κόσμο: ἡ ἀπειλὴ τῆς μολύνσεως τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ὁ κίνδυνος σήμερα νά μολυνθῇ ἡ ἀτμόσφαιρα, οἱ θάλασσες, νά γυμνωθῇ ἀπὸ χλωρίδα ἢ ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ νά ἐξαφανισθοῦν τὰ ζῶα, τὰ ψάρια καὶ τὰ πουλιά, εἶναι μιὰ ἀπειλή, πού σκεπάζει ἀκόμη καὶ τὴ φρίκη ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ ἐνὸς νέου παγκοσμίου πολέμου. Καὶ γιὰ ν' ἀποτρέψουν τὸ φοβερὸ αὐτὸ κίνδυνο τὰ κράτη, ἰδρύνουν ὀργανισμούς, καταρτίζουν προγράμματα, λαμβάνουν μέτρα, ὀργανώνουν δρυμοὺς καὶ ἐκτροφεία θηραμάτων, γιά νά περισώσουν ζῶα, πού κινδυνεύουν νά ἐξαφανισθοῦν, καὶ ἐπὶ πλεόν συγκροτοῦν δικαστήρια γιά νόμους παραβαίνουν τὸς σχετικὸς ὄρους.

Τί κάνομε ἐμεῖς μπροστὰ στὴν ἀπειλὴ τῆς μολύνσεως τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιβάλλοντος; Πῶς αἰσθανόμεθα τις ἠῤῥημένες εὐθύνες μας γι' αὐτὴ τὴν ἀπειλή, ἐμεῖς, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι; Σὲ ποῖο δικαστήριο θά καθήσωμε κατηγορούμενοι καὶ ὑπόλογοι;

«Τί νά κάνωμε;» Ἐρωτοῦν πολλοὶ καὶ μέσα στὴν ἐρώτησι βάζουν ὅλη τους τὴ βεβαιότητα, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε νά κάνουν.

Ρωτᾶτε τί νά κάνωμε; Μά, κ ι β ω τ ὄ ν, καὶ μάλιστα μὲ μιὰν ὀρισμένη μέθοδο: τὰ χέρια νά δουλεύουν καὶ τ' αὐτιά νά εἶναι κλειστὰ στοὺς ψίθυρους τοῦ σκεπτικισμοῦ: «Δὲν γίνεται τίποτα, δὲν σώζεται ἡ κατὰστασις μὲ μωμονωμένες προσπάθειες, ἕνας κοῦκος δὲν φέρνει τὴν ἀνοιξι».

Δὲν ἔχομε τίποτε ἄλλο νά κάνωμε. Κι αὐτὸ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τὸ κάνωμε: νά περισώσωμε ἔστω καὶ λίγο, ἔστω καὶ κάτι. Καὶ τὸ «κάτι» ἐδῶ δὲν εἶναι ποτὲ ἄψυχο πρᾶγμα· εἶναι πάντοτε ἄνθρωπος.

«Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ τὴν οἰκουμένην οὐ δύνασαι σῶσαι, καὶ τῶν ὀλίγων καταφρόνει, μηδὲ τῆ τῶν μεγάλων ἐπιθυμία, τῶν μικρῶν ἀφελκύσης σεαυτὸν. Κἂν ἕκατόν μὴ δυνηθῆς, τῶν δέκα ἐπιμελήθητι· κἂν δέκα μὴ δυνηθῆς, τοῦ ἐνός μὴ ὑπερίδῃς· κἂν τὸν ἕνα μὴ δυνηθῆς, μηδὲ οὕτως ἀθύμει... Οὐχ ὀρθῶς, ὅτι καὶ ἐν τοῖς συναλλάγμασιν οὐ μόνον ἀπὸ χρυσοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀργυρίου τὰς ἐμπορίας ποιοῦνται οἱ περὶ ταῦτα σχολάζοντες; Ἄν μὲν γὰρ τῶν μικρῶν μηδέπω καταφρονῶμεν καὶ τῶν μεγάλων ἀνθεξόμεθα».

Ἄν ζητούσαμε ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο νά μεταφέρῃ στὴν ἐποχὴ μας τὰ παραπάνω λόγια, ἴσως μᾶς ἔλεγε: Μὴ κρέμεσαι μόνο ἀπὸ μεγάλα προγράμματα καὶ σχέδια καὶ μαζικὲς ἐνέργειες, μὲ ἐντυπωσιακὲς ἐπιτυχίες. Κανεὶς δὲν λέει, ὅτι δὲν εἶναι καλὲς καὶ χρήσιμες, ὅταν πραγματοποιοῦνται σωστά. Μά ὅσπου νά ὀριμάσουν καὶ νά πραγματοποιηθοῦν, ἐσὺ δούλευε μὲ καρδιά καὶ κατὰ συνέπειαν, σὰν νά ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν ἀπὸ σένα. Φρόντιζε, κουράσου, θυσιάσου, ἂν χρειαστῇ, ἔστω καὶ γιά μιὰ ψυχὴ - μιὰ κιβωτὸ πού θά διατηρήσῃ, μέσα στὸν κατακλυσμὸ τῆς ὕλης, τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Μὸ κι' ἂν ἀκόμη δὲν βρεθῇ οὔτε ὁ ἕνας, πού θά δεχθῇ τὸ μήνυμά μας, οἱ δυνατότητες καὶ πάλι δὲν ἐξαντλήθη-

καν. "Έχομε πολλή δουλειά νά κάνωμε στόν ἴδιο τόν ἑαυτό μας, ὁ καθένας. Μόνος; Καί μόνος. Αὐτή εἶναι ἡ ἀληθινή παλληκαριά. «Ἄμυνῶ τῇ πατρίδι καί μόνος καί μετὰ πολλῶν», ἦταν ὁ ὄρκος τοῦ Ἀθηναίου ἐφήθου.

Πόσα δέν ἔχει νά μάς πῆ γι' αὐτό τὸ ρόλο τοῦ ἑνός ἢ ἐθνική μας ἱστορία! «Ξεκινήσαμε οἱ δύο μας — διηγείται ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ — ἐγώ καί τ' ἄλογο μου...».

Γράφει ὁ κ. Τσιριντάνης στό βιβλίον, πού ἀναφέραμε: «Ἡ ὑποχρέωσις λοιπόν τοῦ ἀτόμου... εἶναι νά σταθῆ, ἔστω καί μόνον, νά γίνῃ κιβωτός υἰείας μέσα εἰς τόν κατακλυσμὸν τῆς καταπτώσεως. Καί μία μόνον κιβωτός πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἂν ὑπάρξῃ μέσα εἰς τόν κατακλυσμὸν αὐτόν, καί μία μόνον τοιαύτη κιβωτός εἶναι ἤδη ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς, ζωντανὸς καί ἐλπιδοφόρος».

«Κιβωτός!» Νά τὸ μήνυμα καί τὸ σύνθημα πού μάς στέλνει ἡ ἱστορία σήμερα, μὲ προορισμὸ τὸ «αὔριο» τῶν παιδιῶν μας.

Κιβωτός! Καί αὐτὸ ὄχι μόνον στὴν ἀρχή, ὅταν ἦταν νωπὴ ἢ δόξα τοῦ Βυζαντίου καί ζεστός ὁ ζῆλος· οὔτε μόνον πρὸς τὸ τέλος, θεβιασμένα καί σπασμωδικά, ἔτσι, γιὰ νά ντυθῆ πνευματικὸ ἔνδυμα ἢ ἐπανάστασις· οὔτε κατὰ περιόδους καί κατὰ τόπους. Ἡ «κιβωτός» ἀρμένισε μακρὸ ταξίδι: Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1821. Καί μὲ τὴν ὑποστήριξι τῆς παιδείας, τὸ «καλαφάτισμα» τοῦ παπᾶ καί τοῦ δασκάλου, τῆς διδασχῆς καί τῆς παραδόσεως ἢ «κιβωτός» κατάφερε νά στεγανοποιηθῆ, νά μὴ θουλιάζῃ καί νά παραδώσῃ στοῦ ἔθνος τὸ πολῦτιμο φορτίο τῆς: Τὴν ψυχὴ του.

Εἶναι νά θαυμάζῃς αὐτὸ τὸ πολυκύμαντο ταξίδι. Εἶναι νά θαυμάζῃς αὐτὴ τὴν ἀδιάσπαστη καί μεγαλειώδη πνευματικὴ σκυταλοδρομία πού πέρασε ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, μέσα ἀπὸ σκοτάδια, αἵματα καί μαρτύρια κι ἔφτασε ὡς τὴν ἀνάστασι. Πουθενὰ δέν ἔσπασε αὐτὴ ἢ ἀλυσίδα. Χέρι-χέρι,

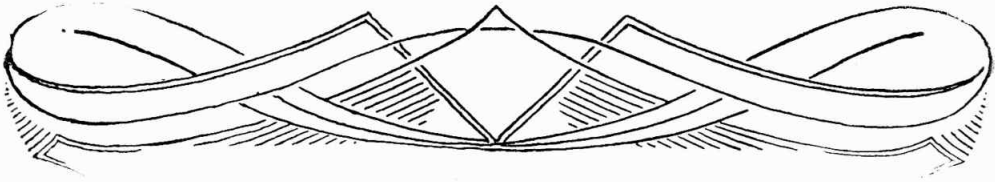
στόμα μὲ στόμα, καρδιά μὲ καρδιά πέρασε ἢ σκυτάλη τῆς πνευματικῆς περιουσίας τοῦ ἔθνος κι ἔφτασε ὡς ἐδῶ. Χέρι μὲ χέρι ἢ μιὰ γενιὰ παρέδινε στὴν ἄλλη τὰ πνευματικὰ τῆς «φυλαχτάρια».

Σήμερα στὶς σκυταλοδρομίες γίνεται ἀμίλλα ποιά ομάδα θὰ καλύψῃ τὸ δρόμο σὲ λιγώτερο χρόνο, σπάζοντας ἔτσι ὅλα τὰ προηγούμενα ρεκόρ ταχύτητος. Ἡ σκυταλοδρομία-διαφύλαξις, πού ὠργάνωσαν οἱ Ἕλληνες τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος ἔχει σπάσει ρεκόρ, ὄχι σὲ ταχύτητα, ἀλλὰ σὲ μᾶκρος χρόνου: μιὰ σκυταλοδρομία πού κράτησε 400 χρόνια! Αὐτὸ θὰ πῆ πὼς ἄντεξε, πὼς δέν ἀπόκαμε, δέν ξεθύμανε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς, δέν τὴν φόβισε τὸ μᾶκρος τοῦ δρόμου.

Ἡ κιβωτός καί ἡ παιδεία, ἡ μάλλον ἢ κιβωτός διὰ τῆς παιδείας, ὑπὸ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τῆς, εἶναι τὸ μυστικὸ πού ἀποκαλύπτει ἡ ἱστορία σὲ μάς καί σ' ὅλες τὶς γενιές. Μ' αὐτὸ τὸ μυστικὸ ἐκείνη βοήθησε ὄχι γειτονικὲς γενιές νά προσεγγίσουν, ἀλλὰ κι' αὐτὲς ἀκόμη πού ἀπείχαν ἑκατοντάδες χρόνια μεταξὺ τους· ἔδωσε τὴ νίκη στοῦ πνεύμα, ἀκόμη καί κάτω ἀπὸ ζυγὸ μαύρης καί πικρῆς σκλαβιάς. Μ' αὐτὸ ξεκίνησε μιὰ πορεία θανάτου καί βγῆκε στὴ ζωὴ!

Ἡ «Κιβωτός» εἶναι ὁ μέγας ἐταῖρος στὴν ἐταιρία πού ἐτοίμασε τὴν ἐπανάστασι καί ἔφερε τὴν ἐλευθερία. Καλύτερα: Δέν ἐτοίμασε τὴν ἐπανάστασι· ἦταν ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἀντίστασις κόντρα στὴν καταλυτικὴ δύναμι τοῦ τυράννου, τοῦ χρόνου, τῶν «εὐκόλων λύσεων». Δέν ἔφερε τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ ἦταν ἡ ἴδια ἢ ἐλευθερία στοῦ πνευματικοῦ τῆς νόημα. Μέσα στὴν «κιβωτό» του τὸ Γένος ποτὲ δέν δουλώθηκε· ἔμεινε πάντα ἐλεύθερο. Ἡ 25ῃ Μαρτίου 1821, ἀπλῶς ἔβαλε τὴν ὑπογραφή σὲ μιὰ ἀπελευθέρωσι, πού ἤδη εἶχε ὄχι παραχωρηθῆ, ἀλλὰ κερδιθῆ σὲ τιτάνιο ἀγῶνα.

ΜΑΡΓ. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΑΝΗΣΥΧΙΑΣ

Αισθάνομαι θαθεία συμπάθεια για εκείνους που υποφέρουν από νευρικό φόβο και νομίζω ότι μπορώ να τους βοηθήσω, όχι με αυτά που έχω διαβάσει — αν και αυτά συχνά βοηθούν — ούτε με αυτά που έχω μάθει από τις έκμυστηρεύσεις των άλλων — αν και αυτά πάλι πολλά μου έχουν διδάξει, ιδίως το μέγεθος του μυστικού θάρρους που υπάρχει στον κόσμο — αλλά με την δική μου πείρα από το ίδιο είδος δοκιμασιών. Διότι κι εγώ, όπως πολλοί άλλοι, είχα τις δικές μου σκοτεινές κοιλάδες να διασχίσω, και όταν συνέβη αυτό είχα τεράστια τόνωσι από φίλους μου που μου έδωσαν συμβουλές από την δική τους πείρα, και αυτό που πιο πολύ χρειαζόμουν, συνεχείς διαβεβαιώσεις ότι οι σκοτεινές ημέρες θα περνούσαν και ακόμη ότι θα συνυφαίνονταν στη συγκρότησι της ζωής δίνοντάς μου μία θαθεία γνώσι της δικής μου φύσεως και εξοπλίζοντάς με καλύτερα για να βοηθήσω άλλους στις δοκιμασίες τους.

Πρώτα απ' όλα, πρέπει να διώξω με από τον νου μας τη σκέψι ότι αυτή ή περίοδος της δοκιμασίας σημαίνει ότι δεν έχουμε πίστι, ή ότι τα θρησκευτικά μας διώματα απορρίπτονται από τα συμπτώματα αυτά. Αυτό δεν είναι σωστό. Μερικοί από τους μεγαλύτερους αγίους έγνωσαν το βαθύτερο σκοτάδι και επέζησαν στις πιο μαυρές νύχτες δοκιμασιών. Ο ίδιος ο Χριστός αισθάνθηκε εγκαταλελειμμένος από τον Θεό και δοκίμασε στη Γεθσημανή τη μαχαίριά της αγωνίας.

Δεύτερον, ως μην αισθανώμαστε ότι υπάρχει τίποτε για το οποίο πρέπει να

ντρεπόμαστε, όταν έχωμε νευρικά συμπτώματα. Κανείς δεν μπορεί να πλησιάσει το άσυνειδητον τμήμα του πνεύματός του, διαφορετικά δεν θα ήταν άσυνειδητο. Μπορούν να συνεχίζονται εκεί συγκινητικές συγκρούσεις και να μάς εμπλέκουν, παρ' όλη την ψυχολογία που γνωρίζομε, όπως ακριβώς ένας χειρουργος που είναι ειδικός στα καρδιακά νοσήματα μπορεί ο ίδιος να γίνη το θύμα καρδιακού νοσήματος. Ακόμη και συνειδητές συγκινησιακές συγκρούσεις μπορούν να μάς ρίξουν σε άνησυχία, ιδίως όταν δεν μπορούμε να μιλήσωμε γι' αυτές σε κάποιον που πράγματι καταλαβαίνει. Κάποιος φόβος ότι μπορεί να ανακαλυφθή κάποια άμαρτία μας για την όποια έχομε από καιρό μετανοήσει είναι δυνατόν να παραμένη επί χρόνια σαν ακαθόριστη άνησυχία, αφού ή αίτία της έχει έντελως λησμονηθή. Αυτή ή αγωνιώδης άνησυχία μπορεί να προσκολληθή σ' ό,τιδήποτε σχεδόν και να παραμένη, επί παραδείγματι, σαν φόβος για τις ασθένειες.

Εάν ένα παιδάκι κλεισθή σε ντουλάπι και αισθάνεται τόσο φόβο ώστε δεν φανερώνει τους φόβους του, ένδέχεται, ακόμη και στην ώριμη ηλικία, να νιώθη φόβο με την σκέψι ότι θα τον κλείσουν μέσα. Γνωρίζω ένηλικους ανθρώπους που φοβούνται τα ύψη, ή το σκοτάδι, ή την άρρωστια, την βροντή, τα μαχαίρια ή ακόμη τις γάτες. Πόσο άδικο, άνακριβές και σκληρό θα ήταν να πη κανείς ότι εάν είχαν περισσότερη πίστι, ή περισσότερο θάρρος, ή αν έγνωριζαν περισσότερη ψυχολογία, θα ήταν ελεύθεροι! Δεν πρέπει να τους επικρί-

νη κανείς για τὰ συμπτώματά τους περισσότερο από έναν άνθρωπο πού, όταν ήταν παιδί, του συνέβη κάποιο ατύχημα και τόν έκανε κουτσό. Μπορεί να έχετε πνεύμα πού κουτσαίνει όπως ένα σώμα. Ή θρησκεία βοηθά, αλλά επίσης είναι δυνατόν να μη θεραπεία είτε το πνεύμα είτε το σώμα χωρίς βοήθεια κάποιου άλλου είδους, και ακόμη και στην περίπτωση αυτή, όχι πάντοτε. Πρέπει να προσέχουμε και να μην κατηγορούμε τους ανθρώπους για τους φόβους των. Το μόνο πού κάνουμε είναι να αυξάνουμε τη δυστυχία τους. Δεν πρέπει να είμαστε ικανοποιημένοι όταν με απάθεια τους λέμε «να έχουν πίστι», γιατί αυτό απλώς κάνει την κατάθλιψη τους βαθύτερη και μπορεί να τους φορτώσει περισσότερο με ένα αίσθημα ενοχής. Αργότερα είναι δυνατόν να μπορούμε να καλέσουμε την πίστι πού ήδη έχουν. Αυτό έκανε ο Χριστός και θα το εξετάσουμε αργότερα.

Τρίτον, ενῶ, κατά την γνώμη μου, η ιδανική θεραπευτική άγωγή για την αγωνιώδη άνησυχία είναι μία σειρά συνεντεύξεων με έναν χριστιανό ψυχίατρο, μερικοί δεν μπορούν να διαθέσουν τὰ χρήματα ή τόν χρόνο ή μένουν σε μέρος πού μία τέτοια θεραπεία είναι αδύνατη, και άλλοι πάλι φοβούνται τόσο, ώστε δεν την δοκιμάζουν ή είναι τόσο ηλικιωμένοι ώστε δεν περιμένουν μεγάλο όφελος. Γράφω γι' αυτούς πού ζουν καθημερινά με φόβο, στενοχώρια και άνησυχία.

“Όταν μού μιλούν άνθρωποι για άυπνία και πονοκέφαλο, στεγνό στόμα και καρδιά πού έχει ταχυπαλμία” όταν μιλούν για εκείνο το φρικτό αίσθημα της σφιχτής ταινίας γύρω στο κεφάλι ή άλλη μορφή ενός σταθερού πονοκεφάλου, ή για επίμονη κόπωση και συχνή τρεμούλα, για ένα είδος νεκρώσεως σ' όλα τα συναισθήματα εκτός του φόβου, και για μια άδυναμία να συγκεντρωθούν σ' ό,τιδήποτε εκτός από τις στενοχώριες τους, κερδίζουν την συμπάθειά μου διότι γνωρίζω όλα αυτά τὰ συμπτώματα από πρώτο χέρι!

Ίδées ακόμη και περι άυτοκτονίας

δεν είναι σπάνιες, αλλά μπορούμε να παρηγορηθούμε από την διαβεβαίωση ότι αν και τέτοιες ιδέες μπαίνουν μερικές φορές στο «τμήμα τών έμπευστων» του πνεύματος, δεν θα μπουν στο «βουλητικό τμήμα». Είναι τρικ του πνεύματος, ή μάλλον μέρος του πνεύματος, πού λέει: «Θά μπορούσα να σε βγάλω από την άθλιότητά σου εάν με ακολουθούσες». Αλλά το μέρος αυτό του πνεύματος δεν μπορεί, δόξα τῷ Θεῷ, να κάνει τίποτε περισσότερο από υποδείξεις και όπωσδήποτε μία και παίρνομε μαζί μας το πνεύμα μας και όταν περνούμε την έμπειρία του θανάτου, ή άυτοκτονία δεν είναι καθόλου φυγή: θα προσθέταμε στην κατάθλιψη δειλία και θα φέρναμε πόνο και ντροπή στα άγαπητά μας πρόσωπα.

Ή άπονέκρωσις του συναισθήματος, ακόμη και όταν νομίζουμε ότι δεν άγαπούμε κανέναν, ακόμη ούτε τόν Θεό, δεν πρέπει να μās κάνει να στενοχωρούμεθα. Ή άγάπη και η έμπιστοσύνη ύπάρχουν ακόμη, αλλά επειδή ο συγκινησιακός μηχανισμός πού τὰ καταγράφει έχει ύποστη θλάση, δεν «αισθανόμαστε» όπως άλλοτε. Αλλά ο μηχανισμός, ήμπορεί και να διορθωθεί. Ήπι πλέον η άλήθεια πού έχει σημασία δεν είναι ό,τι έμεις αισθανόμαστε, αλλά το γεγονός ότι ο Θεός μās άγαπά ό,τιδήποτε κι αν αισθανόμαστε, και οι ένεργειές Του τείνουν πάντοτε στην ύγεια και ευεξία μας.

★ ★ ★

Τί μπορούμε λοιπόν να κάνουμε για τὰ συμπτώματα αυτά; Γενικά ένας καλός γιατρός μπορεί να μās δώσει κάτι για να τὰ ελαφρύνει. Σ' αυτό δεν είμαι άρμόδιος να εισέλθω. Αλλά, εκτός από μια τέτοια βοήθεια — πού δεν πρέπει να άγνοηται ή να παραμεληται — βρήκα χρήσιμη την άκόλουθη συμβουλή.

1. Τὰ συμπτώματα σθήνουν γρηγορώτερα εάν προσπαθούμε να μη τὰ μεγαλώνουμε και να άναλογιζόμεθα, ότι είναι παροδικά. Είναι πλάνη να τὰ θεω-

ροῦμε, κατὰ κανόνα, μόνιμα. Τὰ εἶχα-
με πρὶν, τὰ ἐχάσαμε, τὰ εἶχαμε πάλι,
τὰ ἐχάσαμε καὶ οὕτω καθεξῆς. Μερι-
κὲς ἡμέρες μπορεῖ νὰ μὴ τὰ ἔχωμε κα-
θόλου! Μὲ ἄλλα λόγια, ἔχομε ἀποδεί-
ξεις, ὅτι πράγματι περνοῦν, καὶ περ-
νοῦν γρηγορώτερα ἐὰν δὲν τὰ παίρνω-
με πάρα πολὺ στὰ σοβαρά.

2. Πρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἕνα
μέρος τοῦ πνεύματός μας τὰ θέλει. Γνω-
ρίζω ὅτι ἡ πρότασις αὐτὴ εἶναι δυνα-
τὸν νὰ φαίνεται ἀνάτη. Ὁ ἀναγνώστης
μπορεῖ νὰ πῆ. «Αὐτὸς ἔχει ἄδικο. Τὸ
μόνο πού θέλω εἶναι νὰ εἶμαι καλά».
Ἄλλὰ αὐτοὶ πού πράγματι θέλουν νὰ
εἶναι καλά προσπαθοῦν νὰ παραβλέ-
πουν τὰ συμπτώματά τους καὶ νὰ ἐνερ-
γοῦν σὰν νὰ ἦσαν καλά. Εἶναι καλὸ
νὰ ἀρχίσωμε νὰ «ἐνεργοῦμε σὰν νὰ ἤ-
μαστε καλά», ἀκόμη καὶ ἐὰν ἐμεῖς οἱ
ἴδιοι βλέπομε αὐτὴ τὴν «ἠθοποιῶν».

3. Τὸ τμῆμα τοῦ πνεύματός μας πού
θέλει τὰ ἄρρωστα συμπτώματα, τὰ
χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ μᾶς κἀνὴ νὰ δρα-
πετεύσωμε, νὰ διαφύγωμε, ἴσως νὰ ἀ-
ποσυρθοῦμε ἀπὸ τὴν δρᾶσι, ἴσως
νὰ καταφύγωμε στὴν ἀχρηστία. Ἄλλὰ
ἐὰν αὐτὰ τὰ συμπτώματα ἐπετύγχαναν
νὰ μᾶς ἀχρηστεύσουν θὰ περιφρονού-
σαμε τελικὰ τὸν ἑαυτὸ μας.

Ἐπὶ πλέον, τὸ ἄλλο τμῆμα τοῦ πνεύ-
ματός μας θὰ μᾶς βασάνιζε — μὲ κα-
τάθλιψι — γιὰ τὴ φυγὴ μας, καὶ ὅταν
ξεπερνούσαμε αὐτὰ τὰ μετασθαικὰ
συμπτώματα — καὶ εἶναι παροδικὰ —
θὰ θέλαμε νὰ κλωτσήσωμε τὸν ἑαυτὸ
μας γιὰτὶ ἀποσύρθηκε. Θὰ αἰσθανώμα-
στε δειλοί, καὶ ἡ δειλία κοστίζει πε-
ρισσότερο — σὲ κατάθλιψι καὶ ἀπώλεια
αὐτοσεβασμοῦ — ἀπ' ὅσο στοιχίζει τὸ
θάρρος, ἂν καὶ τὸ θάρρος εἶναι δυσκο-
λότερο. Ἄς ἀγωνισθοῦμε λοιπὸν ἐναν-
τίον τῶν συνθηκῶν πού προκαλοῦν κα-
τάθλιψι, γιὰτὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ φθάσῃ
νὰ τὴν θέλῃ, νὰ κυλιέται στὸ θεοῦρκο
της, σὰν νὰ ἔλεγε, «Λυπήσου με, ἀγά-
πα με, εἶμαι τόσο δυστυχισμένος». Με-
ρικοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἀπρόθυμοι στὸ νὰ
παραδεχθοῦν ὅτι τὰ συμπτώματα ἔφυ-
γαν. Ἐνα τμῆμα τοῦ πνεύματος δὲν θέ-
λει νὰ τὰ χάσῃ.

4. Ὅταν ἤμουν στὴ σκοτεινὴ αὐτὴ
κοιλιάδα, ἀνακάλυψα, ὅτι σχεδὸν μὲ
κάποια θία ἐσωτερικὴ ἤθελα νὰ πῶ τίς
στενοχώριες μου σὲ ὁποιοδήποτε πού
θὰ ἦταν πρόθυμος νὰ ἀκούσῃ. Καὶ ὁ
ἀναγνώστης πού νιώθει τὸ ἴδιο αἰσθη-
μα μπορεῖ νὰ πῆ. «Γιατί ὄχι; Ἄσφα-
λῶς δικαιοῦμαι λίγης συμπαθείας». Πέ-
στε στὸ γιατρό σας τὰ πάντα, θέ-
βαια καὶ σ' ἕνα ἢ δυὸ στενοῦς φί-
λους — πού μὴ μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴ
εἶναι ὁ σύζυγος ἢ ἡ σύζυγος ἢ ὁ ἱερέας
— ἀλλὰ σὲ κανέναν ἄλλον.

Καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἐὰν μιλάμε πο-
λὺ γιὰ τὰ συμπτώματα αὐτά, τοὺς δί-
νουμε ἐπίμονη δύναμι καὶ μιὰ ψεύτικη
πραγματικότητα προσέχοντάς τα. Συνε-
χῶς ψιθυρίζουν. «Παραιτήσου, ἀποχώ-
ρησε, εἶσαι πάρα πολὺ ἄρρωστος γιὰ νὰ
συνεχίσῃς». Πράγματι ὅμως δὲν εἶμαστε
σχεδὸν τόσο ἄρρωστοι ὅσο αἰσθανόμα-
στε. Τὰ συμπτώματα θὰ περάσουν καὶ
θὰ ἐδραιώσωμε τὴ ζωὴ μας ὀλόκληρη σὲ
μιὰ σταθερώτερη θάσι ἀρνούμενοι νὰ
συνθηκολογήσωμε μὲ τὸν ψυχικὸ πόνο.
Εἶναι εὐκολώτερο νὰ φέρωμε τὴν ψυ-
χικὴ ἔντασι παρὰ τὴν κατάθλιψι πού ἀ-
κολουθεῖ τὴ συνθηκολόγησι.

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἴδοῦμε γιὰτὶ
θέλωμε νὰ μιλοῦμε σὲ ἄλλους γιὰ τίς
στενοχώριες μας. Θέλουμε τὴ συμπά-
θεια νὰ ἀλλίξωμε τὰ σημεῖα στὰ ὀ-
γάτης, καὶ τὸ πνεῦμα ἔχει ἀνάγκη ἀ-
πὸ ἀγάπη καὶ ἐπιδοκιμασία, ὅπως τὸ
σῶμα χρειάζεται νὰ φάῃ καὶ νὰ πιῇ.
Εἰδικὰ θέλωμε τὸ εἶδος τῆς συμπαθη-
τικῆς ἐπιδοκιμασίας πού μποροῦμε νὰ
λάβωμε χωρὶς νὰ κάνωμε τὴν προσπά-
θεια νὰ ἀλλάξωμε τὰ σημεῖα στὰ ὀ-
ποῖα ἔχομε ἀποτύχει. Ἡ συμπάθεια εἶ-
ναι μιὰ μορφή ἐπιδοκιμασίας πού μπο-
ροῦμε νὰ ἔχωμε ὅσονδήποτε χαμηλὸ
καὶ ἂν εἶναι τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπιτυχίας
μας. Ἔτσι κάνουμε τὰ συμπτώματά
μας μόνιμα μὲ τὸ νὰ τὰ λέμε. Γιὰ νὰ
ἔχωμε συμπάθεια ἀπὸ τοὺς ἄλλους,
γιὰ τὴν ὁποία νιώθουμε πείνα, πρέ-
πει νὰ διατηρήσωμε τὰ συμπτώματα.
Οἱ ὑγιεῖς καὶ αὐτοὶ πού εἶναι καλά δὲν
χρειάζονται συμπάθεια. Μερικὲς φορὲς
ἢ ἐνοχῇ γενῶν τὰ συμπτώματα. Εἶναι

ευκολώτερο να υποφέρει κανείς τα συμπτώματα — που φέρνουν οίκτο — από την αυτοπεριφρόνησι που προκαλείται από την παραδοχή της ένοχης. "Ετσι ή άλυσίδα του κακού έχει τους έξης κρίκους. Λέμε τα συμπτώματά μας διότι μέρος του πνεύματός μας θέλει να τα διατηρήσει. Θέλει να τα κρατήσει για να παίρνη συμπάθεια. Το να προσελκύσωμε οίκτο είναι περισσότερο ελκυστικό και ευκολώτερο από το να αναζητήσωμε τα αίτια που ένδεχεται να μη μās τιμούν. "Η ανάγκη να διατηρήσωμε τα συμπτώματα — διότι φέρνουν οίκτο — μās κάνει να διατηρούμε τους παράγοντες που προκαλούν τα συμπτώματα, μεταξύ τών οποίων μπορεί να είναι ή ένοχη ή ή φυγή.

"Η μόνη ασφάλεια που έχει το πνεύμα είναι να αγαπάται άληθινά, θαθειά και άδελφικά. "Όταν δέν υπάρχη αυτό, θέλουμε την αγάπη (=συμπάθεια) τών άλλων και θέλουμε να έχουμε την καταπραύντική, αλλά πρόσκαιρη, ικανοποίησι που φέρνει ο οίκτος για τόν έαυτό μας.

5. Συναεπίως, άς πάψωμε να άπαριθμούμε τις θλίψεις και τα συμπτώματά μας έκτος από τους λίγους που πράγματι μπορούν να μās βοηθήσουν. "Όταν οί άνθρωποι ρωτούν: «Πώς είσθε;» δέν είναι ανάγκη να άρχίσωμε μιá λεπτολόγο άφήγησι συμπτωμάτων. Να λέτε: «Πάω θαυμάσια, εύχαριστώ». "Εάν άπισθοχωρούμε στην άφήγησι τών συμπτωμάτων θα πωλούμε το θάρρος μας για να άγοράσωμε συμπάθεια, και για το θάρρος πρέπει να άγωνισθούμε πάση θυσία, διότι καταβάλλει πολύ ύψηλότερο μέρος από τη συμπάθεια ή τόν οίκτο για τόν έαυτό μας. Δέν πρέπει να επιτρέπωμε στα συμπτώματά μας να κερδίζουν τη μάχη, αλλά να θυμώμαστε ότι το άσθενέστερο τμήμα του πνεύματος μερικές φορές δημιουργεί τα συμπτώματα για να το βοηθήση να νικήση.

Κανείς άπ' όσους γνωρίζουν την ανθρώπινη φύσι δέν άρνείται την πραγμα-

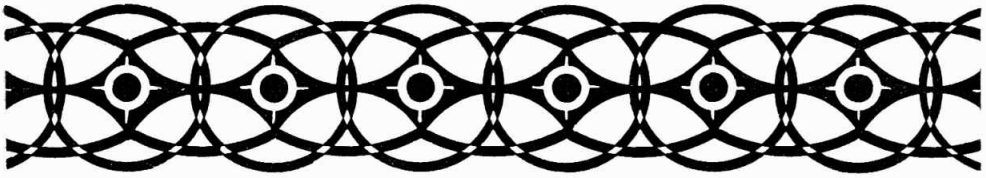
τικότητα της μάχης. Είναι πολύ ευκολώτερο να φωνάζουμε για τα τραύματα που δεχόμαστε και να δείχνουμε συμπάθεια γι' αυτά, από το να εξακριβώνωμε πώς και γιατί τραυματιστήκαμε και από το να μάθωμε να πολεμούμε καλύτερα. Δεχόμαστε την συμπάθεια, επειδή είμαστε άνήσυχoi, χωρίς να άντιμετωπίζωμε τους παράγοντες που μās κάνουν άνήσυχους. "Η συμπάθεια μπορεί να γίνη κατ' αυτόν τον τρόπο ένα παυσίπονο για τήν άναδρεία και για τόν πόνο που θέν μās προκαλούσε ή άναγνώρισις της άναδρείας.

"Ας πιστέψωμε στο πραγματικό, γενναίο, ύγιές, άλτρουϊστικό εγώ και αυτό θα άνέλθη πάλι στο θρόνο της προσωπικότητος. "Όταν τα συμπτώματα προσπαθούν να κυριαρχήσουν, άς κάνωμε κάτι, άς μην υποδουλωθούμε. "Ανάλογα πάντα με τις περιστάσεις ήμπορούμε ίσως να γράψωμε ένα ένθαρρυντικό γράμμα σε κάποιον που έχει στενοχώριες, ή να πάμε να επισκεφθούμε κάποιον που θρίσκεται σε ανάγκη, ή να κάνουμε κάτι με τα χέρια μας ή να περιπατήσωμε στην έξοχη με κάποιο φίλο, ή να προσφέρουμε κάτι σ' ένα παιδί.

"Η αναζητήσις της συμπαθείας με την άφήγησι συμπτωμάτων σταθεροποιεί στο πνεύμα μας, όπως μερικές χημικές ουσίες σταθεροποιούν το άρνητικό της φωτογραφίας, την διαρκή έντύπωσι ότι είμαστε άνθρωποι που χρειαζόμαστε συμπάθεια — δηλαδή «άδύνατοι» άνθρωποι. Πρέπει να άποδιώξωμε αυτή την εικόνα. Σκίστε αυτό το άρνητικό. Είναι ψέμα. Δέν είναι γνήσιο του πραγματικού έαυτού μας που μπορεί να γίνη δυνατός και μπορεί να θρη και να βαθύνη την άκεραιότητά του βοηώντας τους άλλους με χίλιους τρόπους. Το θάρρος στοιχίζει πολύ, χωρίς ύπερβολή, αλλά μās κάνει δυνατούς.

LESLIE D. WEATHERHEAD

Μετάφρασις: ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

«ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ»

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

Ἡ ἐξωτερικὴ πειθαρχία συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ὑποταγὴν εἰς ἕνα ἐξωτερικόν, ἑτερόνομον κανόνα, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλει ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ατόμου. Προϋποθέτει λοιπόν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἄτομον τὸ ὁποῖον ὑποτάσσεται, τὸν κανόνα καὶ τὸ πρόσωπον πού ἔχει ὡς ἀποστολὴν νὰ τὸν καταστήσῃ σεβαστόν. Πρέπει ἐπομένως, ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως, ν' ἀντιμετωπισθοῦν δύο προβλήματα τὰ ὁποῖα θέτει ἡ ἐξωτερικὴ πειθαρχία· ἡ στάσις τοῦ παιδιοῦ ἀπέναντι τοῦ κανόνος, ἡ ὑπακοὴ δηλαδὴ ἢ ἡ ἀνυπακοὴ καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ παιδαγωγούντος διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σεβασμὸς τοῦ κανόνος.

Ἡ ἐλευθέρια δραστηριότης κάθε ἀνθρώπου περιορίζεται ἀπὸ τὸν κανόνα, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι νὰ διατηρῇ τὴν τάξιν εἰς τὴν προσωπικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν νόμον εἶναι φυσικὸν νὰ μὴν ἐξαιρῆται τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον εὐθύς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐντάσσεται εἰς μίαν ὁμάδα καὶ ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς κανονισμοὺς πού διαφυλάττουν τὴν τάξιν αὐτῆς τῆς ὁμάδος. Θὰ εἶναι μία μηχανικὴ ὑποταγὴ εἰς τὴν ἀρχήν, μία ἄσκησις ἡ ὁποία μὲ τὴν αὐξησιν τῆς ἡλικίας θὰ ἐξελισσεται εἰς συνεργασίαν τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸν παιδαγωγόν του. Ὁ κανὼν εἰς τὴν ἀρχὴν θὰ ἐπιβάλλεται, διὰ νὰ γίνῃ κατόπιν ἀποδεκτὸς καὶ ἀργότερον δεκτὸς μὲ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν καὶ συνεργασίαν τοῦ παιδιοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδεώδης καμπὴ τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἡ ἄσκησις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πειθαρχί-

αν. Τὸ παιδί, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον τῆς συνεργασίας, φθάνει εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον κατακτήσεως τῆς ἐξωτερικῆς πειθαρχίας καὶ προετοιμάζεται διὰ τὸ λεπτόν, προσωπικὸν ἔργον τῆς κατακτήσεως τῆς ἐσωτερικῆς πειθαρχίας.

Πρώτη κοινωνικὴ ὁμάς ἡ ὁποία θὰ δώσῃ εἰς τὸ παιδί τὴν ἔννοιαν τοῦ κανόνος καὶ τὴν συνείδησιν μιᾶς ἐκ τῶν ἔξω ἐπιβαλλομένης τάξεως (ἑτερονομίας), εἶναι ἡ οἰκογένεια. Ἡ οἰκογένεια ὅπως καὶ κάθε κοινωνικὴ ὁμάς, ἔχει ἀνάγκην κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν τόσον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς συνεννόσεως μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ τοῦ ὁποίου ἡ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ζωὴ ἀπαιτεῖ τάξιν. Ὁ οικογενειακὸς παράγων εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος θὰ ζητήσῃ νὰ περιορίσῃ καὶ νὰ προσανατολίσῃ τὴν ἐλευθέραν δραστηριότητα τοῦ παιδιοῦ ἐπιβάλλων ὅρια. Ἀπὸ πολὺ ἔνωρις τὸ παιδί θ' ἀποκτήσῃ συνείδησιν τοῦ ἀπηγορευμένου καὶ τοῦ ἐπιτετραμμένου. Θὰ ὀδηγηθῇ ἐπίσης εἰς τὸν ρυθμὸν ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητος διὰ νὰ ὑποτάξῃ εἰς αὐτοματισμοὺς τὰς συνηθείας πού συντελοῦν εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς υγείας του, εἰς τὴν υποβοήθησιν τῆς διανοητικῆς του ἐξελιξεως. Ἡ ἄσκησις πού δίδει ἡ οἰκογένεια ἀπὸ τῆς πρώτης ἤδη παιδικῆς ἡλικίας εἶναι ἐξαιρετικὸν βοηθητικὸν μέσον ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι θὰ εἶναι προσωρινὸν καὶ δὲν θὰ ἐμποδίσῃ κατὰ τὴν κυρίως παιδι-

κήν ηλικίαν καὶ τὴν ἐφηβείαν τὴν ἀνά-
πτυξιν τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν οἰκογένειαν εἰς τὴν ἐπιβολὴν κα-
νόνων ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὸ
σ χ ο λ ε ῖ ο ν. Ἐνῶ εἰς τὸ οἰκογε-
νειακὸν περιβάλλον διὰ τῶν κανόνων
ἐπιδιώκεται κυρίως ἡ ἀπόκτησις συνη-
θειῶν μέσα εἰς μίαν στοργικὴν ἀτμό-
σφαιραν, εἰς τὸ σχολεῖον οἱ κανόνες ἀ-
φοροῦν κυρίως τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν
συμπεριφορὰν καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ
συναισθηματικῆ γίνεται περισσότερο
ψυχρά. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ δημιουργεῖ ἔ-
να σὸκ εἰς τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον εἶναι
δυνατὸν νὰ ἔχῃ καλὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν
διάλυσιν τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ, ἀλλ' εἶ-
ναι ἐπίσης δυνατὸν ν' ἀναστείλῃ τὴν ἀ-
νάπτυξιν τάσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ζητοῦν
παρὰ ν' ἀναπτυχθοῦν αὐτομάτως. Αὐ-
τὸν τὸν κίνδυνον ἐξήτησε ν' ἀποφύγῃ
τὸ Σχολεῖον Δράσεως διὰ τοῦ σεβα-
σμοῦ τῆς ἐλευθέρας καὶ αὐθορμήτου
ἐργασίας τοῦ παιδιοῦ καὶ τῆς ἱκανό-
τητος τῆς αὐτοπειθαρχίας.

Ἄλλὰ παρὰ τὸ ὅτι εἶναι συζητήσιμος
ὁ τρόπος καὶ ὁ βαθμὸς τῆς αὐστηρότη-
τος μετὰ τὸν ὁποῖον ἐφαρμόζονται οἱ κα-
νόνες εἰς τὸ σχολεῖον, εἶναι ἀπαραίτη-
τοί διὰ νὰ ὀδηγήσουν τὴν διανοητικὴν
καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ. Καὶ
ἐδῶ ὅπως καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἶ-
ναι ἀπαραίτητον ἓνα εἶδος προσωρινῆς
ἀσκήσεως, ἡ ὁποία προοδευτικῶς, πα-
ραλλήλως πρὸς τὴν ὥριμανσιν τοῦ μα-
θητοῦ, ὀφείλει ν' ἀναπτυχθῇ εἰς συνερ-
γασίαν. Εἶναι καλὸν νὰ αἰσθανθῇ τὸ
παιδί ὅτι ὑπάρχει ἓνα εἶδος κοινωνικῆς
πραγματικότητος ἡ ὁποία ἀντιτίθεται
εἰς τὴν ἐγωκεντριισμόν. Εἶναι καλὸν νὰ
διαμορφώνεται καὶ νὰ ἰσχυροποιῆται ἡ
βούλησίς του, διὰ τῆς ὑποταγῆς εἰς κά-
τι ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ φυσι-
κὸς δρόμος ποῦ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν αὐτο-
νομίαν εἶναι κατ' ἀρχὴν ἡ γνῶσις μιᾶς
ἑτερονομίας ἡ ὁποία θὰ εἶναι φραγμὸς
κατὰ τοῦ καπρίτσιου, φυσικοῦ καρποῦ
μιᾶς θελήσεως ὑποτεταγμένης εἰς συν-
αισθηματικὰς ἐπιδράσεις. Διὰ νὰ διευ-
θύνη κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του πρέπει νὰ

μάθῃ πρῶτον νὰ ὑποτάσσεται ἡ δοκι-
μασία τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἀπαραίτητος.

Ἐάν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν
μὴν ἰδεώδη κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν
ἡ ἐλευθερία τῶν ἀτόμων θὰ εὑρίσκετο
εἰς πλήρη ἀρμονίαν μετὰ ὅλας τὰς ἄλλας
ἀνθρωπίνους τάσεις, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀ-
νάγκη κανόνος. Ἐπειδὴ ὅμως τέτοια
κοινωνία εἶναι ἀνύπαρκτος, ὁ κανὼν εἶ-
ναι ἀπαραίτητος διὰ ν' ἀμύνεται δι' αὐ-
τοῦ ἡ κοινωνία ἔναντι τῶν μελῶν τῆς.
Ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὸ ἓνα μέ-
ρος, ἐξουσία τῆς ὁμάδος ἀπὸ τὸ ἄλλο·
αἰωνία σύγκρουσις εἰς τὴν κοινωνικὴν
ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ὁποί-
αν ὁσάκις ὑπερισχύει ἡ πρώτη ἀξία ἔ-
χομεν ἀναρχίαν, ὁσάκις ἡ δευτέρα ἔχο-
μεν τυραννίαν. Ὁ κανὼν ἀποτελεῖ τὸ
μέσον, τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπι-
τυγχάνεται ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν
δύο αὐτῶν βασικῶν, ἀντιτιθεμένων ἀ-
ξιῶν.

Ἡ σύγκρουσις ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν παι-
δαγωγικὸν τομέα, εἰς τὴν οἰκογενειακὴν
ἢ τὴν σχολικὴν κοινότητα, ὅπου ὑφίστα-
ται ἐπίσης ὁ κίνδυνος τῆς ἀναρχίας ἢ
τοῦ δεσποτισμοῦ. Ἡ λύσις δὲν ἔμπορεῖ
νὰ στηριχθῇ παρὰ εἰς τὸν σεβασμὸν τῆς
ἐλευθερίας τοῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποία ὅμως
σώζεται διὰ τοῦ κανόνος. Πρέπει ἡ δρα-
στηριότης του, ἡ ὁποία τῶν ὑπόκει-
ται εἰς τὰς ἐπιδράσεις τοῦ συναισθήμα-
τος καὶ τοῦ αὐτοματισμοῦ, νὰ ὑποτα-
χθῇ εἰς ἓνα ὀδηγόν, εἰς μίαν δύναμιν,
ἡ ὁποία ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ τὴν ἀ-
παλλάξῃ ἀπὸ τὸ καπρίτσιο. Εἶναι πρά-
γματι πρώτη ἐλευθερία ἡ ὑπακοή εἰς
τὸν κανόνα, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ ἡ δευ-
τέρα, ἡ ἰδεώδης ἐλευθερία, ἡ ὑπακοή
εἰς τὴν συνειδήσιν. Ἡ ἐλευθερία ἔχει
ἀνάγκην τοῦ κανόνος ὅπως ὁ ποταμὸς
τῆς κοίτης του. Δὲν συντρίβομεν τὴν ἐ-
λευθερίαν τοῦ παιδιοῦ, ὅταν τὸ ὑποβάλλ-
ωμεν εἰς ἐξωτερικοὺς κανονισμοὺς,
ἀντιθέτως προετοιμάζομεν τὴν ἀνάπτυ-
ξιν τῆς. Ἡ ἀντίθετος ἄποψις ἡ ὁποία πα-
ραδόξως ὑπεστηρίχθη, διὰ ν' ἀποτύχῃ
οἰκτρῶς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς, θὰ ἦτο
παραδεκτὴ ἐάν ὡς μόνην ἀξίαν ἐδεχό-
μεθα τὸ ἐγώ.

Ἄλλὰ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ κανόνος φαίνεται νὰ συνηγορῆ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ παιδιοῦ. Βεβαίως τὸ παιδί δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀξίαν τοῦ κανόνος, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς καθαριότητος, τῆς τάξεως, τῆς ἀκριβείας καὶ δὲν ὑποτάσσεται εὐκόλως εἰς τοὺς κανονισμοὺς οἱ ὅποιοι διαμορφώνουν τὴν καθημερινὴν του ζωὴν καὶ τὸ ὑποβάλλουν εἰς περιορισμοὺς. Ἐν τούτοις θὰ ἦτο μεγάλο σφάλμα ἔαν τσεύσωμεν ὅτι ὁ κανὼν δὲν εὐρίσκει καμμίαν ὑποδοχὴν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ καὶ ὅτι πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐπιβληθῆ κατὰ τρόπον τελείως ἑτερόνομον. Χωρὶς ἀμφιβολίαν ἢ συνειδησίς διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ κανόνος, ὥστε νὰ τὸν δεχθῆ, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ μικρὸ παιδί· εἶναι κάτι ποῦ θ' ἀναπτύχῃ παραλλήλως μὲ τὴν ὥριμανσίν του. Ἄλλ' ἢ πρώτη του στάσις ἀπέναντι τοῦ κανόνος δὲν χαρακτηρίζεται βασικῶς ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν. Ἦμπορεῖ τὸ παιδί νὰ μὴ εὐχαριστῆται ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν τῶν κανόνων, ἐν τούτοις δὲν τοῦ εἶναι ξένοι· πάσχει ἀπὸ τὴν ἔλλειψίν των. Ὁ Clarapède λέγει: «Ὁ κανὼν ἀναπαοκρίνεται εἰς μίαν ἀνάγκην τοῦ παιδιοῦ». Ὁ Piaget μάλιστα μὲ τὰς ἐρεῦνας του ἀπέδειξεν ὅτι τὸ παιδί θὰ προσπαθῆ νὰ δημιουργήσῃ ὅταν ἢ αὐθόρμητος δραστηριότης του τείνῃ νὰ ὀργανωθῆ.

Εἶναι ἐσφαλμένη ἢ θέσις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ παιδί δὲν διαθέτει καμμίαν δεκτικότητα ἀπέναντι τοῦ κανόνος, ὅτι ἢ στάσις του ἀπέναντί του εἶναι διαρκῆς στάσις ἀντιθέσεως καὶ ὅτι ἢ τάσις του πρὸς ὑπακοὴν εἰς τὸν κανόνα εἶναι ὀλιγώτερον ἰσχυρὰ ἀπὸ τὴν τάσιν ποῦ τὸ ὠθεῖ εἰς τὴν ἀναρχίαν. Ἐὰν αὐτὸ συμβαίη, μήπως εἶναι, διότι ὁ παιδαγωγὸς ὠθεῖται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐσφαλμένην θάσιν καὶ υἰοθετεῖ ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ ἀνάλογον στάσιν: "Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγῃ: ἢ παιδικὴ ἡλικία κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν τάσιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητος. Τὸ παιδί «δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτε περισσότερο ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ

εἶναι πλέον παιδί», λέγει ὁ Main. Ἐπιζητεῖ κάθε τί ποῦ τὸ μεγαλώνει καὶ ἀποστρέφεται ὅ,τι τοῦ ὑπενθυμίζει πολὺ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἡλικίας του. Θ' ἀγαπήσῃ τὸν κανόνα ὅταν αἰσθάνεται ὅτι τὸ βοηθεῖ νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ μεγαλώσῃ, μ' ἓνα λόγον, ἔαν τὸ ἐξυψώη εἰς τὰ μάτια του. Ἀντιθέτως ἀποστρέφεται τὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι παρὰ μέσον διὰ νὰ αἰσθάνεται περισσότερο τὴν ἀδυναμίαν του, τὰ ἐλαττώματά του καὶ γίνεται ἀφορμὴ διὰ τιμωρίας ποῦ τὸ ὑποβιβάζουν. Ἄλλ' ἐδῶ ἢ μεσολάθῃσις τοῦ παιδαγωγοῦντος εἶναι ἐκεῖνη ἢ ὁποία θὰ ὠθήσῃ τὸ παιδί πρὸς θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν στάσιν ἀπέναντι τοῦ κανόνος.

Ἀναγνωρίζεται γενικῶς ὅτι ἢ ἀνάγκη τῆς ρυθμικότητος εἰς τὰς ὥρας τῶν γευμάτων καὶ τοῦ ὕπνου ἀναπαοκρίνεται εἰς ψυχολογικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ θρέφους, τὸ ὁποῖον δείχνει ἀνησυχίαν εἰς κάθε ἀλλαγὴν. Βεβαίως αὐτὴ ἢ ἀνάγκη τῆς ρυθμικότητος δὲν εἶναι ἀκόμη ἀνάγκη τῆς τάξεως καὶ τοῦ κανόνος. Ἄλλὰ, δὲν θλέπομεν ἄρᾳ γε εἰς αὐτὴν τὴν πρωτόγονον ἀγάπην τοῦ ρυθμοῦ, ἓνα πρῶτον εὐνοϊκὸν ὄρον διὰ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς ἀγάπης εἰς τὸν κακόνα;

Θὰ ἴδωμεν ἀργότερον τὸ παιδί νὰ προσπαθῆ, καθὼς μεγαλώνει, νὰ ὑποτάξῃ εἰς ρυθμὸν καὶ τάξιν τὸ ἀναρχον εἰς τὴν ἀρχὴν παιγνίδι του. Αἱ μελέται τοῦ Piaget ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν ἢ ὁποία συντελεῖται εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ παιδιοῦ ὡς πρὸς τὴν συνειδησιν τῆς ἀξίας τοῦ κανόνος, ἢ ὁποία ἐκφράζεται ὡς διάθασις ἀπὸ τῆς ἑτερονομίας εἰς τὴν αὐτονομίαν. Αἱ ἐνδιαφέρουσαι ἐρεῦναι τοῦ Piaget μᾶς βεβαιώνουν, ὅτι τὸ παιδί ἔχει τὴν τάσιν νὰ σέβεται εἰς τὰ παιγνίδια του τὸν κανόνα χάριν τοῦ ὁποίου ἀπὸ πολὺ ἔνωρις ὀλονέν καὶ περισσότερο φέρεται πρὸς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν τάξιν.

Βεβαίως καὶ αὐτὴ ἢ πρωτόγονος καὶ ἐνστικτώδης ὀργάνωσις δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ κανὼν, ἀλλὰ σημαίνει προϋπόθε-

σιν διά τήν ἀποδοχήν τοῦ κανόνος. Διαψεύδει τήν ἐσφαλμένην, καί συχνά τόν διαδεδομένην, ἀντίληψιν ὅτι τὸ παιδί εἶναι ἕνα χάος ἀναρχικῶν τάσεων. Δέν θά ἔπρεπε ἡ τέχνη τῆς ἀγωγῆς νά ἀναζητῆ καί ν' ἀνευρίσκη εἰς τὸ παιδί ἐσωτερικά στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θά διηυκόλυναν τήν ὑποταγήν εἰς τοὺς κανόνας τοῦ θά τοῦ ἐπιβληθοῦν ἐκ τῶν ἔξω; Χωρίς αὐτήν τήν ἀναζήτησιν ποῖος ἄλλος δρόμος μένει ἀπὸ τὴν στάσιν τῆς αὐταρχικῆς ἐπιβολῆς μὲ τὰς τόσον ὀλεθρίας συνεπείας; Πῶς ἡμπορεῖ νά δικαιολογηθῆ παρομοία στάσις ὅταν βλέπωμεν τὸ παιδί, καθὼς προχωρεῖ εἰς τὴν ἡλικίαν (7-11 ἐτῶν), νά γίνεται ἱκανὸν ν' ἀναγνωρίζῃ τὸν κανόνα καί νά ὑποτάσσεται εἰς αὐτόν; Ἡδη ἀρχίζει ν' ἀντιλαμβάνεται τὰ κίνητρα τῆς ὑποταγῆς. Ἡδη, εἰς τὴν τελικὴν φάσιν τῶν 11-13 ἐτῶν, κατὰ τὴν ἀνάλυσιν πάντοτε τοῦ Piaget, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει νά ἐνδιαφέρεται διά τὸν κανόνα, ἀναζητεῖ τὸν κανόνα διά τὸν κανόνα. Ὁ Piaget ἀναφέρει τὸ παράδειγμα ὀκτώ ἀγοριῶν 11 ἐτῶν «τὰ ὁποῖα διά νά παίξουν χιονοπόλεμον, χάνουν ἕνα ὀλόκληρον τέταρτον τῆς ὥρας διά νά ἐκλέξουν ἕνα ἀρχηγόν καί νά ὀρίσουν τοὺς

κανόνας αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς, κατόπιν διά νά χωρισθοῦν εἰς δύο στρατόπεδα. νά καθορίσουν τὰς ἀποστάσεις καί τέλος διά νά προβλέψουν τὰς τιμωρίας εἰς τὰς ὁποίας θά ὑπεβάλλοντο εἰς περίπτωση καταστρατηγήσεως τοῦ κανονισμοῦ».

Ὁ Ferrière ἐπίσης εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ αὐτονομία τῶν μαθητῶν», ἀναφέρει ὅτι διακεκριμένοι παιδαγωγοὶ ἐπροχώρησαν ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν διά νά διδάξουν εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ἀξίαν τῆς τάξεως καί τῆς πειθαρχίας εἰς τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Ἀφοῦ οἱ παιδαγωγοὶ ἐδέχθησαν προσωρινῶς εἰς τὴν ἀρχὴν καί μὲ ἡρεμίαν τὴν ἀναρχίαν τῶν παιδιῶν, ἡ ἀνάγκη τῆς τάξεως γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ αὐτὰ καί τὰ ὠθεῖ εἰς τὸ νά ὀρίσουν ἀπὸ κοινοῦ νόμους, τοὺς ὁποίους σέβονται καί μάλιστα ὑπερασπίζουσι ζωηρῶς ἐναντίον τῶν διαλυτικῶν στοιχείων.

Ὅλα αὐτὰ συνηγοροῦν εἰς τὴν ἄψιν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ παιδί ἡ τάσις τοῦ κανόνος, τάσις ἀνθρωπίνῃ ὅπως λέγει ὁ Hubert, τὴν ὁποίαν ὁ παιδαγωγὸς ὀφείλει νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν.

A. A. A.

Α. ΣΟΛΖΕΝΙΤΣΙΝ

Π Ρ Ο Σ Ε Υ Χ Η

Χαρὰ νὰ ζῶ μ' ἐσένα, Κύριε!
Καὶ νὰ πιστεύω σ' Ἐσένα!
"Όταν σὰν κεραυνὸς μὲ χτυπᾶ ἢ ἀμφιβολία,
"Όταν ὁ νοῦς μου πέφτη στὰ χαμηλά,
"Όταν οἱ πιὸ ἔξυπνοὶ ἄνθρωποι, δὲν βλέπουν
πέρα ἀπὸ σήμερα τὸ βράδυ καὶ δὲν ξέρουν
γιατί θὰ ζήσουν αὔριο,
Τότε μοῦ στέλνεις καθαρὴ τὴν πεποίθησι
ὅτι Ἐσὺ ζῆς καὶ φροντίζεις
νὰ μὴ κλείσουν οἱ δρόμοι ὅλοι τοῦ καλοῦ.

Τώρα ποὺ βρίσκομαι στὴν κορυφὴ τῆς γήινης δόξας
μ' ἀπορία ἀναλογίζομαι πῶς ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ
μονοπάτι τῆς ἀπελπισίας, μπόρεσα νὰ
στείλω στὴν Ἀνθρωπότητα τὴν ἀνταύγεια τῶν Ἀκτίνων Σου.
Καὶ ὅσες ἀκόμη πρέπει ν' ἀντανაკλῶ
Ἐσὺ θὰ μοῦ τὶς δώσεις.
Κι' ὅσες ἀκτίνες δὲν προλάβω νὰ στείλω
θὰ εἰπῇ πῶς τὶς προώρισες γιὰ ἄλλους.

Μετάφρασις - Ἀπόδοσις
ΕΛΕΝΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ - ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Σ κ έ ψ ε ι ς:

Μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχχνα τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας ἔσηθοῦν ἐλεύθερες φωνές ποὺ ἔσκα-
πάζουν ἀμείλικτα τὴν πνευματικὴ ὑποδούλωση.

Ἄ Σολζενίταιν ἀψηφᾶ τὸ ἰσχυρότερο ὀλοκληρωτικὸ καθεστῶς τοῦ κόσμου.

Σ' ἕναν συγκρατούμενό του ἔλεγε: «ἡ ψυχὴ σου ζητᾶ νὰ προσευχηθῇ. Γιατί δὲν τὴν ἀφί-
νης ἐλεύθερη; Δὲν εἶναι τίποτα ἢ φυλακὴ ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἐλεύθερη».

ΕΡΕΙΠΙΑ ΓΙΑ ΠΟΥΛΗΜΑ;

Δύο χρόνια μετά την εμφάνισί του, τὸ βιβλίο τοῦ Monod («Ἡ τύχη καὶ ἡ ἀνάγκη», Le Seuil, 1970) ἀρχίζει νὰ θεωρηθῆται καὶ ἀπὸ τὸ κοινὸ ὅπως ἐθεωρήθη, ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονας συναδέλφους του, ἕνα ἐπεισόδιο δηλαδή σὲ μία μεγάλη προσπάθεια διαφώτισεως. Ἡ ἐπιστήμη εὐρίσκεται αὐτὴ τῇ στιγμῇ μπλεγμένη σ' ἕνα βασικὸ θέμα ποῦ ἀνήκει ἀπὸ τὴ φύσι του στὴν ἐπιστήμη, καί, ἐπομένως, στὴ φιλοσοφία της: τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καί, στὴν κορυφή, τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, εἶναι δυνατὸν, ναὶ ἢ ὄχι, νὰ ἐξηγηθοῦν καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ τοὺς βασικοὺς φυσικοχημικοὺς μηχανισμοὺς μὲ τοὺς ὁποίους συνδέονται;

Συγκρατημένη ἐπαγωγικὴ μέθοδος.

Τὸ πρόβλημα εἶναι παλαιό. Γυρίζοντας στὸ παρελθόν, ἀκολουθοῦμε τὸ νῆμα τοῦ μέσα ἀπὸ τὴν ταξινομησι τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Auguste Comte, τὸ ζῶον-μηχανὴ τοῦ La Mettrie, καὶ τὸ περίφημο ἀγάλμα τοῦ Condillae τὸν 18ον αἰῶνα, μέχρι τοῦ Λουκρητίου, μέχρι τοῦ Δημοκρίτου, συνεχιστῆ τοῦ ὁποίου θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ του ὁ Monod, καὶ ἀναφιθόλους παλαιότερους. Στὸ τέλος, πρόκειται νὰ γνωρίζωμε ἂν ὁ ὕλισμὸς στὶς ρίζες του, σὰν ὑπόθεσις ἱκανοποιῆ.

Βλέπομε ὅτι πρόκειται γιὰ μία διαμάχη συγχρόνως ἐπιστημονικὴ — διότι στὴν ἐπιστήμη ἀνήκει νὰ εἰπῆ ἂν μία δοθεῖσα ὑπόθεσις λαμβάνη ὑπ' ὄψιν τὰ γνωστὰ δεδομένα καὶ ἐπιτρέπη τὴν πρόβλεψι νέων — καὶ φιλοσοφικὴ, διότι, μή-

πως δὲν ἐνδιαφέρει κάπως τὸ φιλόσοφο νὰ γνωρίσῃ ἂν ἡ σκέψις του δὲν εἶναι παρὰ τὸ προϊόν μιᾶς τυφλῆς τύχης; Ὁ La Mettrie ποῦ πέθανε ἀπὸ δυσπεψία, ἀφοῦ εἶχε καταβροχθίσει ἕνα πελώριο πατέ, θὰ εἶχε τουλάχιστον ἕνα λόγο νὰ εἶναι περισσότερο ἐγκρατῆς, ἂν δὲν εἶχε ὑποβιβάσει τὴν ὑπαρξί του σ' αὐτὴν τῆς «μηχανῆς».

Αὐτὴν τὴ φιλοσοφικὴ ἄποψι τοῦ προβλήματος, μέσα ἀπὸ τὸν Jacques Monod, ἐξετάζει ἡ Madeleine Barthelemy-Madaule στὸ νέο της βιβλίο «Ἡ Ἴδεολογία τῆς τύχης καὶ τῆς ἀνάγκης» (Le Seuil, Παρίσι 1972). Δὲν θέλω μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία νὰ κρῦψω κάποια ἀμηχανία, διότι αὐτὴ ἡ ἀμηχανία ἔχει σημασία. Ἡ κ. Barthelemy-Madaule δείχνει βασικῶς ὅτι, ἀπορρίπτοντας μὲ ἔπαρσι καὶ ὅπως-ὅπως τὸν Bergson, τὸν Teilhard de Chardin, τὸν Marx, τὸν βιταλισμὸ, τὸν ἀνιμισμὸ καὶ κάποια μορφή μηχανισμοῦ, ὁ Monod εἶναι ἄδικος καὶ κακῶς πληροφορημένος: ὁ Bergson, λέγει, δὲν εἶναι αὐτὸ ποῦ πιστεύει ὁ Monod· αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο ὁμιλεῖ ὁ Monod, δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν Bergson οὔτε ἀπὸ τὸν Marx κλπ., ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλαίκευσι των, ἀπὸ τὴν τρέχουσα δηλαδή σύγχρονη ἐρμηνεία των· ἐπίσης, ὑπάρχουν περισσότεροι βιταλισμοὶ καὶ ἀνιμισμοὶ ἀπὸ ὅσους φαντάζεται ὁ Monod.

Ἐγγίζομεν ἐδῶ μία ἀπὸ τὶς συνηθέστερες παρεξηγήσεις μεταξὺ ὄλων ἐκείνων ποῦ, δυστυχῶς, κάνουν διαρκῶς περισσότερο στείρα τὴ συζήτησι μεταξὺ φυσικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐπιστημῶ-

νων: ότι δηλαδή στις φυσικές επιστήμες δεν έχει καμμία σημασία να γνωρίζουμε αυτό που πραγματικά ήθελε να είπῃ ὁ εισηγητῆς μιᾶς νέας ιδέας· τὸ μόνο πού συγκρατοῦμε εἶναι τὸ σημερινὸ σημεῖο τοῦ θέματος.

Σὰν φυσικὸς ἐπιστήμων, ὁ Μονοῦδ δὲν αἰσθάνεται καθόλου ὑποχρεωμένος νὰ ἰδῇ στὸ «Κεφάλαιον» τί πρέπει νὰ σκέπτεται γιὰ τὸ Μαρξισμό· τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἰδῇ τί ἔχουν συμπεράνει ἀπ' αὐτό. Τοῦ ἀρκεῖ νὰ διαβάξῃ προσεκτικὰ τῆ «Monde». Ξεύροντας ὅτι ποτὲ δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μαρξ νὰ συζητοῦν καὶ νὰ δοκιμάζουν τὶς ιδέες του, ὁ Μονοῦδ, σὰν φυσικὸς ἐπιστήμων, δικαιώνεται νὰ συγκρατῆ ὅτι, σχετικὰ μὲ τὸ μαρξισμό, οἱ σύγχρονοὶ μας γνωρίζουν περισσότερα ἀπὸ τὸν Μαρξ καὶ ὅτι οἱ θεωρίες καὶ σκέψεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου εἶναι τὸ ἴδιο ξεπερασμένες καὶ ἀπογυμνωμένες ἐνδιαφέροντος ὅσο στὸ πεδίο τῆς μικροβιολογίας οἱ σκέψεις καὶ θεωρίες τοῦ Παστέρ.

Δὲν θὰ ἔσφαλλε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο παρὰ κατὰ τὸ μέτρο κατὰ τὸ ὅποιο ὁ μαρξισμὸς εἶναι μία θεωρία, ὄχι μία φυσικὴ ἐπιστήμη: ἀλλὰ, κατὰ τὸ μέτρο ἀκριβῶς αὐτό, ἡ συμβολὴ τοῦ Μαρξ εἶναι ἀνύπαρκτη, μηδαμινὴ στὰ μάτια ἐνὸς ἀνθρώπου πού (τὸ λέει καθαρά) δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ ἄλλῃ φιλοσοφία ἀπὸ τῆ «φυσικῆ», τῆ στηριγμένη δηλαδή σ' ἕνα σῶμα ἐμπειρικῶν γνώσεων.

Νὰ τολμῶ νὰ τὸ εἰπῶ; "Ἄν καὶ ἡ «φυσικὴ φιλοσοφία» τοῦ μου εἶναι ἀπαράδεκτη, αἰσθάνομαι, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως τῆς συζητήσεως, μὲ τὸ μέρος τοῦ Μονοῦδ. Τὸ δένδρο κρίνεται ἀπὸ τοὺς καρπούς του. "Ἄν δὲν ἔχῃ, ἢ ἂν εἶναι σκουληκιασμένοι, τί νὰ τὸ κάνω τὸ δένδρο;

Τὸ ἀνάδρομικὸ λοιπὸν μέρος τοῦ Βιθλίου τῆς κ. Barthélemy Madaule δὲν θὰ ἐνδιαφέρῃ, φοβᾶμαι, παρὰ τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ἱστορικοὺς πού ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι τίμιοι ἀπέναντι στοὺς μεγάλους νεκρούς. Εἶναι ἤδη πολὺ καὶ εἶναι ἐξ ἄλλου πολὺ ἐνδιαφέρον.

Οἱ ἄλλοι, ἐκεῖνοι πού ἀναζητοῦν μία εὐσχημὴ φυσικὴ φιλοσοφία, θὰ εὔρουν τροφή στὴν πολὺ ζωντανὴ καὶ πολὺ θαθεῖα κριτικὴ πού κάνει ἡ συγγραφεὺς γιὰ τὶς γενικεύσεις τοῦ Μονοῦδ.

Τὸ ὠργισμένο μας «θραβεῖο Νόμπελ», τὸ γνωρίζουμε, ἔχει πολὺ θυμῶδη ἰδιοσυγκρασία. Σύμφωνα μ' αὐτόν, ἡ φυσικὴ ἱκανοποιεῖ τὰ πάντα, διότι ἐξηγεῖ τὴ βιοχημεία, πού ἐξηγεῖ τὸ κύτταρο, πού ἐξηγεῖ τὴ φυσιολογία, πού ἐξηγεῖ τὴ σκέψι. "Ἢ, ἂν προτιμᾶτε, κατὰ τὴν ἀντίστροφη ἔννοια, ἡ σκέψις εἶναι προῖον τοῦ νευρικοῦ συστήματος, πού εἶναι προῖον τῆς μοριακῆς βιολογίας, πού εἶναι προῖον τῆς κβαντικῆς φυσικῆς. Εἶναι ἡ ἐπαγωγικὴ μέθοδος συγκρατημένη ἀπὸ τὴν τελεονομία.

Καὶ καθὼς οἱ φυσικοὶ δὲν εἶναι σύμφωνοι, διαπληκτίζεται μὲ τοὺς φυσικούς: σὰς λείπει ἡ σταθερότης, καὶ ἡ δύναμις, τοὺς λέγει ὁ Μονοῦδ: ἐγώ, βιολόγος, εὐρίσκω κάθε τί πού μου χρειάζεται στὴ φυσικὴ σας καὶ ξεύρω καλύτερα ἀπὸ σὰς τί μου χρειάζεται. Σ' αὐτὸ οἱ φυσικοὶ ἀντιλέγουν ὅτι ἡ θαυμαστά διαυγῆς φυσικὴ πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ὁ Μονοῦδ εἶναι αὐτὴ τοῦ 1930, καὶ ὅτι ἡ διαύγειά της ἔχει ἀπὸ μακροῦ παύσει νὰ ὑφίσταται.

Ὁ Pattee, ἕνας φυσικὸς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ν. ὎ρκης (Buffalo), πού τώρα διδάσκει θεωρητικὴ βιολογία, προτείνει μάλιστα, μπροστὰ στὰ ἀδιέξοδα ὅπου θαδίζει ἡ φυσικὴ, ν' ἀντιστρέψωμε ἐντελῶς τὴν ἔννοια τῶν ἐπεξηγηματικῶν διαδικασιῶν πού ἦσαν παγκοσμίως δεκτὲς ἕως σήμερα: «Καὶ ἂν, ἐρωτᾷ, δοκιμάζαμε νὰ ἐξηγήσωμε ὄχι πλέον τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ὕλη, ἀλλὰ τὴν ὕλη ἀπὸ τὴ ζωὴ;» Οἱ φιλόσοφοι θὰ ἔπρεπε νὰ διαβάσουν τὸν Pattee.

Τὸ νὰ ξεύρωμε ἂν ἔχῃ δίκην εἶναι ἄλλη ὑπόθεση: ἀλλὰ, ποία ἄβυσσος νεωτερισμοῦ εἶναι ἡ ιδέα του! Τὸ σκέπτεσθε; Τί ἀπομένει, μέσα στὴν προοπτικὴ πού ἀντιμετωπίζει, ἀπὸ τὸν αἰτιώδη ντετερμινισμό; Σὲ ποῖο βαθμὸ ἡ σκοπιμότης (ἢ ἡ τελεονομία τοῦ

Monod) δὲν περνᾶ ἀπὸ τὴν κατάστασι τοῦ κακῶς ἐξωρτισμένου φαντάσματος σ' αὐτὴν τοῦ βασικοῦ νόμου τοῦ σύμπαντος;

Ἡ κ. Barthélemy-Madaule ὑπογραμμίζει μὲ πολλὴ σαφήνεια πόσον εἶναι κατάχρησις τὸ νὰ γενικεύωμε σὲ ἰδεολογία μὲ παγκόσμια ἰσχὺ μίαν ὑπόθεσι ἀποδιδομένη στὸ περιωρισμένο πεδίο τῆς μοριακῆς βιολογίας, τὴν ὑπόθεσι ὅτι τὰ πάντα ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὴν τύχη καὶ τὴν ἀνάγκη.

Ἄν ὁ Monod πιστεύη ὅτι, ἔχοντας ἐξηγήσει τὰ στοιχειώδη φαινόμενα, ἐξήγησε τὰ πάντα, καὶ ὅτι συνεπῶς ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτῆ, γι' αὐτὸν τὸ λόγο, μίαν «φυσικὴ φιλοσοφία» ὅπου ὅλα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι παρὰ τύχη καὶ ἀνάγκη, εἶναι γιὰτὶ δέχεται ὡς ἀναμφισβήτητη τὴν ἀναλυτικὴ διαδικασία, ποὺ θέτει ὁμως ἐκ προτέρου σὰν θάσι τῆς ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινᾶ τὰ ἀξιώματα-εἰδῶλα τύχη καὶ ἀνάγκη. Καὶ ἐδῶ, εὐρίσκεται ἀντιμέτωπος ὄχι πλέον μόνον μὲ τοὺς φυσικοὺς, ἀλλὰ μὲ τοὺς βιολόγους συναδέλφους του, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἕνας αὐξανόμενος ἀριθμὸς διαμαρτύρονται ὅτι, ἀσφαλῶς, στὴ βιολογία, δύο σὺν δύο δὲν κάνουν ποτὲ τέσσερα, ἀλλὰ πάντοτε πολὺ περισσότερα. Θὰ θέλαμε, ἐξ ἄλλου, κάποιος, θεωρητικὸς ἢ πρακτικὸς, νὰ ἐξήταζε, ἂν τὸ γεγονός τοῦ ν' ἀπορρίπτεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη, κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς τελεονομίας (τοῦ Monod), κάθε τι ποὺ ὑπάρχει στὴ ζωὴ προσανατολισμένο πρὸς ἕνα σκοπὸ, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μίαν διάψευσι τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντικειμενικότητος καὶ μίαν τερατώδη παραβίασίν της. Ἐφ' ὅσον ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς κατευθύνονται πρὸς ἕνα

σκοπὸ, παρομοία ἀπόρριψις δὲν ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ νὰ λέμε, ὅτι, στὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, ἀρκεῖ ν' ἀρνούμεθα (στ' ὄνομα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντικειμενικότητος) νὰ ἐρευνῶμε κάθε τί ποὺ εἶναι ἀνεξήγητο, γιὰ νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ πάντα, ἀμέσως καὶ κατὰ θαυμαστὸ τρόπο;

Τὸ οἰκοδόμημα πραγματοποιεῖ ἕνα σχέδιο.

Ἄκριθῶς στὴν τελεονομικὴ τάξι τῶν πραγμάτων ποὺ τὴν θεωρεῖ ὁ Monod σὰν ἰδιότητα ἀναγκαστικῆς τῶν μορίων τῆς ὕλης, χωλαίνει ἢ ἀναλυτικὴ ἐρμηνεία. Εἶναι εὐκόλο νὰ διακηρύττη κανεὶς ὅτι ὅλα ἐξηγοῦνται ὅταν ἡ ἰδιότης τῆς μοριακῆς τελεονομίας ἔχη μὴ στὸν ἀποστειρωτῆρα. Ἀπὸ τὴν φυσικοχημικὴ ἀποψὶ δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ μεταξὺ τῆς Notre-Dame ὀρθίας καὶ τῶν ἐρειπίων της. Ἀλλὰ, ὅταν τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ὀρθιο «πραγματοποιεῖ ἕνα σχέδιο», ποὺ εἶναι τὸ σχέδιο τοῦ ἀρχιτέκτονος. Ὅσο γιὰ μένα, ἀρνούμαι ν' ἀγοράσω ἕναν σωρὸ ἀπὸ ἐρείπια, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἕνα «βραβεῖο Νόμπελ» ποὺ προσπαθεῖ νὰ μοῦ τὸν πουλήσῃ θεβαιώνοντάς με ὅτι, ἂν ἀφήσωμε στὴν ἄκρη τὸν ἀρχιτέκτονα, εἶναι ἀκριθῶς ὅπως ἕνα ὀρθιο οἰκοδόμημα.

Ἄρκετὰ γι' αὐτὸ τὸ θέμα ποὺ ὁ ἀναγνώστης θὰ βρῆ ἴσως δύσκολο καὶ ἀνιαρό. Φυσικὸ νὰ εἶναι ἔτσι: Πρόκειται γιὰ τὴν περισσότερο πρόσφατη καὶ καυτὴ μάχη τῶν ἰδεῶν. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ πεδίο, ἀρχίζομε νὰ διακρίνωμε μέσα στὴ σύγχυσι. Ἀλλὰ, μὲ τὴ συζήτησι, τὰ πράγματα, σιγά-σιγά, φωτίζονται.

AIMÉ MICHEL

ALBERT COURREJOU

Σ Τ Η Ν Ε Λ Λ Α Δ Α

Ἑλλάδα, πόσες φορές κατακτήθηκες καὶ βασανίστηκες
Ἐπὶ τὸν βάρβαρο Πέρση ἢ τὸν Σκύθη!
Ἐσὺ ποὺ στὰ θηρία αὐτὰ ἔπεσες λεία
Καὶ ποὺ καιρὸ πολὺ στέναζες σὲ δουλικά δεσμὰ,

Κάτω ἀπὸ τὸν ἄτιμο ζυγὸ τῶν μανιασμένων ὄθωμανῶν
Ἦ ἀπὸ τῆ σκληρότητα τῶν νεώτερων τυράννων.
Ἦθελαν νὰ σβήσουν τὰ διάφανά σου φῶτα
Ποὺ γέννησαν μέσα μας τὴ χάρη καὶ τὴν ἀγάπη.

Γιατί ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἱστορία σου
Γεννήθηκε μέσα μας ἡ αἴσθησι τοῦ ωραίου,
Κι' ἀκόμη φυλάμε στῆς μνήμης μας τὰ βᾶθη
Τῆ ζωντανῆ ἀνάμνησι τῆς εὐτυχίας σου.

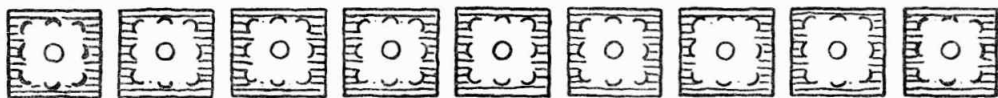
Παραμένεις γιὰ μᾶς ὁ αἰώνιος ὁδηγός,
Ὁ φᾶρος ποὺ προστατεύει τὰ σαστισμένα σκαριά
Ἐνάμεσα στοὺς ὑφάλους, στ' ἀπληστα βάραθρα κοντά,
Ποὺ θὰ ξώκειλαν χωρὶς τὸ φῶς σου.

Ἐπὶ τὸ ὑψηλὸ ἰδανικὸ σου καὶ τὶς μεγάλες σου ιδέες
Ποὺ ἦρθαν ἀπ' τὶς μακρινὲς ἀκτὲς τῆς μαγικῆς Ἀνατολῆς
Ἐπλασες τὸν ὠραῖο θησαυρὸ τῆς ἀνθρώπινης χαρᾶς
Ποὺ λάμπει μέσα μας σὰν καθαρὸ διαμάντι.

Εἶτε στὶς Θερμοπύλες εἶτε στὴ Σαλαμίνα,
Στὸν ματόβρεχτο κάμπο τοῦ Μαραθῶνα
Ἦ στὴν ὄμορφη ἀνταύγεια τοῦ θαλάσσιου κύματος,
Ἦ κάτω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο μάρμαρο τοῦ μεγαλόπρεπου Παρθενῶνα,

Ἦ δόξα σου διαρκεῖ καὶ ζῆ στὴν Ἀκρόπολι
Ἐναζωπυρώνοντας τὸ ζῆλο γιὰ τὶς ζωντανὲς ἐλευθερίες,
Καὶ παραμένεις, παρὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, τὸ σύμβολο
Τοῦ ἀνθρώπινου μεγαλείου στὴν αἰωνιότητά του.

Μετάφρασις: ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΙ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

*Ἄς ψάλλῃ ἡ λύρα τὸ γλυκὸ σκοπὸ τῆς ἔμπνευσής σου
κι ἄς κατεβοῦν σὲ σύννεφο μυριόλουστο οἱ ἀγγέλοι
τὴν μεγαλόπνευστη ὠδὴ μαζί μ' ἐσὲ ν' ἀρχίσουν.
Κι ἐσύ, Ποιητῆ, κράτα καθὼς ἡ θεία πνοὴ τὸ θέλει
ἀνοιχτὰ πάντα κι ἀργυρνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου.*

(Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ)

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ κριτικὴ ἢ ὁποιαδήποτε φιλολογικὴ ἔρμηνευτικὴ προσπάθεια, ἀκόμη καὶ ἡ στενὴ λογοτεχνικὴ διείσδυσις γύρω ἀπὸ τὸν Ἑθνικὸ μας ποιητῆ, συμπίπτουν στὴν διαπίστωσι τοῦ ἐντόνου θρησκευτικοῦ συναισθήματος τοῦ Σολωμοῦ μὲ γενεσιουργὸ αἶτιο εἴτε τὴν ἔμφυτη θρησκευτικὴ ἀγωγὴ ἐκ τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος⁽¹⁾.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὄλοι οἱ γραμματολόγοι δὲν παραλείπουν νὰ σημειώνουν, μὲ ποιητικὴ ἴσως θεώρησι, τὸ νόημα τῆς θρησκευτικότητος τοῦ Ποιητοῦ⁽²⁾.

Μήπως ὅμως ἡ ἀναλυτικὴ ἔρμηνεία τῶν κειμένων μᾶς ὀδηγεῖ στὴν μεταφυσικὴ προέκτασι τῶν θεμάτων του ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γνήσιο καὶ θαυθὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα;⁽³⁾.

(1) Πρὸβλ. «Καθημερινή» 6-11-1962, Κλέωνος Παράσχου, «Πίστις καὶ ἀπίστια στὴν Ἑλληνικὴ ποίησι» Μέρους Α'.

(2) «Προλεγόμενα» Ι. Πολυλά, «Ἄπαντα» Δ. Σολωμοῦ, Εἰσαγωγή-σχόλια Ν. Τωμαδάκη, ἔκδ. «Γρηγόρη».

Ἐπίσης Κ. Παλαμά: «Ἄπαντα τὰ εὐρισκόμενα Διονυσίου Σολωμοῦ μετὰ προλόγου περὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ θείου τοῦ ποιητοῦ». Ἐκδ. «Ἐλευθερουδάκη», 1921.

Ἀκόμη: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» Κ. Θ. Δημαρᾶ. Ἐκδ. «Ἱ-καρος», σελ. 239. (Παρά τὴν αὐστηρὴ λογοτεχνικὴ σύνθεσι τοῦ βιβλίου).

(3) Πρὸβλ. «Ἀκτίνες», Τόμος ΙΖ', σελ. 315.

Ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς μᾶς κατευθύνει σὲ μιὰ τέτοια παραδοχὴ. Στὸν ἀρχικὸ στοχασμὸ του «Ἐὰν δὲν ὑπάρχει Θεός, τί ὑπάρχει λοιπόν;»⁽⁴⁾, δὲν ἐνυπάρχει μόνον ἡ κοσμοθεωριακὴ ἀντίληψις περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ ἐσώτατη πίστις ἐνὸς ποιητοῦ ποῦ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ὑψωσε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ στὸ ὕψος τῆς ἰδέας, στὸ ὕψος τῆς τελειώσεως.

Σὲ ἄλλον πάλι στοχασμὸ τοῦ ὁ ποιητῆς, ἀφωσιωμένος στὸ ποίημα «τοῦ χρέους», διατυπώνει τὴν μεταφυσικὴ σύζευξι τῶν ἀποσπασμάτων του μὲ τὸ φυσικὸν μέρος τῆς ζωῆς μὲ μιὰ δυνατὴ παρακέλευσι: «Μελέτησε καλὰ τὴ φύσι τῆς ἰδέας καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ καὶ γεννητικὸ θάθος τῆς ἄς πετάξῃ ἔξω τὸ φυσικὸ μέρος, καὶ τοῦτο ἄς τεθῆ ἀβίαστα εἰς ὄργανα Ἑθνικά»⁽⁵⁾. Καὶ σ' ἄλλον ἐπιγραμματικώτατο στοχασμὸ του: «Σκέψου θαθιὰ καὶ σταθερά (μιὰ φορὰ γιὰ πάντα) τὴ φύσι τῆς ἰδέας, πρὶν πραγματοποιήσῃς τὸ ποίημα. Εἰς αὐτὸ θὰ ἐνσαρκωθῇ τὸ οὐσιαστικώτερο καὶ ὑψηλότερο περιεχόμενο τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης φύσεως: Ἡ Πατρίδα καὶ ἡ πίστις»⁽⁶⁾.

(4) Ἄναφερ. ἀπὸ τὸν Κλέωνα Παράσχο στὴν ἐπιφυλλίδα τῆς «Καθημερινῆς» τῆς 6-11-1962.

(5) «Ἄπαντα» Δ. Σολωμοῦ, Εἰσαγωγή Ν. Τωμαδάκη, σελ. 173 κ. ἑ.

(6) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 172.

Τὸ φυσικὸ μέρος εἶναι δεδομένο ποιητικὸ στοιχεῖο πὺ γίνεται ἐντονώτερο μὲ τὸν ἔπαινο ἢ τὴν στιχουργικὴ ἐξέψωση. Μένει ὅμως στὰ γῆινα πλαίσια καὶ ὅσο κι ἂν τὸ συγκινητικὸ στοιχεῖο παρορμᾷ σὲ ἐνθουσιασμό ἢ κάποια ἐσωτερικὴ κάθαρσι, δὲν παύει νὰ εἶναι στιγμιαῖο καὶ νὰ περικλείη τὴν ὑποκειμενικὴ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσι.

Ἔτσι μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν οἱ «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι», πὺ δὲν εἶναι μόνον ποίημα πατριωτικὸ. Εἶναι θαυτάτα λυρικὸ πὺ ξεπερνᾷ τὰ καθημερινὰ περιστατικὰ καὶ γίνεται σύμολο.

Ὁ ἐθνικὸς φρονηματισμὸς ὀλοκληρώνεται στὴν οὐσία. Ὅ,τι χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητὴς εἶναι ἢ φυσικὴ πὺ τὸν ὀδηγεῖ ὅμως στὶς μεταφυσικὲς καὶ αἰώνιες οὐσίες.

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα, πὺ μόλις
τὰ χωράει
στὰ μάτια καὶ στὸ πρόσωπο φαίνονται
οἱ στοχασμοὶ τους.

.....
Γλυκειὰ κι ἐλεύθερ' ἢ ψυχὴ σὰ νάτανε
θγαλμένη
κι ὑψῶναν μὲ χαμόγελο τὴν ὄψι
τὴν φθαρμένη(7).

Οἱ στίχοι αὐτοὶ ἔχουν ἓνα ἐσώτατο, σχεδὸν μυστικὸ χαρακτήρα. Ὅλοι οἱ στίχοι ἀποπνέουν τὸ μυστηριακὸ θάθος, μιὰ συμπεκνωμένη σιωπὴ πὺ προηγεῖται ἀπὸ τὴν μεγάλη ἀπόφασι τῆς ἐξόδου εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἡ ψυχὴ πιά ἔχει ὀγῆ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος, ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς φθαρτότητος, καὶ μεταβαίνει στὸν κόσμον τῆς ἀφθαρσίας καὶ αἰωνιότητος.

Ἄκόμη καὶ σὲ στίχους πὺ εἶναι ἐπηρασμένοι ἀπὸ τὴν δημοτικὴ μας ποίησι, διακρίνεται ἢ μεταφυσικὴ ἀντίληψι τοῦ ποιητοῦ:

Ἄγγελε, μόνον στ' ὄνειρο μοῦ δίνεις
τὰ φτερά σου;

(7) «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι» σχεδ. Β' ἀπόσπ. 8.

Στ' ὄνομα αὐτοῦ, πὺ στὰ ἔπλασε
τ' ἄγγειο
τσο' ἐρημιάς τὰ θέλει,
Καὶ πιὸ κάτω:

Τὸ στραβὸ φέσι στὸ χορὸ
τ' ἄνθια στ'
αὐτὶ στολίζει,
τὰ μάτια δείχνουν ἔρωτα γιὰ
τὸν ἄπάνω κόσμον
καὶ στὴ θωριά του εἶν' ὀμορφο
τὸ φῶς τὸ μαγεμένο(8).

Καὶ ἐδῶ ἔχουμε μεγάλη συμπίκνωσι νοημάτων. Οἱ στίχοι ἂν καὶ δένονται ἐξωτερικὰ, ἔχουν σύζευξι ὑπερλογικὴ. Ὅστερα μὲ μιὰ λογικὴ μετάβασι ἀποτυπώνεται ἢ ἑλληνικὴ λεβεντιά μέσα στὸ χορὸ, ὀπου ὁ Ἑλληνας ὀραματίζεται τὸν «ἄπάνω κόσμον», πὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ὑπερφυσικὸ, τὸν οὐράνιο κόσμον.

Στὴν ἀρχὴ τῆς μεγαλύτερης δημιουργίας τοῦ στοχάζεται καὶ ἐνορᾷται τὴν Δευτέρα Παρουσία καὶ τὴν μέλλουσα κρίσι. Μέσα ἀπὸ τὸν «Κρητικὸ» ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ ὑπερφυσικὸ τοῦ θάθος ἢ ὀλοκλήρωσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς κρίσεως.

Λάλησε, Σάλπιγγα! Κι ἐγὼ
τὸ σάβανο τινάζω
καὶ σχίζω δρόμον καὶ τσο' ἄχνους
ἀναστημένους κράζω.

Καὶ πιὸ κάτω:

Ψηλὰ τὴν εἶδαμε (τὴν ὀμορφιά)
πρωτὶ τῆς τρέμαν τὰ λουλούδια
Στὴ θύρα τῆς Παραδείσου
πὺ ἐβγήκε μὲ τραγουδία
Ἔψαλλε τὴν ἀνάστασι χαροποιά
ἢ φωνὴ τῆς(9).

(8) «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι». Σχεδ. Γ', ἀπόσπ. 8.

(9) «Κρητικὸς» ἀπόσπ. 19.
Σημείωσις: «ἢ ὀμορφιά» εἶναι ἢ φανταστικὴ κόρη, ἢ φεγγαροντυμένη, ἄλληγορικὴ εἰκόνα θεϊκῆς μορφῆς στὴν κοιλιά τοῦ Παραδείσου.

Σε τραγικά περιστατικά της ζωής, πού σ' άλλους ποιητάς θά ήταν θέματα τοῦ «πεσσιμιστικοῦ ἐγώ» μέ τόν ἐξωραϊστικό λυρισμό τους, στόν Σολωμό εἶναι θέματα ἄλλης ποιητικῆς σφαίρας, ὑψηλῆς, ὅπου τὸ περιστατικό ἀπό σύμβολο γήινο-φυσικό μετατρέπεται σέ μεταφυσικό, οὐράνιο: Τὸ 1847 στήν Κέρκυρα κολυμπούσε ἕνας Ἕλληνας στρατιώτης καί τόν ἄρπαξε ἕνας «Πόρφυρας» (καρχαρίας).

Ὁ «Πόρφυρας» ὡς ποίημα εἶναι κάτι ὑψηλό. Δείχνει τὸ πάλεμα τοῦ ἀνθρώπου μέ τὸ «θεριό» καί ὅτι ἀπέναντι στίς ὑλικές δυνάμεις ἔχει τὴ δύναμι νὰ ὑψωθῆ ἢ ἠθικὴ δύναμις:

Ἡ κόλασι πάντ' ἄγρυπνη
σάν στήθηκε τριγύρω
ἀλλά δὲν ἔχει δύναμι πάρεξ
μακρυὰ καί πέρα,
μακρυὰ ἀπὸ τὴν παράδεισο, καί σὺ
σ' ἐσὲ ἔχεις μέρος·
μέσα στὰ στήθεια σου τ' ἀκοῦς,
καλέ, νὰ λαχταρίζῃ;

Καί:

πρὶν πάψ' ἢ μεγαλόψυχη πνοὴ
χαρὰ γεμίζει·
ἄστραψε φῶς, κι ἐγνώρισεν ὃ νιὸς
τόν ἑαυτό του.
Οἱ κόσμοι γύρω ν' ἀνοίγαν κορῶνες
νὰ τοῦ ρίξουν⁽¹⁰⁾.

Τὸ ποιητικό συμπέρασμα ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς εἶναι ὅτι ὁ νέος αἰσθάνεται καί γνωρίζει τὸ ἀληθινὸ μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του, καί τὸ μέρος τοῦ Παράδεισου.

Ἄνταναν κλᾶ ὅπως ὅποτε ἢ χριστιανικὴ πίστις, ἢ πίστις πῶς ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ σύλληψις αὐτὴ τοῦ Σολωμοῦ εἶναι θαυτάτα ὑπερβατὴ, μεταφυσικὴ στὴν ποιήσι του.

Ἄκόμη καί στὸ ποίημα τῆς ἐπιτυχίας,

τόν «Ἕμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» πού ἡ μορφή του περικλείει πάμπολλα ἐπικά στοιχεία, ὁ Σολωμὸς δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὶς ὑπερούσιες εἰκόνες τῆς περιγραφῆς. Οἱ δύο μορφές τῆς Θρησκείας - Ἐλευθερίας δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ κατάφασις Ἑλληνοκεντρισμοῦ, ἀλλὰ μιὰ σύνθεσις ριζωμένη στὴν ψυχὴ τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. Ἡ παρουσία τοῦ μεταφυσικοῦ - χριστιανικοῦ στοιχείου εἶναι τὸ νόημα τοῦ θαύματος τῆς ἀπελευθερώσεως:

Ἄ! Τὸ φῶς πού σέ στολίζει,
σάν ἡλίου φεγγοβολή,
καί μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τὴν γῆ.

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
κι ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς⁽¹¹⁾.

Ἡ Ἐλευθερία πού δὲν εἶναι πιά στατική, ἀλλὰ δραστικὴ, ἀντλεῖ τὸ δυνάμωμά της, πού εἶναι φῶς καί ἀκτινοβολία, ἀπὸ τὸ ὑπερκόσμιον παρῶν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ συμπίπτει μέ τὴν ἀπασχόλησί του μέ τὸ πρόβλημα τῆς μεταθανάτιου δικαιοσύνης. Θὰ ἐξισωθοῦν ὅλοι οἱ κακοὶ καί οἱ καλοὶ; Τὸ πρόβλημα αὐτό, θαυτάτα μεταφυσικό, ἔλυσε ὁ ποιητὴς εἰς τὸ πεζὸν μέ μετατροπὴν σὲ στίχους «Ἡ σκεπασμένη μορφή»⁽¹²⁾:

Ἄνειρο γιομάτ' ἀπὸ ζωὴν ἀκέρια,
στὸ γνωστικὸ αἰθέρα του
μοῦ πρόσφερε Μορφὴ πού, κι ἄν
κρυμμένη, σ' ὅλα θεϊκὰ φαινόταν
κι ἀκόμα μέ τὸν τρόπο πού στεκόταν
μπρὸς μου ἀκίνητη
τοῦ ἀληθινοῦ κόσμου, ξένη οὐράνιε,
πές μου πῶς τῆς καρδιάς μου
ἢ φίλη ἐσώθη.

(11) Ἐνθ' ἄνωτ. στρ. 94 καί 95.

(12) Ἐνθ' ἄνωτ. «Ἄπαντα» Δ, Σολωμοῦ. Εἰσαγωγή Τωμαδάκη σελ. 20 κ. ἑ.

(10) Ἐνθ' ἄνωτ. «Πόρφυρας» ἀπόσπ. 1 καί 8.

.....
Λοιπὸν πές μου ἂν ἐσώθη Αὐτή,
γιατὶ νὰ λένε στόματα ἅγια πλασμένα
ἔχω ἀκουστά,
πὼς καὶ τὸ χιόνι εἶναι λερὸ
γιὰ τ' ἄπλαστα τὰ μάτια⁽¹³⁾.

Στοὺς στίχους αὐτοὺς ὁ ποιητὴς δοκιμάζεται ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴ ἀμφιβολία σὰν ἄνθρωπος. Ψάχνει νὰ θρῆ τὸν ἀληθινὸ κόσμον, τὴν δικαίωσι καὶ τὴν σωτηρία. Λύνει ὅμως τὸ πρόβλημα στὸ τέλος τοῦ ποιήματος:

Τελειώνοντας τοὺς στοχασμοὺς
τὴν εἶδα τὴ Μορφή, τὸ χέρι
ποὺ σηκώνοντας ξεσκέπασε τὸ πέπλο
καὶ μπροστά μου
ἦ δοξασμένη ἐφάνηκε φίλη
χαμογελώντας,
κι ἦταν αὐτὴ ποὺ ἀτάραχη
τὰ λόγια μου ἀκροάστηκε
καὶ νὰ μοῦ πῆ πὼς σώθηκε
δὲν εἶχε χρεῖα τῶν φθόγγων⁽¹⁴⁾.

Ἡ γυναικεῖα μορφή σηκώνει τὸν πέπλο· κάτω ἀπ' αὐτὸν φαίνεται γελαστὴ καὶ εὐτυχισμένη. Ἡ δικαιοσύνη βασιλεύει εἰς τὸν οὐράνιον κόσμον.

Δοξάζεται μὲ τὴν θεία δόξα ὁ ἄνθρωπος ὁ δίκαιος, ὅπου ἀποβάλλει τὴν γῆϊνη ὑπόστασί του· γίνεται μορφή θεία, ἀφθαρτή, αἰώνια.

Τώρα, ποῖο εἶναι τὸ θαθύτερο ὑπόστρομμα τῆς μεταφυσικῆς στὸν Σολωμό;

Γενικὴ εἶναι ἡ παραδοχὴ ὅτι ἀπὸ τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ περασμένου αἰῶνος ὡς σήμερα διακρίνεται στὴν ποίησι ἓνα θρησκευτικὸ συναίσθημα ἄλλοῦ πιδ ὄρατὸ καὶ ἄλλοῦ λιγώτερο, καὶ φανερώνεται μὲ τρεῖς κυρίως μορφές: Ὡς

χριστιανικὴ πρὸ πάντων, ὡς γενικὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα μὲ φανέρωμα χριστιανικὸ, καὶ ὡς συναίσθημα ἀγωνίας, ὡς ἔλλειψις δηλαδὴ πίστεως καὶ ὡς δίψα γιὰ πίστι.

Ὁ Σολωμὸς ἀναντίρρητα μπορεῖ νὰ καταταχθῆ στὴν πρώτη μορφή. Καὶ τοῦτο γιατί δὲν θυσίασε τὴν τέχνην τοῦ στο πέλμα τῆς μορφῆς, οὔτε ἀνεζήτησε τὴν ἔμπνευσι στὸν ρωμαντικὸ ἔνδοσκοπισμὸ, ἀλλὰ ὑψώθηκε στὸ ὕψος τῆς ἀποκαλυμμένης ἀληθείας⁽¹⁵⁾. Ἄντλησε εἰκόνες ὑπερκόσμιες, εἰκόνες τοῦ θαύματος ἀπὸ τὴν Βίβλο καὶ μὲ «τὰ μάτια τῆς ψυχῆς» τοῦ τὰ συγχώνευσε στὰ πνευματικὰ του βιώματα. «Ἄν ἡ ποίησις δὲν θρίσκεται μέσα στὴν Βίβλο, τότε ποῦ θρίσκεται;» Εἶπεν ὁ Οὐγκῶ⁽¹⁶⁾.

Ἐχει ἀκόμη ἰδιαιτέρη σημασία διὰ τὴν πνευματικὴ ἀξία «Σολωμὸς» τὸ γεγονός ὅτι στὰ χρόνια ἐκεῖνα δὲν ὑπῆρχαν χριστιανικὰ κινήματα γιὰ βιοθεωρικὸ προσανατολισμὸ. Ἡ φυλετικὴ ἐπιβίωσις ἦταν τὸ δεύτερο πρόβλημα, ἐνῶ τὸ κηρυκτικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας περιοριζόταν στὰ πλαίσια τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἓνα πλῆθος ἀπὸ θρησκοληψίες καὶ ἄλλες λαϊκῆς δεισιδαιμονίες περιεκύκλωναν καὶ ἐδέσμευαν τὴν σκέψιν.

Γι' αὐτὸ μιὰ καθαρὴ μεταφυσικὴ ποιητικὴ πνοὴ σὰν τοῦ Σολωμοῦ, ἀνασασμένη ἀπὸ τὴν Βίβλο ἀποτελεῖ μιὰ ἀληθινὴ πνευματικὴ δημιουργία, πυξίδα γιὰ τοὺς νεώτερους διανοητὰς τόσο, ποὺ ἔκανε καὶ τὸν Παλαμᾶ, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κοσμοθεωριακοὺς κλυδωνισμοὺς του καὶ τὸν ἀσάλευτο σκεπτικισμὸ του νὰ πῆ: «Κάθε φορὰ ποὺ σημειώνεται στὴ σκέψιν μας κάτι φωτεινὸ, κάθε ποὺ δοκιμάζεται γενναῖο θῆμα πρὸς τὰ ἔμπρός, τὸ φῶς ἔρχεται καὶ

(13) «Σκεπασμένη μορφή», στ. 1-11.

Σημείωσις: Τὸ ποίημα «Ἡ σκεπασμένη μορφή» ἂν καὶ αἰνιγματικὸ, ἀποκαλύπτει μιὰ θεία μορφή ποὺ κατέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σκεπασμένη μὲ πέπλο.

(14) Ἐνθ' ἄνωτ. στ. 56-60.

(15) Πρὸβλ. Προλεγόμενα Πολυλᾶ σ. 15.

(16) Β. Οὐγκῶ «Φιλοσοφία καὶ φιλολογία». Μετάφρ. Κ. Α. Μεραναίου σ. 129.

τὸ θῆμα γίνεται μὲ τὸ σύνθημα Σολω-
μός»⁽¹⁷⁾.

Καὶ τὸ φῶς θέβαια δὲν σθῆνει. Μό-
νον ποῦ ἡ νεώτερη ποιήσι μας δὲν ἀπέ-
φυγε τὸν ἀσφυκτικὸ θετικισμό της ποῦ
περισφίγγει τὴν διανόησι.

Δὲν ὑποβιάζεται ἡ τέχνη, οὔτε χα-
μηλώνουν τὰ ποιητικὰ ἀναστήματα, ἂν
στραφούν στὸ Πνεῦμα καὶ θερμανθοῦν

ἀπὸ τὴν θεία Παρουσία. Γιατὶ ἡ ἀλη-
θινὴ ποίησις, ἡ αὐθεντικὴ, δὲν πηγάζει
μόνον ἀπὸ ὠραῖες ἰδέες μὲ οὐράνια
χρώματα, ἀλλὰ ἓνα ταμίευμα ψυχῆς,
στὴν ὁποία διὰ τῆς τέχνης ἀποκαλύ-
πτεται ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ⁽¹⁸⁾.

ΙΩ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ

(17) Ἐναφέρ. ἀπὸ τὸν Ι. Μ. Παναγιω-
τόπουλο στὸ ἔργο του «Παλαμάς» σ. 303
ἀντιγραμμένο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά:
«Διον. Σολωμοῦ "Ἄπαντα τὰ εὕρισκόμε-
να μετὰ προλόγου περὶ τοῦ ἔργου καὶ
τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ» 1921, σελ. 42.

(18) Πρὸβλ. εἰς ἐπιφυλλίδα «Καθημερι-
νῆς» τῆς 9-5-1963, Κ. Τσιροπούλου:
«Πνευματικὲς θέσεις γιὰ μιὰ χριστιανικὴ
ποίηση».

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

Σὲ γυρεύω στὶς λεωφόρους ποῦ θαδίζω,
σὲ γυρεύω στὰ μονοπάτια.
Μὰ δὲν σὲ συνάντησα ἀκόμη πουθενά...
Μονάχα στὴ στροφή τοῦ δρόμου
εἶδα τὸ κρᾶσπεδο τοῦ ἱματίου Σου
καθὼς διάβαινες «διὰ τῶν σπορίμων» καὶ χάθηκες...
Σοῦ μιλάω καὶ δὲν μ' ἀκοῦς, σὲ κοιτάζω
καὶ ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπό Σου ἀπ' ἐμοῦ...
μὰ ἐγὼ ἀπ' τὸ πρωῖ μέχρι τὸ βράδυ περιμένω.
Θάρθῶ κρυφὰ μέσα στὸ πλήθος
γιὰ ν' ἀκουμπήσω τὸ κρᾶσπεδο τοῦ ἱματίου Σου.
Θέλω νὰ σὲ δῶ, ν' ἀκούσω
ἔστω καὶ τὴν προσβολή Σου,
γιατὶ ἂν ὀδεύω στοὺς πέντε δρόμους τῶν ἀναζητήσεων
εἶναι γιατί ζητάω Ἐσένα.

ΔΗΜ. ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ

ΜΙΑ ΣΥΝΕΧΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ»

Ἡ «Χριστιανική Ἐνωσις Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» με ἔδραν τὰς Ἀθήνας ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκπαιδευτικούς τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἱστορία αὐτῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς πολλαπλῆς χριστιανικῆς προσπάθειας καὶ θυσίας, εἰς τοὺς δυσκόλους καιροὺς τῆς φοβερᾶς δοκιμασίας τοῦ ἔθνους (1944-1949). Τότε, ὅτε, ὄλοι οἱ Ἕλληνες κάτω ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου καὶ τῶν ποικίλων ἀναστατώσεων λόγω τῆς κατοχῆς, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἀδελφοκτόνου σπαραγμοῦ ἐκαλοῦντο νὰ κρατήσουν ἢ νὰ ἀποτινάξουν τὰ ἰδανικά τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα των μητέρα-Ἑλλάδα, ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος, κορυφαῖοι πνευματικοὶ ἦγεται τῶν «Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Ἀδελφοτήτων καὶ Σωματείων» ἄγνωστοι εἰς τοὺς πολλοὺς κατ' ἀρχάς, με μοναδικὸν σκοπὸν νὰ προσφέρουν τοὺς ἑαυτοὺς των ὀλοκαυτώματα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἐνας σοβαρὸς τομεὺς τῆς τότε στρατείας καὶ πνευματικῆς προσφορᾶς εἰς τὸν «ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα» ἦτο καὶ ὁ τομεὺς τῆς παιδείας. Πολλοὶ ὑπῆρξαν οἱ ἀφανεῖς πρωτεργάται εἰς τὴν ἀδολον χριστιανικῆν προσφορὰν τῆς παιδείας, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης προσπάθειας ὑπῆρξεν ὁ συνταξιοῦχος θεολόγος Γυμνασιάρχης κ. Ι. Κολιτσάρης, μέλος τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ζωή», ὁ ὁποῖος συνεχίζει ἐπὶ 26 ἔτη νὰ παραμένῃ ὁ στυλοβάτης τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργ-

ῶν» καὶ νὰ διευθύνῃ τὸ ἄριστον περιοδικὸν εἰς τὸ εἶδος του, ὄργανον τῆς Ἐνώσεως με τίτλον «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή». Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας ἔχουν τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίζουν τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἀσφαλῶς με εἰλικρίνειαν καὶ χριστιανικὴν ἐκπαιδευτικὴν δεοντολογίαν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὁμολογήσουν ὅτι με τὰ τόσον σύγχρονα ἄρθρα του, παιδαγωγικά καὶ ψυχολογικά, δύνανται νὰ λάβουν μίαν ἀρτίαν καὶ γνησίαν ἐνημέρωσιν ἐπὶ τῶν πολλαπλῶν παιδαγωγικῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τούτους εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Ἀλλὰ πέραν ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα ἄρθρα τοῦ περιοδικοῦ, τὰς πρωτοτύπους καὶ αὐθεντικὰς ἐκδόσεις βιβλίων, ἢ Ἐνωσις ὀργανώνει κάθε χρόνον ἀξιόλογα παιδαγωγικά συνέδρια εἰς Ἀθήνας καὶ Θεσσαλονικὴν εἰς τὰ ὁποῖα λαμβάνουν μέρος ὄχι μόνον τὰ μέλη τῆς Ἐνώσεως, διακεκριμένοι ἐκπαιδευτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ συνταξιοῦχοι ὄλων τῶν κλάδων, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ φίλοι αὐτῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ συνέδρια ταῦτα εἶναι καὶ τὸ ἐφετεινόν, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἑορτῶν τοῦ νέου ἔτους 1973. Ποιὰ ἢ σπουδαιότης τοῦ πραγματοποιηθέντος ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου καταφαίνεται ἀπὸ τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἐξετάσθησαν κατὰ τὴν τριήμερον διάρκειαν τούτου.

**

Ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς τὸ κτίριον τοῦ Συλλόγου «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» (Καρύτση 14), συνήλθον τὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν

Λειτουργῶν. Τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ Συνεδρίου (3 Ἰανουαρίου 1972) ἔγινε δέσις πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν εὐδόωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ συνεδρίου καὶ ἐπηκολούθησαν προσφωνήσεις πρὸς τοὺς συνέδρους ἐκ μέρους τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ζωὴ» π. Ἀναργύρου Σταματοπούλου, ὅστις ἐχαράκτηρισε (μεταξὺ τῶν ἄλλων) τοὺς ἐκπαιδευτικούς «ἐργάτας τῆς παιδείας προωρισμένους νὰ ἴστανται πάντοτε εἰς τὰς κορυφογραμμὰς. Δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἀνθρωπίνη σοφία μόνη τῆς· χρειάζεται καὶ τὸ ἄλατι μέσα εἰς τὴν παιδείαν. Δηλαδή ἡ θεία χάρις». Ὁ καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κωτσάκης ἠυχήθη εὐδόωσιν εἰς τὸ ἔργον μας ὑπενουμίας ὅτι ἡ προσωπικότης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συνδέεται μὲ τὰ τόσον δύσκολα προβλήματα τῆς συγχρόνου νεολαίας. Ὁ Ἐπιθεωρητῆς τῶν θεολόγων κ. Χαρώνης ὠμίλησε μὲ παρρησίαν διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκπαιδεύσεως. Αὕτη πρέπει νὰ εἶναι μία γνησίᾳ χριστιανικῆ μαρτυρία ἀνθρώπων ποῦ ἔλασαν πείραν τῶν προβλημάτων ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Ποίαν σημασίαν ἐνέχει ἡ χριστιανικὴ ἀγωγή σήμερον εἰς τὴν νεολαίαν μας εἶπε, τοῦτο τονίζεται καὶ ἀπὸ συγχρόνους διανοουμένους Γάλλους, ἀγνωστικιστὰς καὶ ὀρθολογιστὰς. Ἐν συνεχείᾳ ὠμίλησεν ὁ ἐπίτιμος ἐπιθεωρητῆς Μ. Ε. κ. Τσίλαγας, ὅστις ἐξέφρασε τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν χαρὰν τοῦ διὰ τὸ ἐπιτελούμενον συνέδριον τοῦ ὁποίου ὡς κεντρικὸν θέμα εἶναι «ἡ προσωπικότης τοῦ διδάσκοντος».

Ἡ πρώτη εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Κολιτσάρα μὲ θέμα: «Ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὡς πνευματικὸς ἡγέτης». Ὁ ὀμιλητῆς ἀφοῦ ἀνέλασε μὲ σπανίαν σαφήνειαν καὶ γλαφυρότητα τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «πνευματικὸς» μὲ μαρτυρίας ἀγιογραφικὰς καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐπεσφράγισε τὸ περιεχόμενον τῆς ὀμιλίας μὲ τὴν διήκουσαν ἔννοιαν ὅτι ὁ χριστιανὸς ἐκπαιδευτικὸς εἶναι πράγματι τοιοῦτος ἐφ' ὅσον «ἐμπνέεται καὶ καθοδη-

γεῖται εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ὁ παρευρισκόμενος εἰς τὸ συνέδριον ψυχίατρος κ. Ἄρ. Ἀσπιώτης Διευθυντῆς τοῦ «Ἰνστιτούτου Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς» ὠμίλησε μὲ πολλὴν συγκίνησιν διὰ τὸ ἔργον τῶν χριστιανῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐτόνισεν ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τόσον οἱ φιλόσοφοι ὅσον καὶ οἱ ποιηταὶ θέλουν ἐμπρακτον ἀγωγὴν τῆς νεολαίας. Οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι τῶν γραμμῶν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀναζητοῦν ἐμπνευσμένους ἀνθρώπους καὶ ὠλοκληρωμένους χριστιανούς παιδαγωγούς διὰ νὰ φρονηματίσουν τὴν νεολαίαν. Ὁ Γεν. Διευθυντῆς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως κ. Γεωργούσης ἐτόνισεν: οἱ ἐκπαιδευτικοὶ πρέπει νὰ ἐφαρμόσουν τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος 1968. Τοῦτο λέγει: «Ἡ παιδεία τελεῖ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, παρέχεται δαπάναις αὐτοῦ, σκοπεῖ δὲ καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν νέων ἐπὶ τῇ θάσει τῶν ἀξιών τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ». Ἡ δευτέρα εἰσήγησις ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Τσιμπούκη εἶχεν ὡς θέμα «Ἡ μὀρφωσις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ». Κατ' αὐτὴν ἐτονίσθη τόσον ὑπὸ τοῦ ὀμιλητοῦ ὅσον καὶ τῶν λαθόντων μέρος εἰς τὴν συζήτησιν ὅτι χρειάζεται «ἀρτία κατάρτισις καὶ ἀναμόρφωσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὡς στελεχῶν. Κατανόμη τῶν σχολείων ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς δεκτικότητος καὶ ἡλικίας, καὶ συγχρονισμὸς τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων. Δυσεπίλυτα προβλήματα ἀντιμετωπίζονται εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν τοῦ συγχρόνου σχολείου. Τὸ ἔργον τοῦ χριστιανοῦ ἐκπαιδευτικοῦ εἶναι ἔργον ὑπομονῆς, ἀγάπης, θυσίας!» Ἡ τρίτη εἰσήγησις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Τσαμπῆ, τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ συνεδρίου μὲ θέμα: «Ὁ ἐκπαιδευτικὸς ἐμπρὸς εἰς τὴν σύγχρονον νεολαίαν». Μὲ πόσῃν περίσκεψιν, ὀρθὴν κατάρτισιν καὶ ὑπεράνθρωπον δύναμιν καλεῖται ὁ σύγχρονος ἐκπαιδευτικὸς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα τῆς νεότητος, ἡ ὁποία ἐπιδιώκει

πλήρη ανεξαρτησίαν καὶ ἰδεολογικὴν, κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν προσαρμογὴν; Κατὰ τὸν Γερμανὸν κοινωνιολόγον Κάρολον Μονέιμ τὰ προβλήματα τῶν νέων δέον νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ δύο ἀπόψεις: 1) Τί ἀναμένομεν ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς νέους καὶ 2) τί ἀναμένουν οἱ νέοι ἀπὸ ἡμᾶς; Ἐν συνεχείᾳ ἔλαβε χώραν ἡ δευτέρα εἰσήγησις ὑπὸ τοῦ κ. Νάκου, ἐπιτίμου ἐπιθεωρητοῦ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως με θέμα: «Ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὡς Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου». Ὁ πολὺπειρος ὁμιλητὴς ἀντλῶν τὰ γενναῖα ἐπιχειρήματά του, τόσον ἀπὸ τὴν Σωκρατικὴν ἀγωγὴν ὅσον καὶ τὴν ἰδεώδη χριστιανικὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ὑπῆρξε σαφὴς καὶ ρεαλιστὴς ὑποδείξας τὸν ἄριστον τρόπον ὡς πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων του ἀπέναντι τοῦ διδακτικοῦ καὶ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐγένετο ἡ εἰσήγησις ὑπὸ τῆς κ. Ἀθηναΐδος Μαυρικάκη με θέμα: «Ἡ κοινωνικότης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ». Ἡ ὁμιλήτρια με λυρισμὸν καὶ σαφήνειαν ἀνέπτυξε τὸ περισπούδαστον θέμα τῆς τονίσασα μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι τὸ σχολεῖον εἶναι τὸ ἄριστον φυτώριον ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος τῶν μαθητῶν καὶ με ὄψιν τὰς ἐκδηλώσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς δημιουργεῖ τὰς καλυτέρας προϋποθέσεις τῆς ὑγιοῦς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ γενομένη τελευταία εἰσήγησις ὑπὸ τοῦ κ. Β. Σκιαδᾶ εἶχεν ὡς θέμα: «Τὸ ἦθος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ». Με βαθύ αἶσθημα εὐθύνης, πραότητα καὶ πειστικότητα, ἀντλῶν τὰ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν

«πηγὴν τῆς Ἀληθείας, τὴν Ἀγίαν Γραφὴν» καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν του πείραν ὁ ὁμιλητὴς, ἀνέλυσε τὸ ἐσώτερον ψυχικὸν περιεχόμενον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς ὁ μοναδικὸς εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρωποπλάστης καλεῖται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν «διὰ τῆς αὐτοαγωγῆς, τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ἔργον του, τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς μαθητάς του, με ὑπομονήν, πραότητα καὶ αὐτοκυριαρχίαν» νὰ δημιουργήσῃ τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ σχολείου καὶ τῆς κοινωνίας ὅπου ζῆ. Πρέπει «νὰ χαίρῃ μετὰ χαιρόντων καὶ νὰ κλαίῃ μετὰ κλαιόντων» κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον.

Τὰ βαθυστόχαστα συμπεράσματα τοῦ ἀξιολόγου Συνεδρίου τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν» ὑπῆρξαν πολὺτιμα ὄχι μόνον διὰ τοὺς παρισταμένους, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ δύνανται νὰ ἀποτελέσουν «πηγὴν ὑψίστης δυνάμεως» εἰς τὸ ἔργον των, ὅταν θὰ ἐκδοθοῦν ὑπὸ τῆς Χ.Ε.Ε.Λ. Ὁ ἀκαταπόνητος ὀργανωτὴς τοῦ Συνεδρίου καὶ ἐμψυχωτὴς τοῦ χριστιανικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου κ. Ἰω. Κολιτσάρας, κατὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν τῶν συνέδρων μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐτόνισε χαρακτηριστικά: «Ὅλοι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ πρέπει νὰ μορφώσουν «χρηστὸν ἦθος». Τότε τὸ ἔργον των θὰ εἶναι παιδαγωγοῦν καὶ θεάρεστον. Τότε θὰ καλοῦνται «φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἄλας τῆς γῆς»!

Κ. ΦΛΩΚΟΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ἡ ποίηση γενικῶς ἔχει ἀπὸ τὴν φύση τῆς μιᾶς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐνότη-
τα καὶ ἀρχίζει νὰ ὑπάρχει σὰν ἔννοια
καὶ οὐσία, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ ἄνθρωπος
ἀντιμέτωπος καὶ περικυκλωμένος ἀπὸ
τὸ κοσμογονικὸ χάος αἰσθάνθηκε τὴν
ψυχικὴ ἀνάγκη νὰ προσεγγίσει μὲ κά-
θε τρόπο τὸ ἄγνωστον, εἴτε μὲ τὴν
προσευχή, εἴτε μὲ τὴν μαγεία, εἴτε μὲ
τὸν χορὸ, εἴτε μὲ τὸ τραγούδι. Εἶναι
δηλαδή ἡ ποίηση ἓνα ἀπὸ τὰ ἀθλήμα-
τα, τὰ παλαίματα τὰ πνευματικά, τὰ
Ὀλυμπιακὰ ἀγωνίσματα τοῦ νοῦ τοῦ
ἀνθρώπου.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει «καὶ φιλοσο-
φώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱ-
στορίας». Ἀλλὰ καὶ ὁποιαδήποτε ποι-
ητικὴ συλλογὴ παλαιὰ ἢ νεωτέρα ἂν
ἀνοίξουμε θὰ δοῦμε διαφόρους ὀρι-
σμούς, π. χ. «κατὰ θάθος ποίησις εἴ-
ναι νοσταλγία». Ἐπιθυμία γιὰ κάτι ὤ-
ραιότερο ποὺ δὲν τελειώνει ποτέ. Ἄλ-
λοι εἶπαν ὅτι «ποίησης εἶναι νοσταλγία
τῆς ψυχῆς», «ποίησης εἶναι ἱστορία ψυ-
χῆς». Ἐπομένως ποίηση εἶναι ἔκφραση
πόθων ψυχῆς καὶ ὅπου αὐτοὶ φανερώ-
νται λάμπει ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος
ἀπὸ ἀλήθεια.

Ὁ κλασσικὸς ποιητὴς δὲν εἶναι ἄτο-
μο, ἀλλὰ προσωπικότητα ποὺ τὴν ἐλευ-
θερία τῆς τὴν κερδίζει ἀπὸ τὴν προσ-
πάθεια νὰ μεταφέρει στὸ λόγο τὶς θαυ-
μαστὲς μορφές, ποὺ ἀστράφει ἢ γύρω
τοῦ ζωῆ μέσα στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ του.
Οἱ ἥρωες τῆς τραγωδίας, οἱ ἀθληταὶ
τοῦ Πινδάρου, οἱ ἔφηβοι τῶν Πλατωνι-
κῶν διαλόγων, εἶναι ἰδεώδεις μορφές
ποὺ προβάλλονται μέσα ἀπὸ θαθὺ καὶ
ἱερὸ σεβασμὸ. Πόθος ζωῆς τὶς ἀνέστη-
σε μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ καὶ πό-

θος ζωῆς εἶναι ποὺ τὶς προβάλλει στὸ
λόγο.

Ποίηση ἔχουν ὅλοι οἱ λαοὶ τοῦ κό-
σμου. Δὲν εἶναι ἐφεύρεση τῆς ἐποχῆς
μας. Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχίζει ἀπὸ τότε
ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἐδάμασε τὶς ἐξωτερι-
κὲς ἀνάγκες τῆς ζωῆς του καὶ φανερώ-
νει, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, τὴν πνευ-
ματικότητά του.

Ἐχει πολλοὺς κλάδους ἡ ποίηση,
π. χ. τὸν πατριωτικόν, τὸν ἐρωτικόν, τὸν
φυσιολατρικόν καὶ τὸν θρησκευτικόν. Ὁ-
ταν λέμε θρησκευτικὴ ποίηση, ἐννοοῦ-
με τὴν ποίηση ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ὁ
ἄνθρωπος ἐκφράζει τὰ συναισθήματά
του πρὸς τὸ θεῖο γενικῶς. Οἱ ἄνθρωποι
ὅλοι μὲ τὸν δικόν τους τρόπο ὁ καθέ-
νας θρησκευοῦν. Ἄρα ὅλοι οἱ ἄνθρω-
ποι ἔχουν θρησκευτικὴ ποίηση καὶ σ' ὅ-
λες τὶς ἐποχές. Θρησκευτικὴ ποίηση
σποραδικῶς ὑπάρχει καὶ στὸν Ὀμηρο
καὶ στὸν Ἡσίοδο καὶ στὸν Πίνδαρο, ἰ-
διαιτέρως στὸν Αἰσχύλο καὶ σ' ὅλους
τοὺς τραγικούς.

Ἡ Ἁγία Γραφή, εἶπαν, ἀποτελεῖ θρη-
σκευτικὴ ποίηση. Ἰδιαιτέρως οἱ ψαλμοὶ
τοῦ Δαυὶδ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι
σήμερα θεωροῦνται οἱ ποιητικώτεροι
θρησκευτικοὶ στοχασμοί.

Ἐκκλησιαστικὴ ποίηση ὅμως δὲν ἔ-
χουν ὅλοι οἱ λαοί, οὔτε εἶναι τὸ ἴδιο
πρᾶγμα μὲ τὴν θρησκευτικὴν. Ἐκκλησια-
στικὴ ποίηση ἐδημιούργησαν καὶ ἐτε-
λειοποίησαν σὲ ὑψίστο σημεῖο οἱ πρό-
γονοὶ μας κατὰ τὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ
μὲ τοὺς λεγομένους ὕμνους. Τὸ ἔπος
τώρα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου γράφε-
ται στὰ συναξάρια καὶ τὸ δρᾶμα του
στὰ μαρτυρολογία. Ἡ ἐκκλησία τοῦ

Δήμου έχει αντικατασταθῆ τώρα με τὴν ἐκκλησία τῶν πιστῶν.

“Ὅταν λέμε «ὕμνους» με δυὸ λόγια ἀπλᾶ ἐννοοῦμε τὰ διάφορα τροπάρια τῆς ἐκκλησίας μας, ποὺ μ’ αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει τοὺς θρησκευτικούς του πόθους, τὶς προσευχῆς του στὸν “Υψιστο, τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἀπολαμβάνει, τὶς παρακλήσεις γιὰ τὰ αἰτήματά του, τὸ ἔλεος καὶ τὴ συγχώρηση γιὰ τὰ ἀμαρτήματά του. Οἱ “Υμνοὶ ἀνταποκρίνονται στὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου — καὶ γενικώτερα ἀποτελοῦν θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις-βιώματα. Ἡ ἱστορία διδάσκει πὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἔμφυτο τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα καὶ αὐτὸ τὸ ἐκφράζουν με τὴν τέχνη — γλυπτική, ζωγραφικὴ — τὰ ποιήματα-ὕμνους καὶ τὴν μουσικὴν. Ἀνάλογα δὲ με τὴν θρησκεία ποὺ πιστεύουν, δηλαδή σύμφωνα με τὸ περιεχόμενό της εἶναι φτιαγμένοι καὶ οἱ ὕμνοι τους καὶ ὅλες οἱ ἄλλες θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι στὸν κόσμον ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, μέχρι σήμερα, ἀνεξαρτήτως τῆς θρησκείας ποὺ πιστεύουν, ὅλοι ἔχουν θρησκευτικὴ ποίηση καὶ ὕμνους. Δὲν ἔχουν ὅμως ποίηση καὶ ὕμνους ἐκκλησιαστικούς, δηλαδή ποὺ νὰ λέγονται — νὰ ψάλλωνται — στὴν ἐκκλησία καὶ νὰ ὕμνοῦν τὸν ἀληθινὸν ἐν Τριάδι Θεόν.

“Ἄλλο πρᾶγμα λοιπὸν εἶναι τὰ θρησκευτικὰ ποιήματα καὶ ἄλλο πρᾶγμα οἱ ὕμνοι τῆς ἐκκλησίας. Διότι μετὰ θρησκευτικὰ ποιήματα ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει ὅπουδῆποτε εὐρίσκεται τὴν θρησκευτικότητά του, ἐνῶ οἱ ὕμνοι ψάλλονται μονάχα στὴν ἐκκλησία μας, ὅπου τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ μάλιστα μετὰ μιὰ ὀρισμένη τάξη καὶ μετὰ ἕνα ὀρισμένο τρόπο — μετὰ ἕνα διαφορετικὸ ψάλσιμο ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο — μετὰ ἰδιαίτερον τρόπο, γι’ αὐτὸ λέγονται καὶ τροπάρια.

★ ★ ★

“Ἐχουν λοιπὸν οἱ ὕμνοι τῆς Ὁρθοδόξου Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας μεγα-

λεῖο ποὺ δὲν τὸ συναντᾷ κανεὶς ἄλλοῦ, γιὰτὶ συγκεντρώνουν τρία πράγματα μαζί — τρεῖς μεγάλες ἀρετές.

α) Ὑμνοῦν τὸν Ἀληθινὸν ἐν Τριάδι Θεόν, τὴν Παναγίαν Μητέρα, τὴν Οὐράνιον Κλίμακα — δι’ ἧς κατέβη ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς Γῆς καὶ ἀνέβη ὁ ἄνθρωπος εἰς τοὺς Οὐρανοὺς — καὶ τὸ νέφος τῶν μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ μετὰ αἷμα τους ἐστήριξαν καὶ ἐθεμελίωσαν τὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς Πατέρας καὶ θεοφόρους Ἱεράρχας καὶ τοὺς ὁσίους καὶ ἀσκητάς — τὰ ἄνθη τῆς ἐρήμου — ποὺ ἔζησαν στὴν ἔρημο μετὰ ἀγνότητα καὶ τελεία ἀρετῆ.

β) Οἱ ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας μας κρινόμενοι σὰν ἔργα τέχνης, σὰν ποιήματα, σὰν λογοτεχνήματα εἶναι μοναδικὰ στὸ εἶδος τους καὶ θαυμάζονται καὶ θά θαυμάζονται καὶ — ἄς τὸ ποῦμε — δὲν ἔγιναν ἄλλα τόσης ἀξίας μέχρι σήμερα. Πολλοὶ ποὺ γράφουν μιμοῦνται αὐτοὺς, εἶναι δὲ κατὰ πολὺ κατώτεροί ἐκείνων. Γιατί; Διότι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ οἱ ὕμνογράφοι εἶχαν θείαν ἔμπνευση — Θεοῦ τὸ δῶρον. Δὲν ἔγραψαν, ἔτσι γιὰ νὰ γράψουν, ἀλλὰ μέσα στὰ ἔργα τους ἐκαθρέφτιζαν τὴν ψυχικὴ πάλη τοῦ ἀδυνάτου πιστοῦ, τοῦ αἰωνίου ἀνθρώπου, καὶ τὸν ἀγῶνα του γιὰ νὰ νικήσει τὸν χειρότερον ἑαυτόν του, τὰ πάθη του. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει «Πληροῦσθε ἐν πνεύματι λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἔδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ» (Ἐφεσ. ε’ 18-19). Δηλαδή νὰ γεμίζετε τὴν ψυχὴ σας, τὴν καρδιά σας καὶ τὸ νοῦ σας με πνεῦμα Ἁγίον καὶ τότε θὰ τὸ ἐξωτερικεύετε αὐτὸ λαλοῦντες μεταξύ σας με ψαλμοὺς καὶ ὕμνους.

γ) Οἱ ὕμνοι μας ἔχουν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν μουσικὴν, τὴν μουσικὴν ποὺ ἀρμόζει νὰ ὕμνηται ἐν Ἐκκλησίαις ὁ Θεός». Ὁ χριστιανὸς ποιητὴς, ποὺ συνήθως εἶναι καὶ μοναχός, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πλημμύρα τοῦ λόγου ποὺ νοιώθει νὰ κατακλύζει καὶ νὰ διαποτίζει τὸ εἶναι του, νιώθει ἐξ ἴσου ἔντονα καὶ τὸν θόμβον τοῦ ἤχου. Ἀκούει μέσα του τὸν πολύμορφο μουσικὸ κυματισμὸ, γοητεύει-

ται ὁ ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς ἀπὸ τὰ γαλήνια καὶ μεγαλόπρεπα καὶ πολλὰς φορές πολύηχα καὶ πολυτάραχα, ἀλλὰ πάντοτε ρυθμικὰ καὶ μελωδικὰ ρεύματα τῆς μουσικῆς, πού θά καταλύξει τὸν πιστὸ καὶ θά τὸν φέρει κοντὰ στὸ Δημιουργὸ καὶ Λυτρωτὴ του, πού θά τὸν λυτρώσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὰ πάθη. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξενίζει καὶ τοῦτο: "Ὅτι ὁ χριστιανὸς εὐρίσκεται πάντοτε «ἐν τῷ γίγνεσθαι» δηλαδή ὁ χριστιανικὸς θίος δὲν εἶναι ἄφιξη στὸ τέρμα ἀλλὰ πορεία.

Πῶς ἐγεννήθησαν οἱ ὕμνοι;

Ἀπὸ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους ἐμαζεύοντο οἱ χριστιανοὶ γιὰ νὰ τελέσουν τὴν θεϊαν Μυσταγωγίαν, τὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Κατὰ τὴν τέλεση ἔλεγαν διαφόρους συνοπτικούς ὕμνους καὶ ψαλμούς ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅπως εἶναι «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβασῶθ», τὸ Μεγαλύνει ἢ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, τὸ Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. Τὸ Ἀλληλουϊα, πού σημαίνει αἰνεῖτε τὸν Θεόν, τὸ Κύριε ἐλέησον. Τὸ Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, πού εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως καὶ τὸ Φῶς ἰλαρὸν Ἁγίας δόξης, ὁ ἐπιλύχνιος ὕμνος. Καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην τὸ «Πάτερ ἡμῶν».

Σιγά-σιγά περνοῦσαν τὰ χρόνια. Ἦρθαν οἱ διωγμοί. Ἐτελείωσαν οἱ διωγμοὶ καὶ ἔρχεται ἡ ἐποχὴ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὅποτε γίνεται ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Κράτους ὁ Χριστιανισμός. Τότε χιλιάδες ἀγίων ψυχῶν αἰσθάνθησαν τὴν ἀνάγκη νὰ ὑμνήσουν τὸν Κύριον καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἄρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται οἱ ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας μας. Αὐτοὶ οἱ ὕμνοι ἐψάλλοντο στὸν Ὁρθρο καὶ εἶχαν διδακτικὸ περιεχόμενο. Ἦταν συνήθως ἀφιερωμένοι «εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστόν, τὴν Θεοτόκον, τοὺς Ἀποστόλους καὶ στοὺς διαφόρους μάρτυρας καὶ ἁγίους μέχρι τότε τῆς Ἐκκλησίας μας». Ὁ ὕμνος μετὰ τὴν ἔννοια τῆς τότε ἐποχῆς ἦταν τὸ ἔξις: Πολλὰ τροπάρια, περισσότερα ἀπὸ δώδεκα καὶ μέχρι τριάντα ἔξι, πού

εἶχαν ἓνα θέμα καὶ τὸ διαπραγματεύοντο, διδακτικὸ περιεχομένου. Σήμερα δυστυχῶς δὲν λέγεται κανένας ὕμνος ὀλόκληρος στὴν Ἐκκλησία μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον. Ὅλοι οἱ ὕμνοι οἱ ἀρχαῖοι ἐξετοπίσθησαν καὶ στὴ θέση τους ἐποποθέτησαν τὸν Κανόνα (Αἱ Καταβασαίαι καὶ τὰ Τροπάρια). Ἐπειδὴ ἄλλαξαν οἱ συνθήκες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ Κανόνες ἔχουν τώρα δογματικὸν περιεχόμενον. Ἔτσι λοιπὸν ὕμνους σήμερα ἢ Ἐκκλησία μας μετὰ τὴν πρώτη τους σημασία, ὅπως εἶδαμε, δὲν ἔχει. Ὅχι δὲν ἔχει, ἀλλὰ δὲν λέγονται ἐκτὸς τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου πού λέγεται ὀλόκληρος μέχρι σήμερα. Ἀπὸ τοὺς ὕμνους διατηρήθηκε μέχρι σήμερα στὴν Ἐκκλησία μας καὶ λέγεται μόνο τὸ Κοντάκιο καὶ ὁ πρῶτος Οἶκος, δηλαδή τὰ δυὸ πρῶτα τροπάρια τοῦ ὕμνου.

Αὐτὰ λέγονται κατὰ τὸν ὄρθρο μετὰ τὴν ἔκτη (ΣΤ') ὄδη.

★ ★ ★

Ἡ ἱστορία τῆς ὕμνογραφίας χωρίζεται σὲ τέσσερις περιόδους: α) Στὸς χρόνους τοῦ Ρωμανοῦ. β) Στὸν ἑκτον Ρωμανὸ καὶ τοὺς συγγραφεῖς τῶν ὕμνων. γ) Στὸς γνησίους συγγραφεῖς τῶν κανόνων καὶ δ) Στὸς μετέπειτα ὕμνογράφους (ἀπὸ τοῦ 1000 καὶ ἔξις). Οἱ τρεῖς πρῶτες κατηγορίες διακρίνονται ἀπὸ τὴν συνύπαρξιν τοῦ ποιητικοῦ ταλάντου καὶ τῆς μουσικῆς. Ἡ τελευταία περίοδος ἀκολουθεῖ τὴν μουσικὴν τὰ ἴχνη τῶν προηγουμένων. Ἐκεῖ ὅπου σημειώνεται σταθερὰ καὶ οὐσιαστικὴ πρόοδος εἶναι ἢ δευτέρα καὶ τρίτη περίοδος, δηλαδή στὴν ἐποχὴ τοῦ Ρωμανοῦ καὶ στοὺς ἄλλους συγγραφεῖς τῶν ὕμνων καὶ στοὺς γνησίους συγγραφεῖς τῶν κανόνων.

Ὁ σπουδαιότερος ποιητὴς τῶν ὕμνων εἶναι ὁ Ρωμανὸς Μελωδός. Ἐνας ὕμνος πού θρέθηκε γραμμένος στὰ χειρόγραφα τοῦ Ἁγίου Ὁρους λέγει τὰ ἔξις γιὰ τὸν Ρωμανὸ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Σάλπιγξ τῆς ἐκκλησίας, θεωρητῶν, ὡς φοῖνιξ ἀνθήσας, ἔμψυχος βίβλος, σκευὸς δοκιμώτατον, γα-

λήνης οδηγός, ἐν πᾶσι τοῖς διδάγμασιν μέγας στηριγμός καὶ θεμέλιος. Ὁ Ρωμανός ὁ Μελωδὸς ὑπῆρξε διάκονος, Ἑλληνοσύρος τὴν καταγωγὴν καὶ ἔδρασε στὴ Βασιλεύουσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀναφέρεται ὅτι ἔγραψε χιλίους περίπου ὕμνους (κοντάκια). Ἀπὸ τὰ ὠραιότερα εἶναι τὸ κοντάκιο τῶν Χριστουγέννων «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει» τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς «τὸν ἴδιον Ἄρνα ἢ ἀμνὰς θεωροῦσα. Καὶ ἄλλα πολλὰ ποὺ ἔχουν σωθεῖ στὰ ἐκκλησιαστικά μας βιβλία, ὅχι ὅμως ὀλόκληρα π. χ. «τὴν ὠραιότητα τῆς Παρθενίας Σου» κλπ.

Ἡ ἐκκλησία μας ἀνεκύρυσεν Ἄγιον τὸν μεγάλον αὐτὸν ποιητὴν, τὸν Πίνδαρον τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἐορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 1η Ὀκτωβρίου.

Σπουδαίους ποιητὰς κανόνων ἔχομε τὸν Ἰωάννην Δαμασκηνόν, τὸν Ἀνδρέαν Κρήτης, ποὺ ἔγραψε τὸν Μεγάλον Κανῶνα, τὸν Κοσμᾶν Ἐπίσκοπον Μαΐουμᾶ, τὸν Φώτιον Πατριάρχην Κων)πόλεως, τοὺς Στουδίτας καὶ μάλιστα τὸν Θεόδωρον, τὸν Ἰωσήφ Θεσσαλονίκης, Θεοφάνην καὶ Θεόδωρον τοὺς Γραπτούς, Ἰωάννην τὸν Μαυρόποδα, τὴν Κασσιανὴν καὶ ἄλλους.

Ἀπὸ ὅσα εἶδαμε παραπάνω γίνεται κατανοητὸν ὅτι ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ἡ θρησκευτικὴ ποίηση καὶ ἄλλο ἡ ἐκκλησιαστικὴ, δηλαδὴ ἡ λειτουργικὴ. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὴν λατρεία. Ὅ,τι ἔγραψε τὸ ἔγραψε γιὰ νὰ ψάλλεται στοὺς ναοὺς κατὰ τὶς διάφορες ἀκολουθίες, ὅχι γιὰ νὰ διαβάζεται.

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μας ποιηταὶ εἶδαν τὴν γλῶσσα τὴν ποιητικὴν ἢ κάτι ποὺ ταξιδεύει στοὺς αἰῶνας, χωρὶς νὰ τὴν ἀγγίξουν οἱ μεταμορφωτικοὶ γλωσσικοὶ νόμοι. Γι' αὐτὸ ἀπλώνουν τὴν ἀκοή τους οἱ ὕμνογράφοι πρὸς τὴν γλῶσσα σὰν σὲ κάτι ἀπόμακρο καὶ ἀόρατο καὶ μὲ μιὰ κατάνυξη ἀκολουθοῦν στὸ δρό-

μο τῆς γλωσσικῆς μορφῆς μιὰ ἐλευθερία καὶ κινουῦνται μὲ ἀνεση καὶ εὐχέρεια θαυμαστὴ σ' ὄλο τὸ θησαυρὸ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ γόνιμη καὶ ἀνεξάντλητη φαντασία τους περιπολεῖ ἀνάμεσα στὴν ἀρχικὴ καὶ νεώτερη σημασία τῶν λέξεων.

Οἱ ἀκολουθίες ἰδιαίτερα τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων, τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ τοῦ Πάσχα, μᾶς δείχνουν τί θησαυρὸς ἔχει συγκεντρωθεῖ σ' αὐτὲς καὶ πόσο αὐτὸς ὁ θησαυρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ κατανύττει τὴν ἀμετάβλητη ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνας ἀνθρωπίνῃ θρησκευτικῇ καὶ καλλιτεχνικῇ φύσῃ. Ἡ ποίηση αὐτὴ μὲ τὴν πλοῦσια μελωδία καὶ τὸν ὑπέροχο ρυθμὸν κατῴρθωσε, ὥστε ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία ποὺ περιέχεται νὰ γίνῃ στοιχεῖο ἀναπόσπαστο τῆς θρησκευτικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τῶν ὀρθοδόξων ὅχι μόνον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ τῶν μετέπειτα αἰῶνων καὶ μέχρι σήμερα. Διότι αὐτοὶ οἱ ὕμνοι ἀπετέλεσαν καὶ ἀποτελοῦν τὸ οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τῶν λειτουργικῶν βιβλίων.

Σὰν συμπέρασμα τῶν παραπάνω τελειώνουμε:

Τὴν ποίηση τὴν ἐκκλησιαστικὴν χαρακτηρίζει βάθος αἰσθημάτων, γλωσσικὴ μεγαλοπρέπεια, ἐκφραστικὴ δύναμη καὶ συγχρόνως θαυμαστὴ ἀπλότητα. Τὰ ποιήματά της ἐπέζησαν τῆς καταλυτικῆς δοκιμασίας τοῦ χρόνου καὶ προωρίσθηκαν νὰ συντροφεύσουν τὸν προσευχόμενον χριστιανὸ στὴν λατρεία τοῦ Θεοῦ μέσα στοὺς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς τῆς Ὀρθοδοξίας. Νὰ ἐρεθίσουν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδιά του καὶ νὰ ὑπερπληρώσουν αὐτὰ μὲ εὐγνωμοσύνη καὶ πάθος, γιὰ ὅσα ἔχει ἀπολαύσει καὶ ἀπολαύει σὰν δῶρα τοῦ Θεοῦ, ποὺ γιὰ χάριν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐγεννήθηκε, ἔπαθε καὶ ἀνέστη.

Γ. Ν. ΑΜΙΡΑΛΗΣ

ΜΙΑ ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗΝ

Ο ΤΥΠΟΣ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝ ΚΑΛΛΙΣΠΕΡΗ

Ἡ Σεβαστὴ Καλλισπέρη εἶχεν ἤδη, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος, δρέφει πολλὰς δάφνας· θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐπαναπαυθῆ ἐπ' αὐτῶν. Αἱ περγαμινὰ τῶν σπουδῶν τῆς ἦσαν λαμπραί· αἱ ὑπηρεσίαι τῆς πρὸς τὴν παιδείαν τῆς πατρίδος τῆς ἐξαίρετοι· ἡ ἀκτινοβολία τοῦ χαρακτήρος τῆς προέβαλλεν αὐτὴν ὡς ἰέρειαν κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως· ἡ φήμη τῆς εἶχε προβολὴν εἰς διεθνή κλίμακα ἐκτεινομένην.

Ὅμως ἡ Καλλισπέρη δὲν εἶναι δρομεὺς περιορισμένης ἀντοχῆς καὶ μικρῶν ἀποστάσεων. Τῆς ἀρέσουν οἱ στόχοι τοῦ διαγράφονται εἰς τὸ θάθος τοῦ ὀρίζοντος τῶν εὐγενικῶν φιλοδοξιῶν. Τῆς ἀρέσει νὰ γίνῃ Ὀλυμπιονίκης εἰς τὸν Μαραθῶνιον καὶ ἐμπορομένη ἀπὸ ἀποστολικῶν ζῆλων θὰ ἐπιτύχῃ νὰ ἀποσπᾷ τὸν κότινον καὶ νὰ ἀναγνωρισθῆ εἰς Διεθνή Ὀλυμπιάδα μαραθωνοδρόμος τῆς ἐπιστήμης, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου.

Πρὸς ἐπιτόπιον μελέτην τοῦ ἐφαρμοζομένου εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ μεταφύτευσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον τῶν τυχόν καλῶν στοιχείων, ἀποφασίζει νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Συνοδοί τῆς εἶναι τὸ ἀκατάβλητον θάρρος τῆς ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀρτιωτάτη ἐπιστημονικὴ τῆς συγκρότησις, ἡ ὁποία ἀποκτᾷ περισσοτέραν αἴγλην χάρις εἰς τὴν ἀρτίαν γνώσιν τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς γλώσσης.

Πρυτανεύει εἰς τὴν ψυχὴν τῆς τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα τῆς, τὴν ὁποίαν ἐννοεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ, ἔστω καὶ ἂν ἀντιμετωπίσῃ δυσμεεῖς παράγοντας. Διὰ τὸν εὐγενῆ αὐτὸν σκοπὸν ἐγκαταλείπει τὰς Ἀθήνας καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀμερικὴν τῷ 1903. Ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀμερικῆς, προσέχει καὶ γνωρίζει τὰς συνθήκας ἐργασίας

καὶ διαθιώσεως τῶν. Περιοδεύει ἀπὸ τὴν μίαν πόλιν εἰς τὴν ἄλλην, δίδει διαλέξεις πάντοτε πατριωτικοῦ περιεχομένου καὶ σύνθημά τῆς εἶναι ἡ φράσις «Ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου». Στρέφει ὅμως τὴν σκέψιν τῆς καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἀμερικανῶν.

Ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ τὸν μεταρρυθμιστικὸν ἄνεμον, ὁ ὁποῖος ἐπικρατεῖ κυρίως εἰς τὴν Παιδείαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν τρέφουν οἱ ἐκλεκτοὶ διανοοῦμενοι τῆς Ἀμερικῆς πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ διανοοῦμενοι δὲν ἐντυπωσιάζονται ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν παρουσίαν, τὸ σπιθηροδόλο πνεῦμα, τὴν σοφίαν καὶ τὰς καινοτόμους ἀρχὰς τῆς Καλλισπέρη, ἡ ὁποία λαμβάνει ἐπίσης ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ ἐν Ἀμερικῇ ὀργανούμενα Συνέδρια γυναικῶν.

Ὁ Τύπος τῶν Η.Π.Α. ἐκφράζεται ἐγκωμιαστικῶς διὰ τὴν Καλλισπέρη· ἀλλ' ἄς παραχωρήσω τὸν λόγον εἰς αὐτόν. Παραθέτω κατωτέρω ἀποσπάσματα Ἀμερικανικῶν ἐφημερίδων, ἀναφερόμενα εἰς τὴν Καλλισπέρη· τὰ ἔχω ἀρυσθῆ ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Υποθήκαι». Ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν θὰ ὀδηγήσῃ ἀσφαλῶς εἰς ἐποικοδομητικὰ συμπεράσματα. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ὅμως νὰ ὑπογραμμίσω, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τεκμήρια, τὰ ὁποῖα συμπληρῶνουν τὴν εἰκόνα τῆς διανοουμένης Καλλισπέρη, περὶ τῶν ὁποίων ἐλπίζω νὰ ἀσχοληθῶ προσεχῶς.

Ἐρωτηθεῖσα, ἐάν νομίζῃ, ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ἔχει τι νὰ διδάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ δις Καλλισπέρη ἀπήντησεν: «Ἀναμφιβόλως ἡ Ἑλλάς ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος τοῦ κόσμου· ἀλλὰ θέλομεν νὰ ἴδωμεν ποῖαν χρῆσιν τὰ ἄλλα ἔθνη ἔκα-

μαν τῶν ὄσων τὰ ἐδιδάξαμεν».

New York Tribune, 16-10-1906

Οἱ σχόντες τὸ προνόμιον νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὸ μέγα Παγκόσμιον Συνέδριον, τὸ συγκροτηθὲν ἐν Βοστώνῃ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἐνθυμοῦνται τὴν νέαν Ἑλληνίδα γυναῖκα, ἣτις ἀπηύθυνεν ἡμῖν τὸν λόγον καὶ ἄλλοτε ὠδήγησεν ἡμᾶς εἰς τὴν προσευχήν.

Πάντοτε ἠσθάνοντο ἐνδιαφέρον διὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἠσθάνοντο ἀπειρώως μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον, ἐὰν ἦδύναντο νὰ γνωρίζωσι πᾶν ὅ,τι εἶχε πράξει καὶ ἐσχεδίαζε νὰ κάμῃ διὰ τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς της.

The Union Signal, 25-7-1907

Evanston Ill.

Μεταξὺ τῶν δυνάμεων τῶν ἡρέμα ἐργαζομένων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας σήμερον, οὐδεμία εἶναι διὰ τὸ μέλλον σημαντικώτερα τῆς διττῆς ἐνεργείας, ἣν ἡ δις Καλλισπέρη διενεργεῖ ὑπὲρ ἀναξωπυρήσεως τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ ὑπὲρ ἀνωτέρας ἀνατροπῆς τῶν γυναικῶν.

The Evening Post New York

23-2-1907

«Ὅπισω εἰς τὴν Ἑλλάδα». Τὸ ἄγγελμά της.

Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Σεβαστῆς Καλλισπέρη, μορφωμένης γυναικὸς τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἡ Σεβαστὴ Καλλισπέρη, Ἑλληνὶς ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκήρυττε τὸν πατριωτισμὸν εἰς τοὺς συμπατριώτας της ἐνταῦθα τὸν ἐκήρυξε μὲ σφοδρὰν θέρμην. Τοῦτο ἦτο τὸ ἄγγελμά της. «Ἐπιστρέψατε εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Λέγει εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐνθυμηθῶσι, τί ἡ Ἑλλάς ὑπέφερεν, ἵνα γίνῃ ἐλεύθερον ἔθνος. Καὶ τότε τοὺς ἐρωτᾷ, ἐὰν δὲν νομίζουσιν, ὅτι ὠφείλουν νὰ ἐργάζωνται ἐν τῇ γενετείρᾳ των τώρα, ἵνα συντελέσωσι νὰ ἰδρυθῇ μέγα βασίλειον.

Ἡ δις Καλλισπέρη ἀπηύθυνε δημοσίᾳ τὸν λόγον μίαν ἐσπέραν τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος πρὸς 200 Ἑλληνας. Ἡ Ἑλλάς ἦτο τὸ θέμα της ὠμίλησεν εἰς

πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἀτομικῶς, προτρέπουσα αὐτοὺς εἰς τὰ καθήκοντά των ὡς ὑπηκόων χώρας, ἣτις ὑπέφερε τόσον πολλὰ ἀδικήματα.

Οἱ Ἑλληνες εἶναι ὑπερήφανοι διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν εὐγενῆ οἰκογένειαν τῆς δίδος Καλλισπέρη. Ἐχει διδακτορικὸν δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, ἀποκτηθὲν δι' ἑπτὰ ἐτῶν σπουδῶν. Λέγεται, ὅτι εἶναι ἡ πρώτη Ἑλληνὶς ἡ σχοῦσα δίπλωμα ἐν τῷ Γαλλικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἐν τῷ οἴκῳ φίλης 1404 Ἀν. Δεκάτη ὁδῷ.

Ἡ δις Καλλισπέρη ὠμίλει περὶ Ἑλλάδος τὴν παρελθούσαν νύκτα. «Εἶναι ἡ ὠραιότερα χώρα τοῦ κόσμου», εἶπε. «Δὲν ὑπάρχει σημεῖον δι' ὅλην τῆς χώρας, ὅπερ νὰ μὴ ἐδοξάσθη δι' ἡρωϊκῆς τινος πράξεως, εἴτε ἐν ἀρχαίῳ εἴτε ἐν νεωτέροις χρόνοις οἱ λόφοι της ἐλούσθησαν μὲ αἷμα».

Ἐτη μελέτης ἔφεραν λευκὰς τρίχας εἰς τὴν Σεβαστὴν Καλλισπέρη, ἀλλ' ὁ χρόνος δὲν ἠλάττωσε τὴν πίστιν εἰς τὴν πατρίδα της καὶ τὰ ἰδανικά της ἐκλήθη νὰ ἐκπληρώσῃ μέγα καθήκον πρὸς τὸν λαὸν τῆς πατρίδος της ἔχει τὴν πεποίθησιν ταύτην. Οἱ ὀφθαλμοὶ της ἦσαν λίαν λαμπροί, ὅταν ὠμίλει.

Τὸ πλεῖστον τῶν ἀγγλικῶν της ἔμαθεν ἐν τοῖς θιβλίσις καὶ ὀμιλεῖ τὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Ἀδδισων καὶ ὁ Μακώλεϋ ἔγραψαν αὐτὴν.

Star Kansas City, 20-2-1908.

Ἑλληνὶς ἀντιπρόσωπος, ἣτις εἶναι ἐν Ἀμερικῇ συλλέγουσα ἰδέας πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτικὸν σύστημα.

Μὲ τὴν καρδίαν ἀναθλύζουσιν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀγάπην διὰ τοὺς συμπατριώτας της, ἡ δις Σεβαστὴ Καλλισπέρη εἶναι θελκτικὴ Ἑλληνὶς γυνή, ἀφιχθεῖσα εἰς Βασιγκτῶνα, ἵνα συμμετάσχη τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου τῶν μητέρων. Θὰ ἀντιπροσωπεύσῃ ἐπισήμως τὴν πατρίδα της ἐν τῷ Συνεδρίῳ (*), καὶ

(*) Δι' ἐγγράφου τοῦ ἐν Βασιγκτῶνι Ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ καλέσαν Προεδρεῖον τοῦ Συνεδρίου.

είναι ἐκ τῶν μάλιστα ἀξιοσημειώτων καὶ ἐνδιαφερόντων μεταξὺ τῶν ξένων ἀντιπροσώπων.

Καὶ ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νέα Ἑλλάς ἔδωκαν λαμπροὺς ἀνδρας εἰς τὸν κόσμον· ἔπεται, ὅτι ὑπῆρξαν υἱοὶ ἐκτάκτων μητέρων, εἶπεν ἡ δις Καλλισπέρη σήμερον.

The Washington Times, 12-3-1908.

Κατὰ τὴν μετὰ μεσημβρίαν συνεδρί-
ασιν ἡ δις Σεβαστὴ Καλλισπέρη, ἐπι-
θεωρήτρια τῶν σχολείων ἐν Ἑλλάδι ἔ-
καμε λίαν ἐνδιαφέρουσαν ὁμιλίαν ἐπὶ
τῆς ἀνατροφῆς τῶν κορασίων. Συνηγό-
ρησε δὲ θερμῶς ὑπὲρ τοῦ νὰ διδάσκων-
ται τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων μετανα-
στῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην τὴν ἑλλη-
νικὴν γλῶσσαν, ἐπιμένουσα εἰς τὸ ὅτι
θὰ τοὺς καταστήσῃ καλυτέρους Ἀμε-
ρικανούς. Ὁμίλησε περὶ τῶν ἰδανικῶν
τῆς γυναικειᾶς ἐκπαιδεύσεως, ἅτινα αὐ-
τὴ καὶ αἱ ὁμόφρονες αὐτῇ ἐν Ἑλλάδι
ἐπιδιώκουσι.

Μία τῶν μάλιστα ἐπὶ διανοητικῇ ἀνα-
πτύξει διακρινομένων γυναικῶν ἐν τῷ
Συνεδρίῳ εἶναι ἡ ἀντιπροσωπεύουσα
τὴν Ἑλλάδα δις Σεβαστὴ Καλλισπέρη.

Ὡς ἀρμόζει εἰς θυγατέρας τῆς ἀρ-
χαίας Ἑλλάδος, ἡ δις Καλλισπέρη πι-
στεύει μεγάλως εἰς τὴν ἰσχὴν τῆς ἑλ-
ληνικῆς φιλολογίας πρὸς μετάδοσιν
ἀνθρωπιστικῆς καλλιέργειας. Ὑπεστή-
ριζεν ἐπιμόνως, ὅτι πρέπει νὰ διδαχθῶ-
σι τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων μεταναστῶν
ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὴν ἑλληνικὴν φιλο-
λογίαν.

The Washington Post, 12-3-1908.

Ἡ Ἑλλάς δύναται νὰ συγκρατήσῃ τὸ
ἀρχαῖον αὐτῆς γόητρον ἐν τέχναις καὶ
γράμμασι μὲ τοιοῦτους πολίτας, ὅποια
ἡ δις Καλλισπέρη, ἥτις μελετᾷ τὸ ἐκ-
παιδευτικὸν σύστημα εἰς τὰς Ἠνωμένας
Πολιτείας, ἐφ' ὅσον διαμένει ἐνταῦθα.
Συνηγόρησε θερμῶς ὑπὲρ ὑποστηρίξε-
ως τῶν συμπατριωτῶν τῆς ἐν Ἀμερι-
κῇ.

The National Congress of Mothers
Magazine, Ἀπρίλιος 1908.

Ἡ πόλις τοῦ Γουωτέρμπερου ἐτιμήθη
κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας διὰ τῆς
παρουσίας γυναικός, ἥτις προφανῶς
δείκνυται, ὅτι εἶναι μία τῶν μεγάλων
τοῦ κόσμου παιδαγωγῶν, ἥτις θὰ λά-
θῃ τὴν θέσιν τῆς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ μὲ τοὺς
Φρέβελ, Μέτρλινκ, Βερνάρ καὶ Χόρας
Μάν. Εἶναι ἡ δις Καλλισπέρη, ἥτις ἐπὶ
ἕνδεκα παρελθόντα ἔτη ὑπῆρξεν ἐπιθε-
ωρήτρια τῶν Σχολείων ἐν Ἑλλάδι καὶ
ἀληθῶς θαυμάσιον πρόσωπον. Ἡγέρθη
εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρί-
δος τῆς ὑπὸ ἔποψιν ἐκπαιδεύσεως, καὶ
ὡς πᾶς μέγας παιδαγωγὸς προηγείται
κατὰ πολὺ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν τῇ πα-
τρίδι τῆς.

Ἐρωτηθεῖσα, τί νομίζει περὶ τῶν σχο-
λείων τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐν συγ-
κρίσει πρὸς τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀπήντη-
σεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ ἀπαντήσῃ ὀρι-
στικῶς καὶ εἶπε: «Πρέπει νὰ ἐνθυμη-
σθε, ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐλευθέρᾳ πρὸ
80 μόνον ἐτῶν καὶ ἔχομεν μεγάλην ἐρ-
γασίαν ἀκόμη νὰ κάμωμεν. Μετ' ἐμφά-
σεως ὑπεστήριξεν, ὅτι οἱ Ἀμερικανοί,
ὅ,τι ἔχουσιν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, ἐδόθη
αὐτοῖς παρὰ τῶν Ἑλλήνων προγόνων.

Ἡ δις Καλλισπέρη εἶναι πατριῶτις
καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πιστὴ εἰς τὰ χρώ-
ματα τῆς πατρίδος τῆς.

Ἐν ταῖς ἰδέαις τῆς εἶναι οὐσιαστικῶς
Ἀμερικανίς.

The Waterbury Republican, 10-11-1908.

Ἡ δις Σεβαστὴ Καλλισπέρη, ἔξ Ἀθη-
νῶν, μελετᾷ τὸ Ἀμερικανικὸν ἐκπαιδευ-
τικὸν σύστημα καὶ τὴν βιομηχανικὴν ἀ-
νάπτυξιν τῆς χώρας. Ἐπεσκέφθη σχο-
λεῖα καὶ βιομηχανικὰ ἰδρύματα ἐν πό-
λεσι μεγάλαις καὶ μικραῖς καὶ πολλῶν
ἐθνικῶν καὶ διεθνῶν Συνεδρίων μετέ-
σχε.

Ἡ δις Καλλισπέρη εἶναι γυνὴ μὲ ὡ-
ραῖα πνευματικὰ δῶρα πεπρωτικῆς
καὶ εὐάρεστος ἑλληνικῆ προσωπικότης.
Ἡ οἰκειότης τῆς μὲ τὴν ἀγγλικὴν γλῶσ-
σαν ἀπέβη μεγάλης ἀξίας δι' αὐτὴν ἀ-
νὰ τὰ ταξίδια τῆς διὰ τῶν Ἠνωμένων

Πολιτειῶν καὶ ἀπέκτησεν εὐρείαν ποσότητα πληροφοριῶν, αἰτίνες δὲν θὰ λείψωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποθῶσιν ἀξίας διὰ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

Ἡ δις Καλλισπέρη δὲν ἐστάλη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως· ὁ ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἀναγνωρίζων τὴν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐργασίαν τῆς ἐνετειλάτο αὐτῇ νὰ ἐξετάσῃ τὸ κρατοῦν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα.

Μελετᾶ τὴν βιοτεχνικὴν παιδείουσιν.

Ἡ δις Καλλισπέρη ἀφιέρωσε μέγα μέρος τοῦ χρόνου τῆς ἐδῶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς βιοτεχνικῆς παιδεύσεως ἐν τοῖς σχολείοις, τὴν ὁποίαν νομίζει, ὅτι εἶναι μία μεγάλη ἀνάγκη τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκεῖνο, ὅπερ χρειάζεται ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἡ βιοτεχνικὴ καὶ βιομηχανικὴ παιδείουσις, ἄνδρες ἡσκημένοι εἰς πρακτικὰ πράγματα, οἵτινες νὰ ἀναπτύξωσι τὴν χώραν.

Ἡ εὐκαιρία διὰ ταῦτα εἶναι μεγάλη ἐν Ἑλλάδι, εἶπεν ἡμῖν ἡ δις Καλλισπέρη. Ἡ χώρα εἶναι πλουσία ἐν πηγαῖς ἐκμεταλλεύσεως· ἀπαιτοῦνται μόνον ἄνδρες μὲ ἡσκημένας χεῖρας καὶ ἐγκεφάλους, ἵνα ἀναπτύξωσιν αὐτάς.

Μέγα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

Ὅταν τοῦτο ἀναγνωρισθῇ καὶ ἡ βιοτεχνικὴ παιδείουσις γίνῃ μέρος τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν, ἡ ἀνθρωπότης θὰ λάβῃ μέγα βῆμα πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἡ γῆ θὰ εἶναι καλλίτερος τόπος διὰ τὸν βίον.

Ἡ ἐνωρίς διδομένη τοιαύτη παιδείουσις ἔχει τὴν πεποιθῆσιν ἡ δις Καλλισπέρη, ὅτι θὰ ἀναπτύξῃ τὴν φυσικὴν κλίσιν τοῦ παιδὸς καὶ οὕτω ὁ μὲ φυσικὴν τοῦ πνεύματος κλίσιν διὰ μηχανικὸς δὲν θὰ ἐκδίασθῃ νὰ μάθῃ καταστιχογραφίαν οὐδὲ ὁ γεννηθεὶς δι' ἀρχιτέκτων θὰ σπουδάσῃ ἰατρικὴν.

Ἡ δις Καλλισπέρη, ὡς πολλοὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐμελέτησαν τὸ θέμα τοῦτο, πιστεύει, ὅτι μία τῶν ἐπωφελεστάτων σπουδῶν εἶναι ἡ τῆς γεωργίας. Ἐκεῖνο, οὐτινος ἡ Ἑλλάς ἔχει χρεῖαν, εἶναι

ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένον γαιοκτημόνων ὡς καὶ ἡσκημένων βιοτεχνῶν.

Νὰ διδάσκωνται πλείονα ἑλληνικὰ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐῦρε δὲ πρὸς μεγάλην τῆς λύπην, ὅτι σχετικῶς ὀλίγα ἑλληνικὰ διδάσκονται ἐν τοῖς σχολείοις μας. Τὰ ἑλληνικὰ, εἶπεν, εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ὠραιοτάτων γλωσσῶν, καὶ ἐὰν μία παγκόσμιος γλῶσσα υἱοθετεῖτο, πιστεύει, ὅτι αὕτη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ.

The Evening Sentinel, Ansonia
14-11-1908.

Πατριῶτις καὶ ἐνθουσιῶδης πέραν πάσης περιγραφῆς καὶ ὅμως θαθέως συναισθανομένη τὸ καθῆκον, ὅπερ θεωρεῖ, ὅτι τῇ εἶναι ἐπιβεβλημένον.

Καίτοι ἡ δις Καλλισπέρη ὀμιλεῖ τὴν ἀγγλικὴν ρεόντως, ἦτο τὸ δυσκολώτατον ἔργον διὰ τὸν ζητήσαντα συνέντευξιν νὰ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτῆς πληροφῶριαν τινὰ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Ἦτο πρόθυμος μετὰ ζέσεως μάλιστα νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς θαυμασίας προόδου, ἣτις ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι, ἀφ' ὅτου αὕτη ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πρὸ 80 ἐτῶν, ἀλλὰ νὰ ζητήσῃ τις νὰ σταχυολογήσῃ τι, ὅπερ θὰ ἐφαίνετο ὑπὲρ αὐτῆς ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον καύχησις καὶ καλὸν δι' ἑαυτὴν ἦτο πάντῃ ἀδύνατον.

Ἡ δις Καλλισπέρη ἐταξείδευσε διὰ τῆς χώρας ταύτης ἐρευνῶσα καὶ μελετῶσα τὴν κατάστασιν τοῦ δημοσίου σχολικοῦ συστήματος. Τὸ ἔκαμεν ἰδίαις δαπάναις καὶ πολλῇ ἀτομικῇ θυσίᾳ, ἀλλ' εἰσέτι ὑπερπλημμυρεῖ ἐνεργητικότητος καὶ ζέσεως, ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον τῆς.

Ἐν Ἑλλάδι ἦτο ὄντως μόνη, ἣτις ὑπερμαχεῖ ὑπὲρ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν πρακτικῶν καὶ τῶν κλασσικῶν. Ἐλαβεν ἀπεριόριστον ἐνθάρρυνσιν ἐκ τῶν ἐνταῦθα μελετῶν τῆς καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἑλλάδα(*) νὰ πραγματώσῃ τινὰς τῶν νέων καὶ τῶν ἰσχυροποιηθεισῶν ἰδεῶν τῆς.

Scheneectaday Gazette, 24-3-1909.

ΝΙΚ. Γ. ΠΙΖΑΝΙΑΣ

(*) Ἐντὸς 2 περίπου μηνῶν.

Η ΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Ο ιατρός τοποθετείται εκεί όπου συναντάται το προσωπικό και το κοινωνικό στοιχείο. Το έργο του τον προορίζει να είναι συγχρόνως ο συνήγορος του ασθενούς του μπροστά στην κοινότητα και ο εκπαιδευτής των ασθενών του για την κοινοτική ζωή.

Το έ γ ω και το έ μ ε ι ς αλληλοσυμπληρώνονται. Η ζωή της κοινότητας δημιουργείται από τις ζωές που την συνθέτουν, ενώ αυτή ή ίδια είναι ο οδηγός. Η κοινότης είναι μία πραγματικότης την οποία ο ιατρός δεν μπορεί ν' αποποιηθῆ, σάν άνθρωπος πρώτα, και εν συνεχεία σάν ιατρός επιφορτισμένος με την υγεία των ανθρώπων.

α) Ο ιατρός της προσωπικότητος, εξετάζοντας τον ασθενή του, θα ἔχη αντιμετώπισει τή θέσι του στην οικογενειακή, επαγγελματική, οικονομική και ἔθνικη κοινότητα. Τό να είναι κανείς ἄγαμος ἢ οικογενειάρχης, πυροσβέστης ἢ σχεδιαστής, πλούσιος ἢ φτωχός, δημοτικός σύμβουλος ἢ ἀδιάφορος γιά τήν πολιτική, σοσιαλιστής ἢ συντηρητικός, Γάλλος ἢ Ἑλβετός, αὐτό ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Προσπαθώντας ν' ἀποκαταστήσῃ τόν ασθενή στην κανονική του κατάσταση ο ἱατρός τείνει συγχρόνως νά τόν ἀποκαταστήσῃ στην κανονική του θέσι. Αὐτός εἶναι ἐπίσης πού κάνει νά ξεκινήσῃ ὁ μηχανισμός τῆς κοινωνικῆς προνοίας, πού χρησιμοποιεῖ τήν οικονομική κοινότητα γιά νά θεραπεύσῃ τόν ασθενή του. Ἐπίσης ἔργον τοῦ ἱατροῦ εἶναι νά ἀναζητήσῃ ἀπό τήν κοινότητα τή βοήθεια πού θά ἐπιτρέψῃ τήν προσαρμογή ἐνός ἀναρρωμένου, τήν ἐπανεκπαίδευσί ἐνός ἀναπήρου καί τήν ἐπανατοποθέτησί του στην κοινωνία.

Αὐτό εἶναι ἀλήθεια σ' ὅλη τήν κλίμακα. Ἡ δρᾶσις τοῦ ἱατροῦ εἶναι κατ' εὐθείαν

καί ἄμεσος στήν ὀικογενειακή κοινότητα. Εἶναι ἄμεσος καί βραχυπρόθεσμος στήν ἐπαγγελματική καί τοπική κοινότητα. Εἶναι ἔμμεσος καί μακροπρόθεσμος, ἀλλά ὄχι λιγώτερο ἐνδιαφέρουσα, στήν ἔθνικη κοινότητα. Πράγματι ὁ τελικός σκοπός τῆς ἱατρικῆς ἐπεμβάσεως εἶναι ν' ἀποκαταστήσῃ τόν ἄρρωστο στην μακροκοσμική του τάξι.

β) Ὅχι μόνον ἐν σχέσει με τόν ασθενή του, ἀλλ' ἐπίσης καί με τήν π ρ ο σ ω π ι κ ῆ τ ο υ σ τ ἄ σ ι ἀπέναντι στήν κοινότητα, θ' ἀποκαλυφθῆ ὁ ιατρός τῆς προσωπικότητος.

Ἐν πρώτοις στήν ὑγειονομική ομάδα, με τήν ἀδελφή, τόν βοηθό ἱατρό, τήν κοινωνική λειτουργό, ὁ ιατρός θά ὀδηγηθῆ σέ στάσι συνεργασίας καί ἀγάπης. Κατόπιν στήν ἱατρική ομάδα, φροντίζοντας με τοὺς συναδέλφους του γιά τή θεραπεία ἐνός ασθενούς. Τέλος, στην κλίμακα τῆς ἱατρικῆς κοινότητος θά μπορέσῃ νά δείξῃ τό σεβασμό του πρὸς τήν προσωπικότητα.

Στοὺς ποικίλους τρόπους ὑγειονομικῆς δράσεως ὁ ἱατρός τῆς προσωπικότητος θά ἔχη ἰδιαίτερη στάσι. Ἄς πάρωμε σάν παράδειγμα τή διάρκεια μιᾶς θεραπείας. Οἱ ἱατροὶ ξέρουν καλά ὅτι μετ' ἄλλο νά εἶναι ἐπιστημονικά καθορισμένη, κυρίως δσον ἀφορᾶ τίς σύντομες ἀσθένειες. Ὁ ἱατρός-χωροφύλακας τῆς διοικήσεως θά τήν συντομεύῃ συχνά ἔξαιρετικά. Ὁ πολυάσχολος ἱατρός θά ὑπολογίξῃ στήν τύχη. Ὁ ἱατρός πού κυνηγᾷ πελατεία θά εἶναι «εὐγενής» ὑπακούοντας στήν ἐπιθυμία τοῦ πελάτου. Ὁ ἱατρός τῆς προσωπικότητος, ὑπολογίζοντας τό ἐπάγγελμα, τόν τόπο ἐργασίας, τήν προσωπικότητα τοῦ ασθενούς, θά τοῦ ἐξηγήσῃ τοὺς ἀτομικοὺς καί κοινω-

νικούς λόγους μιὰς ἀναπαύσεως ἐπαρκούς, ἀλλὰ ποτέ υπερβολικῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὶς συνταγές, ὁ ἰατρός ὁ ὁποῖος θὰ ἔχη συνειδοποιήσει τὴ σημαντικὴ οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνσι πού ἀντιπροσωπεύει γιὰ τὴν κοινότητα ἢ ἰατρικὴ περίθαλψις θὰ γνωρίζῃ χωρὶς νὰ παραβλέπη τὴν ἰατρικὴ πρόοδο, ν' ἀποφεύγῃ τὶς ἐξετάσεις πολυτελείας, τὰ υπερβολικὰ φάρμακα. Ὁ ἰατρός τῆς προσωπικότητος γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς ἰατρικῆς δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐπισκέψεων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ποιότητα κάθε μιᾶς ἀπ' αὐτές. Καὶ αὐτὴ ἡ ποιότης ἔχει σάν βάσι τὴ γνώσι τοῦ ἀνθρώπου στὸ σύνολό του.

γ) Ἐξ ἄλλου, ὁ ἰατρός τῆς προσωπικότητος δὲν μπορεῖ ν' ἀναπτύξῃ τὴν εὐνοϊκὴν του δράσι, παρὰ μόνον ἔαν ἔχη κατορθώσει νὰ προκαλέσῃ **σ τ ἄ σ ι κ α τ α ν ο ἡ σ ε ω ς ἐ κ μ ἔ ρ ο υ ς τ ῆ ς κ ο ι ν ὄ τ η τ ο ς**. Εἶναι ἀναγκαῖο ἡ οἰκογενειακὴ κοινότης, ἡ τοπικὴ κοινότης, ν' ἀφήνουν στὸν ἰατρὸ ἐλευθερίαν δράσεως κοντὰ στὸν ἀσθενῆ, νὰ μὴν ἀσκοῦν πίεσι, νὰ μὴ τοῦ ἐπιβάλλουν τὶς δικές του ἀποφει.

Ἡ οἰκονομικὴ κοινότης, ἡ ἐθνικὴ κοινότης, θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ μελετήσουν τὴ στάσι τους ἀπέναντι τοῦ ἰατροῦ. Θ' ἀποφύγουν νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν γιὰ νὰ κάνουν προπαγάνδα καὶ νὰ τὸν κάνουν νὰ ὑπηρετῇ τὰ κυριαρχικὰ του σχέδια. Δὲν πρέπει νὰ ἐξασκοῦν ἐπάνω του πίεσι ἰκανὴ νὰ ἐνοχλῇ ἢ νὰ δεσμεύῃ τὸ ἀνθρώπινο καὶ θεραπευτικὸ του ἔργο. Πρέπει σὴν ἐπαγγελματικὴν τὴν ζωὴν ὁ ἰατρός νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὶς ἀρχές γιὰ νὰ διατηρῇ τὸ ἀπαραίτητο κῆρος ἀπέναντι τῶν ἀσθενῶν. Ἐνδιαφέρει ἐπίσης ἡ κοινότης νὰ θέτῃ στὰ χέρια τοῦ ἰατροῦ τὰ μέσα γιὰ νὰ λύνη τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τῶν ἀσθενῶν.

Ο ΠΑΡΑΓΩΝ ΧΡΟΝΟΣ

Εἶναι βέβαιο ὅτι τὸ μεγάλο ἐμπόδιο κατὰ τὴν ἐξάσκησι τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητος εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀγάπης καὶ ἡ ἔλλειψις πίστεως.

Στὸν πολιτισμὸ μας τῆς φανερῆς ἀπο-

δόσεως, ὑπάρχει καὶ κατὰ ἄλλο, εἶναι ἡ ἔλλειψις χρόνου. Ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἔχη προεκτείνει τὴ διάρκειαν τῆς ζωῆς καὶ διαθέτει ταχέα μέσα μεταφορᾶς, κληγᾶ διαρκῶς τὸ χρόνο πού φεύγει.

1) Ὑπάρχει πρῶτα ὁ **χ ρ ὀ ν ο ς τ ο ὕ ι α τ ρ ο ὕ**. Ὁ ἰατρός ζῇ μετὰ τὴν ἐποχὴν του, κερδίζει καὶ ξοδεύει χρήματα ὅπως οἱ σύγχρονοί του, ἔχει γι' αὐτὸ ἀνάγκη νὰ πραγματοποιῇ κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς ἡμέρας του ἕναν μεγάλο ἀριθμὸ ἐπισκέψεων με καθωρισμένη ἀμοιβή. Ἀλλὰ, βεβαίως, εἶναι πιὸ γρήγορο τὸ νὰ κἀνῃ μία σωματικὴ ἐξέτασι, νὰ πάρῃ τὴν ἀρτηριακὴν πίεσι, νὰ συστήσῃ μία ἐργαστηριακὴ ἔρευνα, ἀπὸ τὸ νὰ διεξέλθῃ τὴν ἱστορίαν μιᾶς ζωῆς, ν' ἀπαλλάξῃ ἕναν ἀσθενῆ ἀπὸ τὶς φροντίδες πού τὸν κατατρύχουν, νὰ σὺνψῃ στὰ προβλήματα πού τὸν βασανίζουν γιὰ νὰ βρῇ τὴ λύσι τους. Ἡ παραγωγικότης — ὅρος τῆς μόδας στὸν πολιτισμὸ μας τῆς καταναλώσεως — δὲν μεταφράζεται σὴν ἰατρικὴν, ὅπως τὸ νομίζουν πολλοὶ συχνά, ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐπισκέψεων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικότητά τους πού συνδέεται μετὰ τὴν ποιότητά τους. Ἀλλὰ ποιότης καὶ ἀποτελεσματικότης δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς ἀπλοῦ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκέψεων. Ἄν, σὴν Ὀδύσσειαν πολλῶν ἀσθενῶν, βγάξωμε τὸ σύνολο τοῦ χρόνου πού ἔχασαν οἱ ἰατροὶ πού τοὺς ἐξήτασαν, τοὺς ἔκαναν ἐνέσεις, ἀκτινοσκοπήσεις, οἱ εἰδικοὶ πού συνεβουλεύθησαν, θὰ φθάναμε σ' ἕνα σύνολο πιὸ σημαντικό ἀπὸ αὐτὸ λίγων παρατεταμένων ἐπισκέψεων ἀπαραιτήτων στὸν ἰατρὸ τῆς προσωπικότητος γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

Ἄλλωστε, ἡ ἰατρικὴ τῆς προσωπικότητος δὲν εἶναι μοιραία συνδεδεμένη μετὰ τὸ χρόνο. Ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ ὠρισμένη διάθεσι τοῦ πνεύματος τοῦ ἰατροῦ καὶ ἀπὸ τὴν διαθεσιμότητά του. Σὲ πολλὰς περιπτώσεις, αὐτὴ βρίσκειται σὲ μία φράσι, μία κίνησι, ἕναν μορφασμὸ. Ὑπάρχουν ἄλλοι τρόποι τοῦ νὰ δοθῆς στὸν ἄρρωστο ἀπὸ τοῦ νὰ δώσῃς τὸ χρόνο σου.

2) Ὁ **χ ρ ὀ ν ο ς τ ο ὕ ἄ σ θ ε ν ο ὕ** εἶναι ἄλλωστε ἕχι λιγώτερο σημαντικὸς. Κάθε μέρα βλέπομε στὰ ἰατρεία μας ἀσθενεῖς, πού ἔχουν ἔλθει μετὰξὺ δύο σταντεβοῦ, νὰ στενοχωροῦνται γιὰ τὸ χα-

μένο καιρό τους και μάλιστα, κάποτε, και γι' αυτόν των άλλων ασθενών που εύρισκονται στην αίθουσα ανάμονής. Πόσες γυναίκες που συντομεύουν την επίσκεψί τους για το παιδί που έμεινε μόνο του στο σπίτι ή για το δέιπνο που έχουν να ετοιμάσουν! Πολλοί ασθενείς φέρουν δυσκολίες για να ξεντυθούν, να ξαναθυμηθούν το ιστορικό της αρρώστια τους, βιάζονται να φύγουν με τη συνταγή, της οποίας τα μικρά μπουκαλάκια ή οι αμπούλες αντιπροσωπεύουν γι' αυτούς ολόκληρη την αξία της ιατρικής επισκέψεως. Και είναι πολύ κατανοητό: Ζοῦν με το ρολόι, στο ρυθμό του κόσμου τους. Οι ψυχαναλυταί, που έχουν μία μακρά τεχνική, γνωρίζουν καλά, εκτός από την ένταση της δαπανηρῆς θεραπείας, αυτήν του χρόνου, του πολύτιμου χρόνου που θα απορροφήση. Πρέπει λοιπόν ὁ ασθενής να χωνέψη την ιδέα ότι ἡ θεραπεία δὲν μπορεί να είναι τὸ ἀποτέλεσμα κάποιου θαυματουργοῦ φαρμάκου, ὅτι ἡ υγεία δὲν ἀγοράζεται με μία εύκολη κίνησι στο φαρ-

μακοποιό, ἀλλ' ὅτι κερδίζεται και ἀποκτᾶται με μία προσπάθεια θελήσεως, ὀξυδερκείας στὸν ἑαυτό μας, ἐπιμονῆς, με μία θυσία χρόνου και κάποτε χρήματος και εὐχαριστήσεων, με μία νίκη πάνω στὸν ἑαυτό μας.

3) Βλέπουμε ἔτσι πόσο ἡ ἄσκησις τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος πρέπει να εἶναι προσαρμοσμένη στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀσθενοῦς. Εἶναι κοινὴ στὸν γενικό παθολόγο, στὸν ψυχίατρο, στὸν ψυχοθεραπευτή, στὸ χειρουργό, στοὺς εἰδικούς διαφόρων κλάδων, στὸν ἱατρό τῆς ἐργασίας, στὸν ὑγειονολόγο, στὸν ἱατρό τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως.

Και ἐν τούτοις, ἡ ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος εἶναι ποικίλη, τόσο ποικίλη, ὅσο και ἡ προσωπικότης τοῦ ἱατροῦ. Κάθε ἱατρός κάνει λίγο τὴ δική του ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος. Τὸ οὐσιώδες εἶναι να εἶναι αὐτὴ ἀγάπη, ὀξυδέρκεια και φρόνησις.

F. TRENSZ

Εἰς τοὺς σπουδαστὰς και τὰς σπουδαστρίας μας, πὸν σπουδάζουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν θὰ προσφέρουν μεγάλην ὑπηρεσίαν ὅλοι οἱ φίλοι τῶν «Ἀκτίνων», ἐὰν τοὺς ἐγγράφουν συνδρομητὰς.

Μὲ τὴν εἰδικὴν ἐτησίαν συνδρομὴν διὰ τοὺς σπουδαστὰς, ἐκ 2 δολλαριῶν, προσφέρετε ἓνα δῶρον εἰς τὸν ξενητεμένον μας Ἑλληνα σπουδαστήν, πὸν θὰ τὸν συντροφεύη καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Δώσατε διεύθυνσιν και στοιχεῖα, σὺν τῇ ἀποστολῇ τῆς ἀξίας τῆς σπουδαστικῆς συνδρομῆς εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ Περιδικοῦ (Καρύτση 14, Ἀθῆναι 124, τηλ. 3235023).

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ*

Ὁ Σωκράτης δὲν εἶναι μόνον ὁ εὐ-
ρετὴς τῆς ἐπαγωγῆς καὶ ὁ συστηματι-
κὸς ἐφαρμοστὴς τοῦ ὀρισμοῦ. Δὲν εἶναι
μόνον ὁ ἰδρυτὴς οὐσιαστικῶς τῆς λογι-
κῆς ὡς ἐπιστήμης ἢ ὁ θεμελιωτὴς τῆς
φιλοσοφικῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπα-
ράμιλλον ὑπόδειγμα βίωσης τῆς θεω-
ρίας του.

Ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος προσέχει τὸν
ἄνθρωπον, ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν, λα-
τρεύει τὴν τελειότητα, κυνηγεῖ μὲ πά-
θος τὴν δικαιοσύνην. «Πότερον δίκαια
ἢ ἄδικα πράττει» (Ἄπολ. 28 b) εἶναι ἡ
καθημερινὴ ἀνησυχία του, ἡ ὁποία θά
τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν θάνατον. Διότι δὲν
ὑπελόγιζε «μῆτε θάνατον μῆτε ἄλλο μη-
δὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ» (Ἄπολ. 28 d).

Ὁ Σωκράτης ἔζησεν ὅσα ἐδίδασκεν.
Ἐβίωσεν ὅσα ἐπίστευεν. Ἐπεκύρωσε
μὲ τὴν ζωὴν του ὅσα ἐπρέσβευεν. Ὁ
Ἑρμογένης ἔρχεται εἰς τὸν φιλόσοφον
καὶ διαμαρτύρεται. Ἐπλησίαζεν ἡ στιγμή
τῆς δίκης τοῦ Σωκράτους καὶ ἐκεῖνος
δὲν ἐτοίμαζε τὴν ἀπολογία του.

Καὶ ὁ φιλόσοφος διερωτᾶται διατί
νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἀπολογία του; Δὲν
ἐπέρασε τὴν ζωὴν του ἀπολογούμενος;
Ἡ ζωὴ του ἡ ἴδια δὲν ἦτο μία ἀπολογία;

* Ἀπὸ τὸ πρόσφατον ἔργον: «Ἡ πορεία
τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως» Γ. Μ π ο ζ ῶ
ν η. Ἀθῆναι 1973

«Οὐ γὰρ δοκῶ σοι τοῦτο μελετᾶν διαβε-
βιωκέναι;» (Ἄπομν. IV, 8, 4). «Δὲν
σοῦ φαίνομαι ὅτι κατηνάλωσα τὴν ζωὴν
μου κάνοντας τὴν ἀπολογία μου;» Ἡ
ζωὴ του ἦτο ἡ ἀπολογία του καὶ ἀπὸ
αὐτὴν ἤντησε τὴν ἐπιχειρηματολογία
του. Αὐτὴ τὸν καθιστοῦσε θαρραλέον
ἐνώπιον τῶν δικαστῶν.

«Ἐγώ, Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐκτιμῶ καὶ σᾶς
ἀγαπῶ, ἀλλὰ θὰ προσφέρω τὴν προτί-
μησιν τῆς ὑπακοῆς μου εἰς τὸν θεὸν καὶ
ὄχι εἰς σᾶς. Καὶ ὅσον θὰ ὑπάρχῃ μέσα
μου ἀναπνοὴ καὶ θὰ στέκωμαι στὰ πόδια
μου, δὲν θὰ σταματήσω νὰ φιλοσοφῶ
καὶ νὰ προτρέπω καὶ νὰ δεικνύω εἰς
ὅποιον θὰ ἐτύχαινε εἰς τὸν δρόμον μου
λέγων αὐτὸ πού συνηθίζω. Φίλτατε,
σὺν Ἀθηναῖος πού εἶσαι, κάτοικος δηλα-
δὴ τῆς μεγαλυτέρας καὶ πλέον φημισμέ-
νης πόλεως διὰ τὴν σοφίαν της καὶ τὴν
ισχύν, δὲν ἐντρέπεσαι νὰ φροντίζῃς διὰ
χρήματα, πῶς θὰ τὰ κάμῃς πιὸ πολλά,
καὶ διὰ δόξαν καὶ διὰ ὑπόληψιν· ἀλλὰ
διὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ
τὴν ψυχὴν, πῶς θὰ γίνῃ πιὸ καλὴ,
οὔτε ἐνδιαφέρεσαι οὔτε φροντίζεις;»
(Ἄπολ. 29 de).

Αὐτὴ ἡ ταύτισις θεωρίας καὶ πράξεως,
αὐτὴ ἡ ἀφομοίωσις τῶν εἰς ἐνότητα κα-
θιστοῦσε τὸν Σωκράτη ἀτρόμητον περι-
φρονητὴν τοῦ θανάτου. Ὅταν ὁ Κρίτων

ἔδειξε τὴν δυσαρέσκειάν του, διότι ὁ φιλόσοφος κατεγίνετο μὲ δύσκολον φιλοσοφικὴν συζήτησιν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του καὶ τὸ δηλητήριο δὲν θὰ ἦτο δραστικὸν καὶ θὰ ἐχρειάζετο νὰ ἐπαναληφθῇ ἢ δόσις, ὁ Σωκράτης ἀπήντησεν: «ἄφησε (τὸν ὑπηρέτην) νὰ πάη στὸ καλὸ. Καὶ ἄς ἐτοιμάζῃ νὰ μοῦ δώσῃ τὸ δηλητήριο δύο, καὶ ἐὰν χρειασθῇ, καὶ τρεῖς φορές» (Φαίδ. 63 e).

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατός του ἦτο ἀντάξιος ἥρωος καὶ σοφοῦ. Ὁ ὑπηρέτης φέρνει τὸ δηλητήριο εἰς ἓνα ποτήρι. Ὁ Σωκράτης μὲ ἀπόλυτον αὐτοκυριαρχίαν τὸ παίρνει στὰ χέρια. Εὐχεται διὰ τὴν μετοίκησίν του καὶ πίνει τὸ κώνειον.

Οἱ φίλοι του μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς εἶχον κατορθώσει νὰ συγκρατοῦν τὰ δάκρυά των. Ἀλλὰ εἰς τὸ θέαμα τοῦ φιλοσόφου νὰ πίνη τὸ δηλητήριο ἤρχισαν νὰ κλαίουں ἀσυγκράτητα. Δὲν

ἔκλαιαν μόνον διὰ τὸν φίλον ποὺ ἔχαναν ἀδίκως, δὲν ἐθρηνοῦσαν μόνον διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἀλλ' ἔκλαιαν καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν των τύχην. Εἰς τὸ ἐξῆς μόνον θὰ ἀντιμετώπιζαν τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Ἄλλ' ὁ Σωκράτης διαμαρτύρεται καὶ ἐπιτιμᾷ. Δὲν πρέπει νὰ κλαίουں πρὸ τοῦ φαινομένου τοῦ θανάτου. Ὁ γνήσιος φιλόσοφος ἐμβαθύνει εἰς τὴν ζωὴν καὶ περιφρονεῖ τὸν θάνατον.

Ὁ Σωκράτης βηματίζει ὀλίγον ἐντὸς τοῦ κελλίου τῆς φυλακῆς καὶ κατακλίνεται. Σὲ λίγο ψύχονται τὰ πόδια του. Τὸ σῶμα ἀδρανεῖ. Ὁ Κρίτων τοῦ κλείνει τὸ στόμα καὶ τὰ μάτια. Ὁ μέγας φιλόσοφος εἶναι νεκρός.

«Ἦδε ἡ τελευτὴ, ὦ Ἐχέκρατες, τοῦ ἐταίρου ἡμῖν ἐγένετο, ἀνδρός, ὡς ἡμεῖς φαίμεν ἄν, τῶν τότε ὧν ἐπειράθημεν ἀρίστου καὶ ἄλλως φρονιμοτάτου καὶ δικαιοτάτου» (Φαίδ. 118).

32 μ. Χ. - 1973 μ. Χ.

(ἢ ὁ Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερα...)

EIKONA ΠΡΩΤΗ

(Στὰ 32 μ. Χ., στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ
στὰ Ἱεροσόλυμα)

Ἐχει προηγηθῆ μιὰ λυσσαλέα καὶ ἄ-
δοξη ἐπίθεση ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους κατὰ
τοῦ Ἰησοῦ. Ἀκριβῶς μετὰ, Ἐκεῖνος,
ἀνεβαίνει στὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Καὶ οἱ
Φαρισαῖοι διαλύουν τὴ θεελλώδη συν-
εδρίασή τους.

Τὸ πρῶτ', ὁ Ἰησοῦς, κατεβαίνει πάλι
στὸ ναὸ, νὰ διδάξει τὰ πλήθη.

Τῆ νύχτα ἔχει συμβῆ κάτι ἀναπάντεχο
γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ πρόσωπο τῆς
ψεύτικης ἐντιμότητας. Ἐχουν πιάσει («ἐπ'
αὐτοφώρῳ») μιὰ γυναίκα νὰ καταπατεῖ
τὴ συζυγικὴ πίστη.

Ἡ μεγάλη εὐκαιρία ποῦ ζητοῦσαν!

Τὴν σέρονουν μπροστὰ στὸν Ἰησοῦ.
(Σκιρτὴ βίαιη καὶ ἀποτροπιαστικὴ). Ἡ
γυναίκα τρέμει σὰ φυλλοκλάμο. Τὸ
πρόσωπό της εἶναι γεμάτο ἀγωνία θανά-
του, τὰ ροῦχα της ξεσκέζονται καὶ τὸ
σῶμα της βιάζεται αἶμα. Τὸ πλῆθος νιώθει
ἡδονὴ γιὰ τὸ κατάντημα τῆς γυναίκας.
Οἱ φωνὲς καὶ τὸ πανδαιμόνιο σταματᾶνε..
—Διδάσκαλε, αὐτὴ ἡ γυναίκα πιάστηκε
(ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιγευομένη). Στὸ νόμο
μας, ὁ Μωυσῆς, διάταξε νὰ λιθοβολοῦνται
τέτοιες γυναῖκες. Ἐσύ, λοιπόν, τί λές;

Ἐκεῖνος σκύβει τὸ κεφάλι. Καὶ μὲ τὸ
δάχτυλο κατὰ γράφει στὸ χῶμα.

Οἱ Φαρισαῖοι βρίσκουν πῶς αὐτὸ φανε-
ρώνει κάποια ἐσωτερικὴ Του ἀδυναμία.
Γι' αὐτὸ ἐπιμένουν. Γίνονται φορτικοί!

Ὁ Ἰησοῦς σηκώνει ἡρέμα τὸ κεφάλι.
Οἱ ἄλλοι περιμένουν μὲ κομμένη ἀνάσα.

Ἄν διατάξει τὸν λιθοβολισμό, θὰ τὸν
κατηγορήσουν γιὰ παραβάτη τοῦ ρωμαί-
κοῦ νόμου. Ἄν πάλι ἀρνηθεῖ, θὰ εἶναι
παραβάτης τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου.

—Ὁ ἀναμάρτητος ἄς ρίξει πρῶτος τὴν
πέτρα πάνω της, ἀκούγεται ἡρεμὴ ἡ φωνὴ
Του.

Οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ψεύτικη ἀγιότητα
τὰ χάνουν. Οἱ πιὸ γέροι φεύγουν πρῶτοι
μὲ κατεβασμένο κεφάλι. Κι ἀμέσως ἀκο-
λουθοῦν οἱ ὑπόλοιποι.

Στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ δὲν μένει παρὰ
μόνο ἡ γυναίκα μὲ τὸν Ἰησοῦ.

—Οὐδεὶς σὲ κατέκρινε;

—Κανείς, Κύριε!

—Οὐτ' ἐγὼ σὲ κατακρίνω. Πήγγινε, κι
ἀπὸ ἔδω καὶ πέρα μὴν ἀμαρτάνεις πιά! . . .

EIKONA ΔΕΥΤΕΡΗ

(Στὰ 1973 μ.Χ., κάπου στὸν μικρὸ μαρ-
τυρησιεὶς πλανήτη)

Ἡ ἴδια σκηνή, ὅπως καὶ στὴν πρώτη
εἰκόνα. Μόνο ποῦ ἐδῶ ἐπαναλαμβάνεται
σὲ ὅλους τοὺς τόπους τοῦ πλανήτη μας.

Ἡ σκηνὴ δὲν εἶναι στατική, ἀλλὰ κι-
νητική. Αὐτὸ θὰ πῆ, πῶς τὸ ἕνα πλάνο
διαδέχεται τὸ ἄλλο σὲ γρήγορο ρυθμό.
Ἔτσι ποῦ ὅλοι οἱ θεατὲς μπαίνουν μέσα
στὸ τελικὸ πλάνο.

Κι ἐδῶ, οἱ Φαρισαῖοι, ἔχουν βρεῖ τὴ
μεγάλη εὐκαιρία!

Τῆ νύχτα (αὐτὴ ποῦ ἔφερε ἡ καταναλω-
τικὴ κοινωνία μὲ τὴν κατάλυση τῶν Ἰδεῶν)
ἔχουν συλλάβει («ἐπ' αὐτοφώρῳ») τὴ Νέα
Γενιά, νὰ καταπατεῖ τὴν πίστη στὰ ἰδανικά.

Καὶ νὰ πορεύεται στὸ δρόμο τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ μηδενισμοῦ! . . .

—Ὅπως καὶ στὴν πρώτη εἰκόνα, τὴν σέρνουν μπροστὰ στὸν Ἰησοῦ.

—Διδάσκαλε, αὕτη κατῆλειπται ἐπ' αὐτοφώρῳ· καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἡμῶν Μωυσῆς ἐντεταίλατο λιθάζειν!

Ἐκεῖνος, «κάτω κύβας τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν».

Οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἐδῶ, ἐπιμένουν. —Εἶναι διεφθαρμένη! Δὲν τὴν βλέπετε; Τρέχει στὸ μηδενισμὸ καὶ στὴν ἀναρχία. Τί περιμένετε;

Ὁ Ἰησοῦς θὰ σηκώσει ἥρεμα τὸ κεφάλι. Καὶ θὰ πεῖ, μὲ ἀκόμα πιὸ ἥρεμη φωνή.

—Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον ἐπ' αὐτήν . . .

Ἡ σακηνή, ποῦ θὰ ἀκολουθήσει, θὰ εἶναι ὀλότελα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη εἰκόνα: Οἱ Φαρισαῖοι θὰ χυμίζουν πάνω της, νὰ τὴν σκοτώσουν μὲ τίς πέτρες. Κανεὶς δὲν φεύγει! Τὸ ἀνοῦγμα τῆς σακ-

νῆς τοῦ λιθοβολισμοῦ, θὰ γίνεῖ ἀπὸ τοὺς ἀσπρομάλληδες. Ὑστερα θ' ἀκολουθήσουν ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Μερικοὶ φίλοι τοῦ Ἰησοῦ θὰ κατατρομάξουν. Μόνο αὐτό!

Δὲν θὰ ἐπέμβουν. Ἀπλῶς θὰ μείνουν, νὰ κοιτάζουν μὲ μάτι φοβισμένο.

Ὁ Ἰησοῦς θὰ σηκωθεῖ ὀρθός, θ' ἀπλώσει τὰ χέρια καὶ θὰ τὴν ἀγκαλιάσει, νὰ τὴν γλυτώσει ἀπὸ τὸ πετροβόλημα.

Οἱ πέτρες θὰ πέφτουν πάνω Του. Ἐτσι ποῦ θὰ Τὸν πληγώσουν ὀλόκληρον! Ὁ Χιτώνας Του θὰ ξεσπιστεῖ καὶ τὸ τίμιον Αἷμα Του θὰ βάψει τὸ χῶμα . . .

Ὅταν πιὰ θὰ σταματήσει τὸ πανδαμόνιο καὶ θὰ μείνουν μόνο ὁ Ἰησοῦς μὲ τὴ Νέα Γενιά, θ' ἀκοστεῖ ἡ φωνή Του!

—Οἱ πάντες σὲ κατέκριναν;

—Ναί, Κύριε, οἱ πάντες!

—Ἐγὼ ὅμως δὲν σὲ κατακρίνω! Πορεύου καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἀμάρτανε. . . .

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΚΑΤΙ ΑΠΟ ΤΗ «ΜΝΗΜΗ ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ»,

Γιὰ τὴ Μνήμη τῶν 50 χρόνων τῆς Μ. Ἀσίας ποῦ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀφίση ἀσυγκίνητο κι' ἀμέτοχο κανένα πνευματικὸ ἄνθρωπο θὰ προσπαθήσω νὰ προσφέρω κι ἐγὼ κάτι ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μου ἐμπειρία γράφοντάς σας μιὰ ἀνέκδοτη ἱστορία ἀπὸ μιὰ ἐποχὴ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς.

Ἡ ἱστορία μας ἀρχίζει τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922, ἀποκαλύπτεται τὸ 1942 καὶ μοῦ μεταφέρεται ἀπὸ ἓνα ἀξιωματικὸ αὐτόπτη μάρτυρα, τὸ 1960.

Κατὰ τὸν Ἑλληνογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1941, μετὰ τὴν εἴσοδο μιᾶς γερμανικῆς φάλαγγος στὴν περιοχὴ τῆς Θράκης, ἡ Ἑλληνικὴ Ταξιαρχία Ἐβρου ἀποκόπτεται, ἀπομονοῦται καὶ διὰ νὰ ἀπο-

φύγη τὴν παράδοσι στοὺς Γερμανοὺς εἰσέρχεται στὴν Τουρκία καὶ παραδίδεται στοὺς Τούρκους μὲ τὴν ἐλπίδα ὅπως δυνηθῆ καὶ χρησιμοποιηθῆ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἄλλοῦ. Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐξἄκολουθοῦν νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν, ἀφοπλίζουν τὴν ταξιαρχία, καὶ τὴν μεταφέρουν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως στὴν Πέργαμο (1) στὴν πατρίδα

(1) Διὰ νὰ γίνῃ καταληπτὴ ἡ ἱστορία μας θὰ πρέπη νὰ τονίσω στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι κατὰ τὸ 1922 ἀπὸ τοὺς 8000 Ἑλληνας κατοίκους τῆς Περγάμου ἐγκατέλειψαν τὴν πόλι μόνον 4000 περίπου. Οἱ ὑπόλοιποι ἔμειναν ἐκεῖ διὰ δύο κυρίως λόγους. Πρῶτον, δὲν τοὺς εἰδοποίησε καμ-

τοῦ Ἀγ. Ἀντύπα, στήν Πατρίδα μου, ὑπό αὐστηράν ἐπιτήρησιν.

Αὐτά μέχρι τοῦ 1942, ὅποτε ἡ πλάστιγξ τοῦ πολέμου κλίνει ὑπέρ τῶν Συμμάχων καί οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζουν νά ἐρωτοτροποῦν πρὸς αὐτούς, καί ἡ ἐπιτήρησις τῶν κρατουμένων Ἑλλήνων στρατιωτικῶν, χαλαροῦται.

Ἀποτέλεσμα τῆς χαλαρώσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀνετος κυκλοφορία τῶν κρατουμένων ἐντὸς καί ἐκτὸς τοῦ Στρατοπέδου.

Ἀκριβῶς τὴν περίοδο αὐτή, τὸ 1942 μιὰ ἡσυχὴ βραδυὰ καί ἐνῶ ὁ ἀξιωματικὸς ποὺ ἀναφέραμε προηγουμένως συνδιελέγετο ἡσυχὰ μὲ ἓνα Ἑλληνα ὑπαξιωματικὸ, δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν μιᾶς χανούμισσας. Τοὺς πλησιάζει καί τοὺς ὀμιλεῖ χαμιλοφώνως ἑλληνικά. Τοὺς παρακαλεῖ νά τὴν ἀκολουθήσουν μέχρι τὸ σπίτι της. Αὐτοὶ ἀρνοῦνται ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι κρατούμενοι καί ὅτι εὐρίσκονται ὑπὸ περιορισμὸν, ἀλλὰ στὸ τέλος ἡ ἐπισκέπτριά τοὺς πείθει νά τοὺς ὀδηγήσῃ στὸ σπίτι της.

Ἀπὸ διαφόρους στενοὺς καί ἀπόμερους δρόμους τοὺς ὀδηγεῖ στὸ σπίτι της. Ἐκεῖ ἀνοίγει τὴν εἴσοδον καί τοὺς ὀδηγεῖ στὸ χῶλλ. Ἐδῶ τοὺς περιμένει μιὰ νέα εἰκοσι ἐτῶν. Τὴν παρουσιάζει. Εἶναι ἡ κόρη της. Ὅλοι μαζί προχωροῦν στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ καί φθάνουν σ' ἓνα δωμάτιον γεμάτο ἀπὸ εἰκονίσματα. Καί ἀμέσως ἀρχίζει νά τοὺς ἐξηγεῖ. «Εἶμαι Ἑλληνίδα

μιὰ ἐπίσημος Ἀρχὴ ἢ μᾶλλον τοὺς προέτρεπαν νά μείνουν, καί δεύτερον διότι οἱ περισσότεροὶ ἀπ' αὐτούς εἶχαν παιδιὰ στὸ Στρατὸ καί βρισκόνταν ἀκόμη στὸ Μέτωπον, καί τὰ περιμένα νά ἐπιστρέψουν.

καί Χριστιανή. Τὸ ἴδιο καί ἡ κόρη μου. Κατὰ τὸ 1922, μόλις πέρασε ἀπὸ τὴν Πέργαμον ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς μπῆκαν μέσα οἱ Τσέτες (Τοῦρκοι ἀντάρτες στήν κατεχομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων περιοχὴ τῆς Μ. Ἀσίας). Μᾶς χώρισαν σὲ γέρους καί γρηές, σὲ νέους, νέες καί μικρὰ παιδιὰ. Τοὺς γέρους καί τίς γρηές ἐξετέλεσαν σὲ μιὰ χαράδρα ἐξω ἀπὸ τὴν πόλιν. Τοὺς νέους ποὺ ἦσαν ἐλάχιστοι τοὺς ἐστείλαν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Τουρκίας γιὰ νά σπάζουν πέτρες καί νά φτιάχνουν δρόμους. Τὰ παιδιὰ τὰ σκόρπισαν ἐδῶ καί κεῖ. Καί μᾶς πῆραν οἱ Τοῦρκοι.

Ἐγὼ εὐτυχῶς ἔπεσα σὲ καλὰ χέρια. Ὁ ἄνδρας μου εἶναι καλὸς καί μοῦ ἐπιτρέπει νά διατηρήσω τὴ πίστιν μου. Τὴν κόρη μου τὴν κράτησα Χριστιανή. Ἀλλὰ ἐγὼ καί ἡ κόρη μου θέλουμε νά φύγωμε νά πᾶμε στήν Ἑλλάδα νά βροῦμε τοὺς δικούς μας. Νὰ μᾶς πάρετε μαζί σας. Οἱ δύο στρατιωτικοὶ τοὺς ἀπήνησαν ὅτι αὐτὸ ποὺ ζητοῦσαν δὲν ἦταν εὐκολο ἀφοῦ καί οἱ ἴδιοι ἦσαν κρατούμενοι σὲ στρατόπεδο.

Οἱ γυναῖκες ἐπέμεναν, ζητοῦσαν, ἰκέτευαν νά τίς πάρουν μαζί των. Ἀλλὰ καί οἱ στρατιωτικοὶ προέβησαν ἄρησι. Δυστυχῶς δὲν ἦταν δυνατὸν νά τίς πάρουν μαζί των νά τίς φέρουν στήν Ἑλλάδα.

Τίς χαιρέτησαν καί ξεκινοῦν νά φύγουν, ἀλλὰ ἐκεῖνες κλαῖνε καί παρακαλοῦν νά τίς πάρουν μαζί των. Τίς ἀφίουν καί φεύγουν κ' ἐκεῖνες κλαῖνε καί θὰ κλαῖνε ἀκόμη, ἀφοῦ καί ἡ μνήμη ὄλων μας τόσο πολὺ ἀδυνατήσε . . .

Δ. ΦΙΛΙΟΓΛΟΥ

Ο Τ. Σ. ΕΛΙΟΤ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Το Έθνικόν Θέατρο, παρουσίασεν τελευταία στην πόλη μας (κινηματοθέατρον «Παλλάδιον»), τὸ ἔργο τοῦ Τ.Σ. "Ελιοτ: «Ὁ σεβάσμιος πολιτικός». "Αν θυμούμαστε καλά, εἶναι ἡ τρίτη φορά, μέσα σ' ἓνα χρόνο, πού τὸ Έθνικόν Θέατρο μᾶς προσφέρει τὴν εὐκαιρία ἐπαφῆς μετὰ τὸ σοβαρὸν ρεπερτόριο. Γι' αὐτό, οἱ παραστάσεις του στήν ἐπαρχία, πού ἔχουν ἓνα περιεχόμενον εὐρύτερης ἀποστολῆς, νομίζομε πὼς πρέπει νὰ ἀξιολογοῦνται, νὰ σημειώνονται καὶ νὰ προσέχονται, ὅσο γίνεται περισσότερο.

Στὶς τωρινὰς παραστάσεις, πιστεύομε, πὼς ἔχομε μιὰν ἀπ' τὶς καλύτερας ἐπιτυχίες τῆς κρατικῆς μας σκηνῆς. Γιατί, τὸ ἔργο πού ἀνεβάζεται, ἐκτός ἀπ' τὴν ἡρεμὴ ἐπιφάνεια μετὰ τὸ τραγωδικὸ βάθος καὶ τὸν ἠθικὸ καθαρμὸ, δίνει καὶ μιὰν ἀπάντησιν στὸ θόρυβον γιὰ τὴν σκηνικὴν «δράσιν» κ.λ., πράγμα πού θέτει, πολὺ ἀπλά, τὸ πρόβλημα καὶ τὴ λύσιν, πού ἔδωσεν ὁ μεγάλος σύγχρονος Ἀγγλος ποιητῆς (ἕνας χριστιανὸς ποιητῆς πού ἔχει διαποτίσει τὴν εὐρωπαϊκὴν γενικότερα πνευματικὴν ζωὴν τοῦ αἵωνα μας): τὰ ἔργα σώζονται μόνο μετὰ τὸ ἠθικὸ μῆνυμα, πού βγαίνει ἀπ' τὸν ὄριμον λόγον καὶ ὄχι ἀπ' τὶς σκηνικὰς ἐκεῖνες συνταγὰς, πού ζητοῦν συγκρούσεις καὶ σκοτεινοὺς ὀρίζοντες μονάχα. Ὁ "Ελιοτ, στὸν «σεβάσμιον πολιτικόν» ἀναζητᾷ τὴν σαφήνεια, ἀφήνει τὴν χρηστικὴν ἐκείνην σκίασιν πού ἔχει στήν ποιήσιν του, γιὰ νὰ πλησιάσῃ τὸν ἄνθρωπον, νὰ τοῦ θυμῆσιν τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελικοῦ («τὶ ὄφελῆσται ἄνθρωπος . . .») καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἀναγέννησιν, πέρ' ἀπ' τὴν συμβατικότητα. Δηλαδή, θέτει τὸν λόγον στήν ὑπηρεσίαν τῆς ἠθικῆς, ἀνάγοντας ἔτσι τὴν ἀνθρώπινον δυνατότητα σ' ἓνα ἄνωρον εὐρύτερης ὄρασης. Γι' αὐτό, ἡ ἀναλογία πού ὑπάρχει στὰ

θεατρικὰ τοῦ Τ. "Ελιοτ μετὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τραγικούς, ἔχει μιὰν νομοτελειακὴν σχεδὸν αἰτιογένεια, ἀφοῦ καὶ στὶς δύο ἀφετηρίες, ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ζωὴ του εἶναι τὸ κύριον θέμα. Καὶ δίνεται μετὰ τὸν κεντρικὸν ἥρωα πού, ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴν ψεύτικην προσωπίδα του, πού εἶχε σ' ἓνα εὐρὸν κύκλον δημόσιας ζωῆς, ἀνακάλυψε πὼς δὲν εἶχε τίποτε, πὼς ἔφερεν μονάχα τὸ βάρος τῶν πράξεων καὶ τῆς μοναξιάς του, πράγμα πού τὸν ἀνάγκασεν νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ζωὴν πού ἔλασεν στήν σύνδεσιν μετὰ τοὺς ἀνθρώπους "τὰ τέχνα του" πού τὸν ἀγάπησαν.

Ὁ Μῆτσος Λυγίζος, πού σκηνοθέτησεν τὸ ἔργο, πρόσεξε μετὰ πολλὴν σπουδὴν τὸ βαθύ του ὑπόστρωμα καὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς, παρὰ τὴν κρατημένην ἀτμόσφαιραν στήν σύνδεσιν τῶν προσώπων, ἐπέτυχεν νὰ δώσῃ μιὰν καλοζυγιασμένην ἐσωτερικὴν σύνθεσιν στήν κίνησιν καὶ στήν εἰδικὴν συνέπειαν, πού εἶχαν αὐτὰ σὰν ἡθοιοιοί. Πάντως, ἡ πολλὴ μελέτη καὶ ὁ κόπος, γιὰ τὴν καλύτερην δυνατὴν μεταφορὰ τοῦ ἔργου στήν δικὴν μας σκηνὴν, εἶναι φανερὰ στήν δομὴν τῆς ἐρμηνείας, πού ἔδωσεν ἐδῶ ὁ σκηνοθέτης. Ἀντίρρηση θὰ εἶχε πιθανόν κανεὶς γιὰ κάποια φλεγματικότητα, σὲ στιγμὰς κορυφαίας συναισθηματικῆς ἐξάρσης, καὶ ἀκόμα, ἕως γιὰ κάποια πλασματικὴν ἀκαμψίαν, πού χαρακτηρίζε, πολλὰς φορές, βασικὰ πρόσωπα (π.χ. στὶς σκηνὰς πού γίνεται ἡ συνάντησιν Κλάβερτον καὶ Κυρίας Κάργγιλ ἢ στὶς συνομιλίας, στήν προτελευταία εἰκόνα, πού γίνονται ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς οἰκογενείας Κλάβερτον). Φυσικὰ, αὐτὲς οἱ ἀπαιτήσεις, εἶναι λίγον - πολὺ ἕως ἀνστηρές, ἀλλά, ὥστόσο, πρέπει νὰ λέ-

γονται, ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν δική μας κρίση, ὑπῆρξαν.

Ἄπ' τὰ πρόσωπα, πού ἔλαβαν μέρος, οἱ δύο βασικοὶ ρόλοι τοῦ λόρδου Κλάβερτον καὶ τοῦ Φεντερικό Γκομέθ, πού κρατήθηκαν ὁ πρῶτος ἀπ' τὸν Γίικα Μπιινιάρη καὶ ὁ δεύτερος ἀπ' τὸν Γρηγόρη Βαφιά, ἀποδόθηκαν μὲ μεγαλύτερη ἄνεση καὶ μὲ τὴν τρομακτικὴ ἐκείνη ἡρεμία πού ζητάει τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου. Δὲν θὰ εἴχαμε νὰ παρατηρήσουμε τίποτ' ἄλλο, στὴν προκειμένη περίπτωση, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ὑπερβολικὴ πειθαρχία στὴν ἐξωτερικὴ ἀντίδραση τοῦ Μπιινιάρη καὶ μιὰ ὑπερβατικὴ περίπου αὐτοπεποίθησις στὴν στάση τοῦ Βαφιά. Ἡ Φωτεινὴ Μανέττα, στὸν σημαντικὸν ὀπωσδήποτε ρόλο τῆς Μόνικας Κλάβερτον, ἂν ἐξαιρέσουμε τίς καλύτερες στιγμὲς τῆς ὅπως στὴν προτελευταία καὶ στὴν τελευταία σκηνή, γενικὰ φάνηκε κάπως ἀπροσάρμοστη στὸ πνεῦμα τῆς ἡρωΐδας πού ὑποδύθηκε, ἂν καὶ στὸ ἀποτέλεσμα ἔδωκε τὴν στήριξις καὶ τὸ δρᾶμα πού ζητοῦσε τὸ κείμενο ἀπ' αὐτὴν. Τὸ ἴδιο, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν Κώστα Καχζίδη στὸν ρόλο τοῦ Τσάρλς Χέμινγκτον, πού στάθηκε στὰ ἱκανοποιητικὰ αὐτὰ ἐπίπεδα, παρ' ὅλον ὅτι, κατὰ τὴν δική μας ἀπόψη, κινήθηκε μὲ κάποιαν ἀριστοκρατικὴ ἰσχύτητα, πού ἀντιστρατεύεται τὸν αὐθορμητισμὸ τοῦ ἡρώα του. Ἡ Πίτσα Καπιτινέα, ὡς Κυρία Πίγκοτ, κινήθηκε μὲ ἄνεση καὶ μὲ πλήρη συνέπεια γιὰ νὰ δώσει ἕναν τύπο πραγματικὸν ἀπ' τὸ ἀγγλικὸν θέατρο, πράγμα πού δὲν τὸ κατάφερε, στὸ ἴδιο ὕψος, ἢ Ἐλένη Ζαφειρίου στὸν ρόλο τῆς Κυρίας Κάργγιλ,

πιθανὸν ἀπὸ κάποια δυσκολία πού τῆς ἐπέβαλεν ἡ ἀπαιτήσις τῆς ἡρωΐδας.

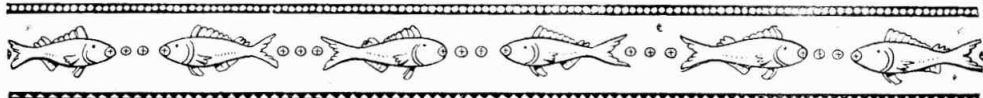
Τέλος, πολὺ καλὸς - χωρὶς ἰδιαίτερες ἀξιώσεις - ὑπῆρξε καὶ ὁ Στ. Καλογερόπουλος, ὡς Μάικ Κλάβερτον, παρὰ τὸν δύσκολο ρόλο μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, πού εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει.

Ἡ μετάφρασις τοῦ Στάθη Σπηλιωτόπουλου, προσαρμοσμένη στις ἀπαιτήσεις ἑνὸς καλλιεργημένου γλωσσικοῦ αἰσθητήριου καὶ διαθρομωμένη μὲ τὴν διακριτικὴ ἐκείνη πνευματικὴτητα καὶ ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα πού ἔχει ὁ Τ.Σ. Ἐλιοτ, βοήθησε πολὺ νὰ γίνῃ τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ στὴν δική μας σκηνὴ μιὰ ζωντανὴ μορφή ζωῆς. Ἐπίσης, τὰ σκηνικὰ καὶ τὰ κουστούμια τοῦ Γιώργου Βακαλό, εἶναι καμωμένα μὲ προσοχή, μὲ φρόνησις καὶ μὲ πιστότητα στὴν σκυθρωπή, σκεπτικὴ καὶ ἡρεμὴ ἀποτίμησις τῆς ζωῆς, πού ζητάει ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ποίησις τοῦ συγγραφέα.

Γενικὰ, ἡ παράστασις αὐτή, τόσο σὰν περιεχόμενον ρεπερτορίου, ὅσο καὶ σὰν σκηνικὴ ἐρμηνεία καὶ ἀπόδοσις ἡθοποιῶν τοῦ Ἑθνικοῦ μας Θεάτρου, τιμᾷ τὴν προσπάθειαν καὶ σημειώνει μιὰ πολὺ ἱκανοποιητικὴ ἐπίτευξις στὸ ἐνεργητικὸ του. Ἐτσι τὴν ἀξιολογοῦμε, ἀπ' τὴν σκοπιὰ τῆς ἐπαρχίας, τὴν τωρινὴ παρουσία τῆς κρατικῆς σκηνῆς. Καὶ πρέπει νὰ μὴ μένει ἀπαρατήρητη ἡ γνώμη τῆς ἐπαρχίας, γιὰτὶ, ἔστω καὶ χωρὶς ἀστραφτερά ὀνόματα εἰδικῶν κριτικῶν, ἔχει καὶ κριτήρια καὶ κοινὸ γιὰ τὸ σοβαρὸ θέατρο.

Ἰωάννινα

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΤΟΧΑΣΤΟΥ

Αναζητήσεις και Προοπτικές

«Ο κόσμος σήμερα είναι δίχως γοητεία. Με την απόλεια δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος φαίνεται πρᾶγματι ἔρημος», γράφει ὁ γενικός γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. I.N. Θεοδωρακόπουλος εἰς τὸ πρόσφατον μελέτημά του «Τὰ σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα», Ἀθήναι, 1972.

Ὅταν διαβάξῃς τὸν Θεοδωρακόπουλον, πιστεύεις ὅτι ἡ φιλοσοφία ζῆ, διότι ὁ φιλόσοφος ξέρεῖ νὰ διακρίνῃ τὸ οὐσιώδες ἀπὸ τὸ ἐπουσιώδες, τὴν προσωπικότητα ποῦ συμβάλλει εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς σκέψεως ἢ ποῦ ἀναστέλλει τὸν στοχασμόν.

Ἡ μεγάλη γύμνια τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἡ ἀπόλεια τοῦ Θεοῦ. Ἡ τραγικὴ ἀντινομία τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀδυναμίαν του νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα του μετὰ τὴν λογικὴν. Ὁ Θεοδωρακόπουλος ἀναλύει τὴν ἐποχὴν μας μετὰ σαφήνειαν, μεθοδικὴν σκέψιν, κριτικὴν δέξινον καὶ συγχρόνως εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν φιλοσοφικὴν προβληματικὴν.

Ὁ σύγχρονος μελετητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐμπλέκεται εἰς τὰς ἀτραπούς τοῦ στοχασμοῦ, εἰς τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὴν πολυπλοκότητά του. Ἄλλ' ὁ Θεοδωρακόπουλος εἶναι ὁ κατάλληλος δάσκαλος νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον, νὰ χειραγωγῆσῃ, νὰ συζητήσῃ, μετὰ τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα κάθε σχολῆς καὶ κάθε φιλοσοφικῆς ἀντιθέσεως ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν Δανίαν, τὴν Γερμανίαν ἢ τὴν Γαλλίαν.

Ὁ ὑπαρξισμὸς εἰς ὅλας τοὺς διακλαδώσεις, ἡ φιλοσοφία τῆς ζωῆς εἰς τὴν λάμπιν καὶ τὴν παρακμὴν τῆς καὶ ἡ φαινομενολογία εἶναι ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας φιλοσοφικὰς κατευθύνσεις, τὰς ὁποίας ὁ σ. πραγματεῖται ἐπισημαίνων τὰ ἰσχυρὰ καὶ ἀσθενῆ των σημεία.

Τὰ σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα δὲν εἶναι καὶ τὸσον σύγχρονα «ἔρχονται ὅλα ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα καὶ κατ' οὐσίαν οἱ ρίζες τους εἶναι παλαιότερες». Δι' αὐτὸ ἡ πραγματικὴ γνωριμία μετὰ τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν ἀρχίζει ἀπὸ τὴν κλασσικὴν φιλοσοφίαν. Ἰδιαιτέρα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀνοίξαν ἓνα δρόμον ποῦ δὲν ἐκλείσει ποτέ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Θεοδωρακόπουλος εἶναι κατηγορηματικός.

* *

Ἡ παιδεία εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας. Ὅλοι ὁμιλοῦμεν δι' αὐτήν, ἀλλ' ὀλίγοι

καταλαβαίνομε τὸ βάθος καὶ τὰς οὐσιώδεις ἀπαιτήσεις τῆς.

Ἡ πρόχειρος καὶ εὐκολος λύσις εἶναι ἡ στατιστικὴ, ἡ καταμέτρησις τῶν κενῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν, ὁ σχεδιασμὸς τῶν σχολικῶν κτιρίων καὶ ἡ ἀναζητήσις διδασκόντων.

Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα εἶναι βαθύτερον καὶ πνευματικώτερον. Οἱ Ἕλληνες τῆς τουρκοκρατίας δὲν εἶχαν σχολεῖα, ἐποπτικά ὄργανα, συστήματα καὶ σπουδαίας μεθόδους διδασκαλίας, ἀλλὰ διετήρησαν καὶ ἀνεγέννησαν τὸν ἑλληνισμόν.

Αὐτὰς τὰς σκέψεις μοῦ ἔφεραν εἰς τὸν νοῦν τὸ ἀξιολογὸν μελέτημα τοῦ ἐπιτίμου ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου κ. Κ. Κούρνια τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδεώδη τὸ σύγχρονον ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἰδεώδες. Ἀθήναι, 1973. Ὁ σ. εἰσχωρεῖ εἰς τὸ βάθος τοῦ προβλήματος. Καταπιάνεται μετὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας. Δεικνύει καὶ ἀναλύει τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ χριστιανικὸν ἰδεώδες. Ὑπογραμμίζει τὴν ἀναγκαιότητα των.

Χωρὶς νὰ εἶναι προγονολάτρης, χωρὶς νὰ ἀγνοῇ τὴν σύγχρονον πραγματικότητα καὶ τὰς ὑφισταμένας κοινωνικὰς ἀνάγκας ἐπισημαίνει τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος. Οἱ Ἕλληνες πρῶτοι ἐμελέτησαν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀξία των συνίσταται εἰς τὴν δημιουργικὴν παραδοχὴν του. Ὁ σ. εὐρίσκεται εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον δὲν ἀναζητεῖ νέα ἰδεώδη, ἀλλ' ἐπιδιώκει τὴν γονιμοποίησιν των ὑπαρχόντων.

* *

Ὁ «Παρνασσός» ὡς περιοδικὸν ἔχει μακροτάτην θητεῖαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἀπὸ τὴν ποικίλην ὕλην τοῦ τετάρτου τεύχους τοῦ 1972 ἐπισημαίνομεν τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ε. Σταμάτη διὰ τὸν τρίτον τόμον τῶν ἀπάντων τοῦ Ἀρχιμήδους, ποῦ ἐτοιμάζει ἀπὸ ἀραβικὰς μεταφράσεις τὴν φιλοσοφικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Σ. Πάνου ἐπὶ τοῦ νοήματος τῆς ἀληθείας εἰς τὸν Leibniz καὶ τὸ μελέτημα τοῦ καθηγητοῦ κ. Κωνσταντινίδου ἐπὶ τοῦ «περὶ ψυχῆς» ἔργου τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ὁ σ. ὄχι μόνον μετὰ ψυχολογικὴν, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφικὴν ἐνημέρωσιν πραγματεῖται τὰ κυριώτερα θέματα τῆς ψυχολογίας τοῦ σταγιρίτου καὶ δεικνύει τὴν ἐπιβίωσιν των εἰς τὰς ἡμέρας μας.

ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΛΟΓΟ

Υπάρχουν πολλοί — κι όχι λίγοι, ανάμεσα σ' αυτούς που έχουν την εύθυνη νά ενισχύουν τέτοια, ακριβώς, επιτεύγματα στόν τομέα τής Τέχνης — πού άγνοούν, ότι, εδώ και άρκετά χρόνια, άνθει ζωντανός, πολυέδρος Χριστιανικός Ποιητικός Λόγος. Πλάι στην Ποίηση τού άγγελου, τó δένδρο τού Νεοελληνικού Χριστιανικού Ποιητικού Λόγου έχει άπλώσει ρίζες και κλαδιά. Στην αύχμηρή έρμη που ό σύγχρονος «ύλόφρων» κόσμος μας έχει δημιουργήσει, όπου, με τó σαθρό αίτιολογικό τής ρεαλιστικής, τάχα, περιγραφής και τής ιδέας, δήθεν, τού «προοδευτικού» και τού «μοντέρνου», προσφέρεται σπάταλα πνευματική μαριχουάνα, τó σωτήριο θρησκευτικό πνεύμα ξαναφέρει άνέρα ύγειας και λευτεριάς στά Νεοελληνικά Γράμματα.

Τά ποιητικά βιβλία που έφτασαν στά γραφεία μας τόν τελευταίο καιρό έπιβεβαιώνουν τίς παραπάνω διαπιστώσεις. Και ή ποιητική συλλογή «Έγκλειστο βίο» τού κ. Π. Β. Πάσχου άνήκει σ' αυτά τά βιβλία.

Ό κ. Π. δέν είναι άγνωστος στά Νεοελληνικά Γράμματα και, πολύ περισσότερο, στά Χριστιανικά. Μελετητής για πρόσωπα και κείμενα τής Όρθοδοξίας, δοκιμογράφος με σμιλεμένη στοχαστική διάθεση, έχει με τά 3 προηγούμενα ποιητικά του βιβλία, κατακτήσει ξεχωριστή θέση στόν Νεοελληνικό Παρνασσό και συγκαταλέγεται, κατά τή γνώμη μας, ανάμεσα στούς κορυφαίους νεοέλληνες χριστιανούς ποιητές.

Η ποίηση τού κ. Π. κινείται άνετα στόν εύλογημένο χώρο τής Όρθοδοξίας. Σφραγισμένη με τó Αίώνιο, τó Όρατό, τó Άγιο, βιάζει — τίς περισσότερες φορές μ' επιτυχία — αυτό πού ό ίδιος γυρεύει από τή Νεοελληνική Χριστιανική Ποίηση: τήν ποίηση τής θεολογίας ή τή θεολογία τής ποιήσεως. Ό στοχασμός του είναι βαθύς, χωρίς νά φτάνη (όπως έχουμε παρατηρήσει σ' άλλους, θεολόγους κυρίως, σύγχρονους χριστιανούς ποιητές) στόν έρημητισμό ή και στίς παρυφές τού σουρεαλισμού. Έρημητισμό άστοχο, ως μάς επιτραπεί νά νομίζουμε, τουλάχιστον για τó χώρο πού λέγεται «χριστιανική ποίηση». Η τεχνική του σίγουρη. Στίχος έλεύθερος, πού κρατάει μέσα του τó ρυθμικό περπάτημα (κάποτε και τó μετρικό), πού δέν παρασύρεται στην τόσο γνώριμη, στίς σύγχρονες ποιητικές προσφορές, πεζολογία. Συκίνηση πηγαία, άγάπη, ύπαρξιακή άγωνία.

Τά παραπάνω γνωρίσματα ξαναβρίσκουμε και στόν «Έγκλειστο βίο». Μάλιστα, εδώ ό στίχος γίνεται πió μεστός, άποχτάει πióτερη πλαστικότητα και εύλυγισία. Ό λυρισμός δίνεται με πολύ λιτά μέσα, είναι έσωτερικός, βασίζεται περισσότερο στην ύποβολή τού βάθους και όχι στίς κουδουνάτες σύνθετες λέξεις. Τά έκφραστικά μέσα τού ποιητή έχουν πολύ δυναμώσει.

Τόν «Έγκλειστο βίο» τόν άποτελούν 9 έννεάδες με έσωτερική μεταξύ τους ένότητα. Κάθε πάλι έννεάδα περιλαμβάνει 9 έννεάστιχα άυτοτελή ποιήματα. Ό ποιητής, κλεισμένος στά «όλοσκότεινα δρομάκια» τής Παρισινής Βαβυλώνας, ξεριζωμένος από τήν páτρια γή, καταβάλλει άγωνιώδη προσπάθεια για νά προσαρμοστεί και νά γαληνέσει:

«Ξεντόνομαι τά ρούχα και τή σάρκα
ν' άπλώσω τήν ψυχή μου νά πλυθή και νά
στεγνώσει κάτω άπ' τó φλεγόμενο ουράνιο»
(Β' δ')

Μόνος, μέσα στη νύχτα, άπελπίζεται, βρίσκει, όμως, τή δύναμη νά παλαίψει, νά μήν παραδοθεί: «Όταν τά πρόσωπα πού άγάπησα γίνονται

(μαύρο
αίμα και τρέχει από τίς φλέβες μου νά βγει,
πρέπει νά βρω ένα σύνορο για ν' άνταμώσω με
τó φός), (Γ'-η')

Στίς έννεάδες Δ' και Ε' κυριαρχεί ή ύπαρξιακή άγωνία, σέ στίχους ύψηλης ποιότητας, όπως στό γ' ποίημα τής Ε' και στό θαυμάσιο θ' τής ίδιας έννεάδας, όπου συναντάει κανείς και τή ζείδωρη πνοή τής μεταφυσικής βεβαιότητας:

«Γυμνός στην άβυσσο πού άνοίγει σιωπηρή
ή ώριμη σκιά ενός άστρου τού θανάτου
τήν άρρητη έμορφή ξεκρίνω τού Χριστού
με τήν άγάπη τού νεκρού σώμα νά ντύσει έτοιμη».
(Ε'-θ').

Η ίδια ύπαρξιακή άγωνία — και άρχικά, τó αίσθημα τής συντριβής, (ΣΤ' - α') για παράδειγμα — διακατέχει τόν ποιητή και στίς ακόλουθες έννεάδες, με πió άντιπροσωπευτικές στίς χριστιανικό ποιητικό κλίμα, άν δέ λαθεύουμε, στίς ΣΤ' και Θ', όπου υπάρχουν στίχοι γνήσιου, άληθινού χριστιανικού ποιητικού λόγου:

«Παρασκευή Μεγάλη, άπόγευμα τών θρήνων.
Και ή ψυχή μου άνηφορίζει σιωπηλά
περνώντας άπ' τών Έλαιών τó όρος,
θλιμμένη ώσαν τή μουσική πού οί άγγελοί
(σκορπούν
σ' όλη τή γή, κάτω άπ' τόν ίσκιο τού Σταυρού»
(ΣΤ'-ζ')

«(Κύριε)... Η καρδιά μου θάλασσα
κι ή τρικυμία διώχνει τήν ειρήνη. Με πιοόν
τρόπο
πάνω σέ τέτοια κύματα νά ρθεις, έσύ τó έξερεις».
(Θ'-ε')

Μόνο, μακριά σου μή μ' αφήνεις: έλα ή φώναξε με!» (Θ'-ε')

Και ό ποιητής κλείνει τήν ένδοσκόπηση τού βίου του και σφραγίζει τή νοσταλγία του για τήν πατρίδα, καθώς έχει πιά όδηγηθεί, ύστερα από όδυνήρη ψυχική περιπλάνηση, στίς σφαίρες τής ύπέργειας γαλήνης, μ' αυτούς τούς έξοχους στίχους:

«Μά ἐγώ, Νιογέννητε, ἀκέριο σέ κατέχω ἀπό τὴν ὥρα ποῦ ἔκαμα τὴ χεῖλή μου τὸ Σῶμα καὶ τ' ἀχραντὸ σου Αἶμα. — Σήμερα κανένας ἄς μὴ ταράξει τὴ γαλήνη καὶ τὴ συντροφιά μου!» (Θ'-θ')

Στίχοι ἄσφογα δουλεμένοι, σὲ ρυθμικὸ ἐλεύθερο βᾶδισμα, ποῦ ἀναδίνουν κλασικὴ ἁρμονία. Καὶ δὲν εἶναι οἱ μοναδικοί.

Ἄν θὰ εἴχαμε κάτι νὰ παρατηρήσουμε, εἶναι ἡ κάπως ὑπέρμετρη προβολὴ τῆς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας καὶ ἡ μᾶλλον ἰσχνὴ παρουσία τοῦ βιωματικῆ μεταφυσικῆ στοιχείου. Χαρακτηριστικὸ καὶ στ' ἄλλα ποιητικὰ βιβλία τοῦ κ. Π. Δὲ ζητᾶμε ποίηση σὲ λυτρωτικὸ καμβά μονάχα κεντημένη — μὴ γένοιτο!, οὔτε ἐδεμικὴ μακαριότητα. Ζοῦμε σὲ καιροῦς τοῦ μᾶς προβληματίζον ὀδυνηρότατα — τὸ ξέρουμε. Καί, ἄλλωστε, ἡ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία εἶναι στοιχεῖο χριστιανικόν. (Μόλο ποῦ στοὺς ἀλλοπρόσαλλους καιροῦς μας ἔχει ἀπλωθεῖ ἀπὸ τῆ χριστιανικῆ θεώρηση — Κίρκενγκάρντ — ἴσαμε τὴν

σχεδὸν ὁλότελα ἀθεϊστικὴ παραδοχὴ τῶν Σάρτρ καὶ Καμῦ). Ἄλλὰ, γιὰ τὸν ὁλοκληρωμένο χριστιανικὸ λογοτέχνη, καὶ τέτοιος εἶναι ὁ κ. Π., ἡ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία δὲ γίνεται νὰ καλύπτει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς δημιουργίας του.

Ἔχουμε στήσει ψηλά τὴν ποίησιν τοῦ κ. Π. Τὸ ποιητικὸ του τάλαντο εἶναι πολὺχυμο. Ἡ πνευματικὴ δομὴ του ἀρτιώτατη. Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ, λοιπόν, νὰ νομίζουμε, πὼς εἶναι πιά καιρὸς νὰ βυθίσει τὸ ποιητικὸ κοντῦλι του περισσότερο στὶς σφαῖρες τῆς μεταφυσικῆς βεβαιότητος καὶ λιγότερο στὸν — πολὺ, ἄλλωστε, χρησιμοποιοιμένο καὶ μὲ τὴ σφραγίδα τῆς μανιέρας πιά — χῶρο τῆς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας. Ἔτσι, πλάι σ' ὅτι ὠραῖο μᾶς δίνει καὶ πάλι μὲ τὸν «Ἐγκλειστοῦ βίον» ὁ κ. Π., μπορεῖ νὰ χαρίσει στὸ Νεοελληνικὸ Χριστιανικὸ Ποιητικὸ Λόγο κάτι ἀπὸ τὸ ὑπέρλαμπρο ποιητικὸ πέταγμα τῶν Βυζαντινῶν ὕμνογράφων. Θὰ τὸ περιμένουμε.

ΝΙΚΟΣ ΤΥΠΑΛΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΑΣ ΠΟΙΗΣΗ

Μὲ ξεχωριστὴ χαρὰ διαβάσαμε τὰ «Μυστικὰ ἰσμήντρα», τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γορτύνης καὶ Ἀρκαδίας κ. Τιμοθέου. Καὶ συμφωνοῦμε ἀπόλυτα μαζί του, πὼς «ἡ θρησκευτικὴ ποίησης ἐξευγενίζει, ἐνθουσιάζει καὶ δυναμώνει τὴν πίστιν». Μιά τέτοια ὁμολογία ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία, ὅταν προέρχεται ἀπὸ ἕναν Ἱεράρχη. Γιατὶ δείχνει ξεκάθαρα τὴ ζωντανὴ θέση τῆς Ἐκκλησίας στὰ Χριστιανικὰ Γράμματα. Βέβαια, πάντοτε ἡ Ἐκκλησία — ἰδιαίτερα οἱ φωτισμένοι ἱεράρχες — στάθηκε ὀ φυσικὸς προστάτης τῶν Γραμμάτων. Θὰ θυμίσουμε μόνο τὴν ἐκκλησιαστικὴ ποίηση καὶ τὰ φωτεινὰ παραδείγματα τῆς Τουρκοκρατίας, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴ θετικὴ καὶ οὐσαστικὴ συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀνθιστὴ καὶ στὴ διαμόρφωση τῆς πορείας τοῦ Χριστιανικοῦ Ποιητικοῦ Λόγου.

Ὡστόσο, αὐτὴ ἡ στάση δὲν ὑπῆρξε πάντοτε θερμὴ. Πολλὲς φορές ἦταν ἀδιάφορη. Καὶ κάποτε ἐχθρική. Κατὰ τὴ γνώμη μας, αὐτὸ γινόταν σὲ ἐποχές, ποῦ μιά κάποια γενικότερη πνευματικὴ κόμψη διᾶβρωνε τὴν ὑπόστασιν τῆς ζωντανῆς παρουσίας τοῦ Πνεύματος μέσα στὴν πολιτιστικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξέλιξη. Καὶ δὲν εἶναι λίγες οἱ φορές, ποῦ τὰ Νεοελληνικὰ Χριστιανικὰ Γράμματα δεινοπάθησαν ἀπὸ τὴν ἀποθετικὴ αὐτὴ στάση. Γι' αὐτὸ, κάθε φορά, ποῦ οἱ ἄμεσοι ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας, μᾶς θερμαίνουν μὲ τὴ ζωντανὴ παρουσία τους στὰ Νεοελληνικὰ Χριστιανικὰ Γράμματα, νιώθουμε ξεχωριστὴ χαρὰ καὶ ἰδιαίτερη συγκίνηση. Καὶ εἶναι εὐτήχημα ποῦ τὰ τελευταῖα χρόνια ὄλο καὶ πληθαίνουν τέτοιες παρουσίες.

Δὲν ἔχει καμιά σημασία ἂν στὰ «Μυστικὰ ἰσμήντρα» ὑπάρχει μιά κάποια «ἐνδόμυχη διδασκτικὴ διάθεσι». Οὔτε πάλι, ἂν δὲν «ἔχουν μεγάλες ἀξιώσεις στὴν τεχνικὴ τοῦ στίχου», καθὼς σημαίνει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τους, στὸν πρόλογο τῆς συλλογῆς. Σημασία ἔχει πὼς «ἡ δημιουργία των ὀφείλεται σὲ μιά ἐσώτερη ψυχικὴ ἀνάγκη καὶ σὲ μιά ἐναγώνια πρόθεσι νὰ ἐνθαρρύνῃ στὸ πνευματικὸ ἀνέβασμα καλοπροαίρετες ψυχές, ἀγωνιζόμενες γιὰ φῶς καὶ λύτρωση». Ποῦ θὰ πῆ πὼς ἡ γνησιότητα εἶναι τὸ κύριο γνώρισμα στὴν ποίησιν τοῦ κ. Τιμοθέου καὶ ὁ στίχος του εἶναι παλμὸς καρδιάς.

Πάνω ἀπ' ὅλα, σημασία ἔχει αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ στάση ἑνὸς Ἱεράρχη μπροστὰ στὴν Νεοελληνικὴ Χριστιανικὴ Ποίηση.

* * *

Δὲν εἶναι μόνο μιά θαυμασία ποίηση ἡ «Παράλογη ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη». (Ἐκδόση Δωδώνης—1973) τοῦ Πέτρου Σπεντζῆ, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἀξιόλογο μελέτημα καὶ μιά σοβαρὴ ἐκδοτικὴ ἐργασία. Ἡ παράθεση τοῦ πρωτοτύπου καὶ οἱ πλούσιες σημειώσεις πάνω στὸ κείμενο δίνουν ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα στὸ βιβλίο. Ὁ ἀναγνώστης κερδισμένος ἀπὸ τὴν καλαισθητὴ ἐμφάνισιν μπορεῖ νὰ χαρεῖ τὸν καλοδουλεμένο στίχο, νὰ γευτεῖ τὸν χυμὸ ζωῆς, ποῦ ξεπηδαεῖ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο καὶ νὰ ἐμβαθύνει στὴν οὐσία τοῦ ἑφτασφράγιστου Βιβλίου, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ποῦ προσφέρουν οἱ θεολογικὰ τεκμηριωμένες καὶ σὲ θαυμάσια γλώσσα δοσμένες σημειώσεις.

Ἡ «Παραλογή» εἶναι ἀκριβῶς ἓνα «διηγηματικὸν ἄσμα» μία ποίηση πού «ἀφηγείται», τὰ ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψή του. Εἶναι μιά ζωντανή ποίηση, πού μεταπλάθει σὲ θαυμάσιους στίχους τὸ τελευταῖο βιβλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Παλαιότερα, πρὶν ἑπτὰ χρόνια, μᾶς εἶχε δώσει ὁ Σεφέρης σὲ θαυμάσια μετάφραση τὴν Ἀποκάλυψη (ἐκδόσεις Ἰκαρος — 1966). Σήμερα ὁ Πέτρος Σπεντζής, μᾶς δίνει σὲ δόκιμους στίχους τὸ θεόπευστο αὐτὸ βιβλίο.

Ὅπως ἐκείνη ἡ «μετάφραση» εἶχε τὸ στοιχεῖο τῆς ὑπευθυνότητος ἔτσι καὶ τούτη ἡ ποίηση ἔχει τὸ στοιχεῖο τῆς γνησιότητος. Ἐδῶ ὁ στίχος ἔχει ντίμα λυρικό, εἶναι στιβαρὸς, ποτισμένος ὡστόσο μὲ οὐσιαστικὸ λυρισμὸ. Γίνεται πολλὲς φορές στίχος τραγωδίας, καὶ μᾶς μπάζει στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὴν οὐσία τοῦ Ἑφτασφραγίστου Βιβλίου:

Εὐδόκησε ὁ Θεὸς
τὰ μακριὰ μαλλιά τοῦ Ἰωάννη νὰ φιλήσῃ
εὐδόκησε ὁ Θεός.
εὐδόκησε ὁ Θεὸς νὰ μαρτυρήσῃ τὴ δόξα τ'
(οὐρανοῦ

ὁ γιὸς τοῦ Ζεβεδαίου
νὰ μαρτυρήσῃ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ
(Σωτήρα
νὰ μαρτυρήσῃ γιὰ τὴ δόξα τ' οὐρανοῦ καθὼς
(ἐτάχθη.

.....
κοίταξε τὶς ἐπτά ἐκκλησίες
κοίταξε τῆς Ἀσίας τὶς ἐπτά ἐκκλησίες

κοίταξε τὶς ἐπτά ἐκκλησίες
καὶ τὰ ἐπτά ὀλόχρυσα καντήλια ὁ Ἰωάννης,
κοίταξε τῆς Ἀσίας τὶς ἐπτά ἐκκλησίες.
(Χαιρετισμὸς, Ἀποκ. α' 1-8)

* * *

Ἡ θεματογραφία στὰ «Ἄνθη τοῦ Παραδείσου» τῆς Κας Ἑλλῆς Γρηγοριάδῃ μὲ βρίσκει ἀπόλυτα σύμφωνο. Καὶ εἶναι πρὸς ἔπαινο τῆς Κας Γρηγοριάδῃ πού θέλησε νὰ δώσει ποιητικὰ τὴ ζωὴ τῶν Ἀσκητῶν. Πρέπει νὰ ὑπογραμμίσω, πὼς ὑπάρχουν στίχοι ἀνεγέδιαστοι πού δικαιώνουν τὸν δημιουργὸ τους. Ὅπως στὸ «Ἐγκώμιον στὸν Ὅσιον Ἰσαάκ τὸν Σύρο». Ἄλλὰ καὶ στίχοι πού περιμένουμε νὰ μεταπλάσει ἡ ποιήτρια, γιατί ἀσφαλῶς μπορεῖ νὰ τὸ κάμει, σὲ βιοματικὸ ἔργο τέχνης, ἐκεῖνο πού τόσο θαυμάσια καὶ μὲ τόση γενναιοῦτητα ἔκαμε ἡ θεματογραφία, ὥστε νὰ κρατᾷ πάντα τὴ γραμμὴ μιᾶς ἄρτιας ποίησης. Ἄκόμα, θάταν παράλειψη, ἂν δὲν ὑπογράμμιζα τὰ Βιογραφικὰ Σημειώματα τοῦ Ι.Χ. Κωνσταντινίδῃ, πού ἀκολουθοῦν τὰ ποιήματα.

Ὅφειλουμε νὰ συγχαροῦμε τὴν Κα Γρηγοριάδῃ γιὰ τὴν γενναιοῦτά της νὰ γράψει ποιήματα γιὰ τοὺς Ἐρημίτες καὶ τοὺς Νηπτικούς Πατέρες σὲ μιά ἐποχὴ πού διακρίνεται γιὰ προβολὴ καὶ διαφήμιση. Καὶ νὰ τῆς ποῦμε, πὼς περιμένουμε, ἡ ποιητικὴ της συνέχεια νὰ δικαιώσει τὶς προσδοκίες μας γιὰ μιά ἰσοχγία ἀνάμεσα μορφῆς καὶ οὐσίας, πράγμα πού ἔχει χρέος νὰ κάμει.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Η ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Εἰς τὴν μοναδικὴ πορεία τοῦ ἔθνους μας ὁ ξεριζωμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Ἑλληνισμοῦ αἰῶνων, ἀπέτελεσε τραγικὴ ἱστορικὴ πραγματικότητα καὶ συνυφαίνει σήμερα, μετὰ τὸ πέρασμα πενήντα χρόνων, μιά συγκλονιστικὴ μνήμη. Τὰ μεγάλα ἔθνηκά συμβάντα συγκινοῦν τοὺς γνησίους πνευματικούς μας ταγούς καὶ ἔτσι ἔχουμε τὸ γόνιμο παρὸν τους, Ἄνάμεσα στὶς πολλὲς πνευματικὲς προσφορὲς γιὰ τὸν Μικρασιατικὸ ὄλεθρο ξεχωρίζει ἡ δημιουργία τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Ἀθάνα, πού με πίστει καὶ μὲ δύναμι ζωντανεῖ τὴν θύμησι στὸ ἔργο του: «Αἶνος καὶ Ἐρῆνος» Ἀθήνα 1972. Ἐκδόσις τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας» σελ. 216.

Ἡ προσφορά του εἶναι χωρισμένη σὲ δύο μέρη. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει ποιήματα, πού ἔχουν γραφῆ τὸ ἔτος 1972, πρόκειται γιὰ πρωτοφανέρωτη παραγωγή. Στὸ δεύτερο μέρος δημοσιεύονται ποιήματα, πού πρωτοπαρουσίασε στὴν ἐξαντλημένη σήμερα συλλογὴ τοῦ ποιητοῦ: «Εἶρμός». Ὁ αἶνος τοῦ ποιητοῦ ἀνήκει

στὸ ἀπελευθερωτικὸ κατόρθωμα τοῦ στρατοῦ μας στὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ ὁ Ἐρῆνος στὴν καταστροφὴ, στὸ μεγάλο χάλασμό. Ἔτσι ὁ τίτλος στὴν ἐπιγραμματικὴ του μορφή «Αἶνος καὶ Ἐρῆνος» εἶναι δικαιολογημένος.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ἀθάνας ξεκινᾷ στὸ ἔργο του ἀπὸ τὴν τραγικὴ ἐμπειρία τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, πού τὴν βλέπει μὲ τὰ ἄγρυπνα (μάτια τῆς ψυχῆς) του καὶ ὑλοποιεῖ μὲ πληρότητα συγκινησεῖς, ὄνειρα, ἀγῶνες, ἀγωνίες, θυσίες, αἶμα, ἐπιτυχίες, ἀποτυχίες, ἐρείπια ὀραματισμῶν, τάφους, θεομηνίες, γενικὰ τὸ ὑψηλὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας γιὰ τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς καὶ τὴν τραγικὴ κατάληξι, πού σκόρπισε πένθος, βαθὺ πένθος μὲ τὸ ξερίζωμα τοῦ ὑπερφάνου καὶ πολιτισμένου λαοῦ μας ἀπὸ τὴν γῆ τῶν πατέρων του, τὴν γῆν τοῦ μόθου του.

Ἐθνη, πού λησμονοῦν τὸ χθές, τὴν θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ πορεία τους, σβήνουν ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ χῶρο. Ὁ ποιητὴς Γ. Ἀθάνας μὲ ἔντονον αἶσθημα εὐθύνης καὶ πατριωτισμῶν

σπιρουνίζει την μνήμη του Έθνους και έτσι εκτελεί το πατριωτικό του χρέος απέναντι στον βασανισμένο τόπο μας και τον υπερήφανο λαό μας.

Ο άναγνώστης της προσφοράς «Αίνος και Θρήνος» υποβάλλεται και δοκιμάζει έντονα βιώματα από την ποιητική τέχνη, που κινείται σε παραδοσιακά μοτίβα, αλλά με πηγαίο λυρισμό, γεμάτο πατριωτισμό, αλήθεια, ανθρωπιά και πνευματικό ήθος. Οί βασικές χορδές της λύρας, της όντως ποιητικής του Γ. Αθάνα είναι ή Ελλάδα μας και ή ανθρωπιά, έκφρασι ψυχικής άνωτερότητος, που παίρνουν δύναμι από την ψυχή του ποιητού.

Ο «Αίνος και Θρήνος» άποτελούν έκφρασι γνησίας ποιήσεως, ποιήσεως που ξεκινάει από μεγάλη καρδιά και άπευθύνεται στις καρδιές των Ελλήνων, που πονούν τον δοξασμένο τόπο μας. Η ποίηση του Αθάνα είναι ξένη από στιλπνές κενές λέξεις, ξένη από παρανοϊκά κατασκευάσματα, που στηρίζονται στα δεκανίκια των δήθεν μοντέρνων τάσεων και μαρτυρούν πτώσι του πνεύματος. Η ποίησις του Αθάνα είναι λαγαρή, ανθρώπινη, Ελληνική και άπευθύνεται σε εξέφρονας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

* * *

Γιά τους δύο Άλεξάνδρους τους σκιαθίτες λογοτέχνες, τον Παπαδιαμάντη, και τον Μωραϊτίδη, έχουν γραφτεί πολλά σχετικά με τη ζωή και το έργο τους. Το θέμα αυτό έχει εξαντληθεί από κάθε πλευρά. Ως τόσο, ή σύντομη μελέτη του κ. Ι. Λαπατά, έχει το πλεονέκτημα ότι επιμένει κυρίως στα θρησκευτικά βιώματα των Άλεξάνδρων άπ' τα όποια έχουν άντλήσει τα θέματά τους. «Η πνευματικότητα του Παπαδιαμάντη, λέει ό συγγρ. «είναι το άντιλεγόμενον σημείον» που κάνει άρεστό ή μη το έργο του στους φιλολόγους και κριτικούς του, άνάλογα με την τοποθέτησή τους απέναντι στον Χριστιανισμό. Άν και πολλοί άπ' αυτούς, κατά τον συγγρ. έδέχθησαν την θρησκευτικότητα του Παπαδιαμάντη, σαν θελητική ιδιορρυθμία και σαν αϊνιγμα. Και καταλήγει στο συμπέρασμα, πως ό Παπαδ. είναι μεγάλος εξ αίτίας άκριβώς της θρησκευτικότητάς του. Δίδονται άπ' τον μελετητή πολλά ενδιαφέροντα βιογραφικά και ιστορικά στοιχεία των Άλεξάνδρων που έξιχνιάζουν τις πηγές της βαθειάς τους πνευματικότητας.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΑΚΤΙΝΕΣ»
(ΟΔΟΣ ΚΑΡΥΤΣΗ 14, ΑΘΗΝΑΣ 124)

Ό Κοσ, Κα, Δνις

Διεύθυνσις

Πόλις

έγγράφεται συνδρομητής διά το έτος 1973.

Τήν άξίαν της έτησιás συνδρομής εκ δραχ. 70. — διά σπουδαστάς δραχ. 50.—
άποστέλλω διά ταχυδρομικής έπιταγής ή εις γραμματόσημα εις την ως άνω
διεύθυνσιν του Περιοδικού.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ:

- Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσοστόμου: «Λόγος Ἐπιμνημόσυνος εἰς τοὺς ἀοιδίμους Ἀρχιεπισκόπους Ἀθηνῶν καὶ τοὺς ἀοιδίμους ἔθνομάρτυρας Ἱεράρχας τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς» Ἀθῆναι 1972.
- Τοῦ αὐτοῦ: «Υῶφος καὶ ἦθος τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου εἰς τὰ «Εὐβοϊκὰ» αὐτοῦ, (ἀνάπτυον Ἀρχείου Εὐβοϊκῶν μελετῶν) Ἀθῆναι 1972
- Ἱεράς Μητροπόλεως Νικαίας: «Τί ἀνταποδώσω;» (ἀπολογισμὸς πρώτης πενταετίας) Νίκαια 1972.
- Ἰω. Χρ. Κωνσταντινίδου: «Ἀσκητικαὶ Μορφαὶ» Ἀθῆναι 1973.
- Δημητρίου Κ. Βακάλη: «Ἀλλοδαπῆς ἀντίταλοι» Ἀθῆναι 1972.
- Τοῦ αὐτοῦ: «Ἡ Ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων» Ἀθῆναι 1972.
- Νικ. Ἀλιμπράντη: α) Μεταβυζαντινά μνημεῖα τῆς Πάρου». Ἀθῆναι 1970 β) Ἰωακείμ ὁ Πάριος», (μέγας διδάσκαλος τοῦ γένους — Μητροπολίτης Κιζίκου), Ἀθῆναι 1972 γ) «Δύο ἅγιοι τῆς Πάρου» (ὁσία Θεοκτίστη ἡ Λεσβία, ἅγιος Ἀρσένιος ὁ ἐν Πάρῳ) Ἀθῆναι 1970.

«**AKTINEΣ**». Μηνιαῖον περιοδικόν.
Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός.

Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθῆναι (124), Τηλ. 3235-023.

Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Γατριδης, Δημητρακοπούλου 13, Ἀθῆναι (403).

Συντάσσεται ἐπιμελεία τοῦ Ἰνστιτούτου Ψυχολογίας & Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλος, Ἱπποκράτους 189, Ἀθῆναι (708). Τιμὴ τεύχους δεχ. 7.

Ἐτησίᾳ συνδρομῇ, ἐσωτερικοῦ δρ. 70, ἐξωτερικοῦ δολλ. 5. Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθῆναι Μάρτιος 1972. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιεύσιμα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

ΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «AKTINEΣ»

ΚΑΡΥΤΣΗ 14

ΑΘΗΝΑΣ 124